

ELS PREVERES

INSTITUÏTS individualment — des d'últims del XII, principis del XIII — per algunes famílies poderoses, per tal que quotidianament celebressin a l'intenció llur, els Preveres de Montserrat no tardaren gaire a constituir una petita Comunitat integrada, als millors temps, per dotze Sacerdots.

Aquests Preveres sense fer professió monàstica s'incorporaven al Monestir mitjançant la promesa solemne d'obediència feta al Prior o a l'Abat de Montserrat. En una provisió atorgada al segle XIV, hom remarca, entre les obligacions inherents al càrrec, la fidelitat i obediència en complir els manaments del Prior. L'Abat Cisneros encapçala les breus Constitucions dels Preveres, amb aquests mots traduïts textualment: « Els Capellans, tot just d'arribats al Monestir i abans de tota altra cosa, prometran fidelitat i obediència a mans de l'Abat ».

La subjecció al Prelat, indispensable per la disciplina i bon govern de la Casa, conferia a aquests Preveres una posició semi-monàstica que els unia a la Comunitat dels Monjos i, al seu costat, intervenien en els afers importants del Santuari. Bernat de Borrodà, Francesc Clar, Antoni de Fàbrega, Francesc Canudes, Pere Boixó, Jaume Prats, Ramon Vidal, Nicolau Vidal i Perpinyà Caragol, signaren al 1417 les ordenacions establertes per l'Abat Marc de Vilalba, reguladores dels sufragis pels difunts de les

diverses seccions de la Comunitat montserratina. Pere Dauder, Arnau Guillem Samuntada, Francesc Bisbal, Bernat Déu, Jaume Prats, Guillem Famada, Antoni Rostoy, Berenguer Savall, Joan Osset i Lluís Montó, assistiren a la Constitució de la nova Comunitat en temps de l'Abat Antoni Pere Ferrer; i Francesc Rosella, Pere Agassó, Pere Cosconera, Antoni Cosconera, Llorenç Ninot, Andreu Sagrera, Lluís Ballit, Francesc Pons, Benet Solivella, Berenguer Fuster, Pere Joan Oller i Garsias Vailló, al 1484 ratificaren solemnement, junt amb els Monjos, Ermitans i Donats, la Institució de la Confraria de Madona de Montserrat.

La vida domèstica d'aquests Preveres tenia molts punts de contacte amb els Monjos. Menjaven plegats a la segona taula del Refetor — la primera, després de la presidencial, era reservada als Pares i la tercera als Ermitans quan assistien al Monestir —, junts freqüentaven el Chor i recitaven l'Ofici diví, de dia i de nit. Fins suplien els Monjos en els exercicis de la predicació, confessió i assistència als pelegrins, i de vegades ocuparen càrrecs importants, com és ara el de Sagristà segon al segle XV, el d'Estatjador de romeus i Prefecte de l'Escolania a principis del segle XVI. Un Prevere celebrava diàriament la Missa Matinal vers el 1456, mentre que la Conventual la cantava sempre un Monjo.

Com els Monjos, ultra l'assistència al culte, també els Preveres esmerçaren els moments de lleure en l'estudi, i han deixat mostres de la seva actuació literària.

L'hàbit d'aquests Preveres res no tenia d'especial; vestien com els Clergues del temps llur. Les Constitucions dels Abats

Ferrer i Cisneros ordenaven que mai no eixissin a l'Església ni a la plaça del Santuari sense sobrepellís.

Sembla que aquests Preveres restaren a Montserrat fins al segle XVII. Molt temps abans la seva residència al Monestir era ja innecessària. Les obligacions de Misses podien ésser satisfetes de sobres pels Monjos molt nombrosos des del començament del segle XVI. L'esperit conservador de l'Abat Cisneros els incorporà a la nova Reforma, i al principi prestaren bons serveis en les relacions amb l'exterior poc avinents als val·lisoletans que ignoraven la llengua de la terra. Més tard s'extingí aquesta antiga petita Comunitat presbiteral. A últims del segle XVII cap referència no trobem al·lusiva als Preveres; llurs serveis prestats al Santuari són acomplerts definitivament i únicament pels nostres Monjos.

ELS SERVENTS

ULTRA les cinc seccions de la Comunitat montserratina, de residència fixa a Montserrat, la vida complexa del Santuari reclamà sempre el servei de multitud de gent laica que auxiliava els Donats en les tasques confiades, o s'esmerçava en treballs poc adients a la professió religiosa. Del període d'*Emancipació* coneixem oficis interessants i fins el nom d'alguns oficials.

Un document del 1388 parla de l'home encarregat dels captaires. Demana per aquest càrrec una persona devota, la qual no tindrà altra feina sinó la cura dels pobres, sans i malalts. Els parará taula i els donarà bon recapte de menjar i de beure, com és de consuetud a Montserrat. Dormirà a una cambreta prop de l'escala d'ingrés al Monestir, per tal de poder rebre els pobres a qualsevol hora del dia o de la nit que arribin al Santuari.

Pallador, o l'home de la palla. Ofici important al Montserrat del segle XIV. L'Almoïner atenia els mendicants, el Pallador proveïa els romeus de les coses indispensables. A l'evolució de l'hospitalitat oferta pel Monestir als pelegrins, l'ofici de la palla representa un pas notable. L'administració estava a càrrec dels Subprior de Montserrat, el qual, segons les ordenacions vigents a aquesta època, havia de triar cada any «un bon hom, que no haja muller, e que sie de bona fama e honesta, e sie hom avist

e treballant. E aquest aital servesca e administre lo dit ofici bé, e diligentment e lleial, e vengia, ni carestiosament ni excessiva, la palla e altres coses acostumades als romeus a mellor mercat que no's vendran per los hostals dels veïnats de la Muntanya de Montserrat, en tal manera que los romeus ne sien consolats e ben edificats...» Aquesta venda de palla iniciava la solució del greu problema de l'allotjament nocturn al Montserrat d'aquesta època mancat d'edificis adequats. Els romeus, segons hem dit, vetllaven tota la nit a l'Església, i aquí i als Claustres els era lícit de reposar embolicats amb mantes prestades també pel Pallador. La palla no podien dur-la als llocs esmentats, però amb ella, en indrets arrecerats, s'arranjaven jassos on les persones febles o excessivament fadigades passaven la nit menys incòmodament.

Sanxo de Vallterra, exercí molts anys l'ofici de Pallador. Sembla que el Prior Jaume de Vivers li concedí l'ofici per tota la vida. Al 1377, però, el nou Prior Rigalt de Vern el destituí. Pere el Cerimoniós, poc afecte a aquest Prior estranger, li escriví una lletra severa i li demana que retorni l'ofici de la palla al susdit Sanxo a qui el Rei anomena fidel nostre, o altrament proveirà ell, segons reclamaran justícia i raó. El Prior de Vern atendria la demanda reial.

Mestre Major d'obres. Jaume de Vivers, tan pròdig en construccions, es preocupà del sojorn constant a Montserrat d'un bon Mestre de cases que portés la direcció de totes les obres que es realitzessin al Santuari i a la Muntanya. El primer que sabem d'aquest càrrec, és Berenguer Duran, de Monistrol. L'escriptura el lloa de «bon Mestre, lo qual sap bé e és expert en fer les

obres damunt dites: trencar e picar pedra, e paredar e fer calç». Hom assenyalà al Mestre d'obres un jornal de quaranta quatre lliures, vint sous anuals; encara el Monestir li feia la vida i li pagava el calçat.

Traginer. Al 1311, Arnau de Lladernosa promet a Pere de Santpere que servirà un any de traginer, menarà dos muls i amb ells o sense farà el que solen fer els traginers de Montserrat. Cobrarà deu quarteres d'ordi bo i net, mesura de Monistrol, i vint sous.

Barber. Al segle XV el barber rebia una pensió anual amb obligació d'afeitar i fer les corones als Monjos i Preveres, de vuit en vuit dies des de Pasqua de Resurrecció fins al 29 de setembre, festa de Sant Miquel, i de quinze en quinze la resta de l'any. Més tard el nombrós i continuat concurs de fidels exigí dos barbers que residien sempre al Monestir.

Del 1433 hom coneix el nom d'un *forner* de Montserrat, Tomàs Camps, que en morir fundà un aniversari. Generalment, però, el forn del pa era confiat a un o dos dels nostres Germans.

Segles més tard, augmenten les clarícies dels oficis i nombre de servents ocupats al Santuari. A últims del segle XVI consta l'existència d'un *metge*, dos *barbers*, dos *farmacèutics*, *cerers*, *fusters*, *ferrers*, *paletes*, *traginers*. Aquests eren nombrosos, car de les dues centes mules que posseïa el Monestir, cent vuitanta eren emprades per tragar provisions al Santuari. A principis del segle XVIII cal afegir l'*argenter*, el *carnisser*, el *sastre*, l'*adroguer*, etc. etc., els quals sumats amb llurs ajudants, donaven la xifra de vuitanta persones laïques constantment dedicades al servei del Monestir i dels romeus.

No cal citar noms ni detallar minuciositats d'aquests oficis, fàcilment endevinables; mereix, però, una excepció el conegudíssim escriptor Joan Carles Amat, gairebé tota la primera meitat del segle XVII *metge* del nostre Monestir. Nasqué a Monistrol al 1572; acabats els seus estudis de medicina a València, retornà al poble nadiu, i aviat ocupà el càrrec de metge del Santuari. A Montserrat mateix escriví gran part de les seves obres. La més coneguda de totes: *Los quatre cents aforismes catalans*, llibre amarat de seny racial, en el qual els nostres besavis i avis aprengueren de llegir i de pensar. Aficionat a la música i guitarrista excel·lent, escriví un interessant i avui raríssim tractat sobre l'art de tocar la guitarra. Les aficions artístiques no li feren oblidar la seva professió; publicà diverses obres de medicina en llengua llatina, per exemple: *Fructus medicinae ex variis Galeni locis decerpti*, i d'altres, algunes de les quals foren traduïdes a diverses llengües.

Altres servents tenia el Monestir que no residien a Montserrat: els *Aceptadors* o *Baciners*. Llur ofici era aplegar les almoines que els devots de diverses contrades solien fer al Monestir de Montserrat, especialment al temps de les collites. Molts Santuaris i fins Ermites de poca anomenada tenien llurs Aceptadors, però a Montserrat aquest càrrec assolí una importància excepcional, de primer per la intensa devoció que arreu hom professava a Madona Bruna, i després pels privilegis extraordinaris que fruïen els d'aquest ofici. L'hospitalitat montserratina admirada i lloada de Reis i Papes, obria arreu les portes als nostres aplegadors que retornaven al Monestir curulla la sàrria de la mula de tota mena

de provisions. Prínceps estrangers atorgaven facultats de poder captar en llurs terres, i els Reis d'Aragó, i més tard els Àustries, concediren als Aceptadors de Montserrat privilegis remarcables. Eren constituïts sota la protecció, salvaguarda i guiatge reials; francs de pagar pont, barca i barra; podien dur de nit i de dia armes defensives malgrat les severíssimes prohibicions; eren afranquits també d'host, cavalcada reial i veïnal; mentres anaven i retornaven de les captes no podien ésser empresonats, ni peyorats, ni molestats, de paraula o d'obra en llurs persones o béns; no podien obligar-los a acceptar cap mena de càrrec ni ofici a la ciutat o vila de llur residència; eren exempts d'allotjar tropes i podien ostentar a casa seva les armes reials en penyora d'aquests privilegis.

Les captes en gran escala, començaren al temps dels nostres Priors. Bartomeu Marlès i Berenguer de Torrabruna foren nomenats col·lectors de les almoines a la diòcesi d'Urgell amb facultat de perseguir els falsos qüestors que acaptessin a nom de Montserrat, ja l'any 1308. A un registre de les entrades del Monestir del 1392, és consignada com a partida notable, «els acaptes que es fan per diverses parts del món, així dins los regnes e terres del senyor Rei, com fora d'aquells, en nom e per part del dit Monestir de Madona Santa Maria de Montserrat». El 24 de juliol del 1393 el Rei Joan I signava un guiatge a favor dels aplegadors o qüestors de Montserrat, en el qual parla de la consuetud d'aquestes captes: «Maestre, sapiats que en lo vostre maestrat van missatgers e procuradors qüestors, així Clergues com Llecs per lo Monestir o devota de Madona Santa Maria

de Montserrat, per predicar, acaptar, demanar, collir, llevar blats, censes, bacins, lexes, diners e altres emoluments o drets pertanyents o acostumats de dar al dit Monestir o devota e al seu acaptiri; perquè us pregam que aquells e cascun d'ells hajats per recomanats, e a aquells donets consell, favor e ajuda sobre les coses dessús dites». Tots aquests privilegis i recomanacions esdevenien sovint necessaris i, de vegades, encara no eren prou. L'ofici d'Acaptador, que alguns prenien per devoció i d'altres pels beneficis i privilegis esmentats, oferia perills i contratemps greus. A les penalitats ordinàries a una vida de vagabundeig constant, calia afegir les amenaces i maltractes rebuts en certes cases i viles, i fins l'oposició d'autoritats locals, eclesiàstiques o civils. La Reina Maria pregava, al 1422, al Bisbe d'Osca que revoqués l'ordre per ell donada als Acaptadors montserratins de passar una sola vegada l'any a la seva diòcesi. Al 26 de setembre del 1568 un Acaptador de Montserrat deposava a la Seu d'Urgell contra un tal Ribó, el qual, en passar per casa seva per tal d'aplegar les captes, l'agredí armat. L'eixida de bandolers al camí ral sovintejava, i més d'una vegada es constatà la protecció prodigiosa de la Verge de Montserrat a favor d'aquests pacífics servents seus.

En iniciar les captes a una nova contrada, la feina es duplicava. Calia divulgar la devoció de la Verge, predicar-ne les excel·lències, recontar alguns miracles i detallar l'hospitalitat que els romeus rebien a Montserrat. De vegades, sobretot al segle XIV, l'Acaptador era acompanyat d'un Clergue o Prevere encarregat d'aquesta missió. Aviat, però, els freqüents romiatges divulgaren arreu les meravelles del Santuari i els Acaptadors trobaven el

terreny ben preparat. Es bastien Altars a la Verge Bruna; Esglésies o cases determinades tenien bacins on es depositaven les almoines en metàl·lic; els Confrades de Montserrat es constituïen zeladors, i tot plegat facilitava molt la tasca no sempre planera dels Acaptadors.

Vers el 1600 el nombre d'aquests servents, només els destinats a les captes del Reialme d'Aragó, passaven d'un centenar. Les almoines recollides en metàl·lic i en fruits de la terra eren quantioses, i bé calien, car segons estadístiques de l'època, computats uns temps amb altres, es mantenien diàriament al Monestir mil dues-centes persones. Les rendes de Montserrat eren migrades; sense la caritat dels innumbrables devots de Madona Bruna, i sense l'abnegació d'aquests servents, que si fruïen de privilegis i percebien un percentatge dels acaptes fets, no els mancaven àrdues fadigues i greus perills, hauria estat impossible la generosa acollida als visitants del Santuari.

CULTURA

ELS Custodis del nostre Santuari mai no oblidaren llur filiació benedictina. Malgrat les tasques primordials tan absorbidores, sempre fidelíssimament acomplides, els Monjos trobaren temps per lliurar-se a l'estudi de les ciències i de les arts. El capítol de la Cultura montserratina, avui amb prou feines esboscetable, serà dens de sorpreses inesperades. Hom pot encetar-ne alguna, tot apomellant les activitats culturals dels Monjos de Montserrat a l'entorn del *Scriptorium*, Biblioteca, Arxiu, Impremta, Taller d'orfebreria, de pintura, Escola de música.

Scriptorium. Tot Monestir benedictí posseïa, a l'edat mitja, una Cel·la destinada a la còpia de Manuscrits. Els primers Monjos de Montserrat procedien de la gran Abadia de Ripoll, el centre cultural, aquells dies, més fort de la nostra terra i que podia sostenir la comparació amb qualsevol altra Abadia europea. Els deixebles montserratins de l'Abat Oliva, per bé que pocs en nombre i aqueferats amb les tasques imposades pel Santuari, no trigarien a cercar una petita cambra i reproduir en petit el *Scriptorium* de Ripoll. Els còdexs que existeixen de la gran Abadia catalana poden donar una idea de com s'escrivien i miniaven els llibres a Montserrat, puix els amanuenses eren eixits de la mateixa Escola.

Pocs són els manuscrits montserratins que han escapat al doble estrall del temps i de les passions humanes. Còdexs dels segles XI i XII no abunden, ni procedents de centres de producció intensa. Als de casa nostra, però, els calgué suportar encara un sever escrutini a la vinguda dels Monjos val·lisoletans i el luctuós incendi del 1811. Així i tot, posseïm alguns Manuscrits treballats al *Scriptorium* montserratí i un d'ells, per bé que de data no massa antiga, honora altament els nostres Monjos, escriptors i miniaturistes, del segle XIV. Escrit damunt de grans fulls de pergamí, lletra caligràfica, a dos colors, belles inicials polícromes, exquisides miniatures, marges folgats, treballat amb cura minuciosa, tot ell respira la grandesa del Monestir al període d'*Emancipació*.

Als treballs de transcripció de Manuscrits intercalaven els nostres Monjos produccions originals.

L'obra més antiga que avui es coneix redactada al nostre Monestir, pertany al segle XII. És un recull de belles narracions de miracles obrats per intercessió de Madona Bruna, escrit en un llatí flexible, més correcte del que hom podia demanar a aquella època. No consta el nom de l'Autor, però la seva procedència és indiscutible. En el gentil Pròleg, diu: «Si amb tanta diligència llegim els miracles que mai no hem vist, i els estimem apassionadament, i els creiem amb fermesa, com no haurem d'escriure i de llegir, d'estimar i de predicar aquells prodigis que nostre Senyor Jesucrist obra, a honor de la seva Mare, a la nostra presència, als nostres dies, a la nostra Església de Santa Maria, a la Muntanya de Montserrat?» Les meravelles realitza-

des per Madona Bruna posaren la ploma als dits del primer Monjo escriptor qui ha consignat, en obra literària, dades memorables de la devoció montserratina.

Més endavant l'ascetisme, tan escaient a la nostra Muntanya, impulsava un Ermità, el P. Rocacelsa, a confiar al pergamí els favors excepcionals que Déu li havia atorgat i les visions profètiques que havia merescut del cel.

El *Llibre Vermell*, copiat al segle XIV aprofitant anteriors Manuscrits montserratins és, ell sol, tot un monument de l'antiga cultura del nostre Monestir. Els miracles de la Verge de Montserrat; els sermons que s'adreçaven als pelegrins en arribar al Santuari; nocions de Doctrina Cristiana i breus tractats de confessió; corrandes, lletra i música, que cantaven els nostres romeus; privilegis concedits als Confreres de Montserrat, i diverses confirmacions d'aquesta institució; tractats teològics; oracions i lletanies marianes, ocupen molts folis d'aquest preadíssim Manuscrit que continua una enciclopèdia dels coneixements de l'època: Astronomia, amb sistemes planetaris dibuixats; Geografia, amb un curiós Mapamundi; tractat d'Història Natural, parla de diverses espècies de peixos, aus, feres, rèptils, arbres, pedres, metalls, etc; monstrositats humanes, il·lustrades amb quinze figures ben dibuixades; nocions d'Història Universal; descripció de les Esglésies de Roma, etc., etc. Providencialment aquest còdex per motius d'estudi s'havia prestat al Marquès de Lió poc abans de la vinguda a Montserrat de les tropes napoleòniques; així s'arrabassà de les flames que tan esplèndids testimonis de la vella cultura nostrada destruïren.

En el període de la *Independència*, una escriptura singular, signada per l'Abat Marc de Vilalba a Monistrol el 5 de maig del 1430, i l'endemà pels Monjos al Monestir, en poder del Notari de Barcelona Bernat Vendrell, mostra la Comunitat de Montserrat interessada en l'estudi de la Bíblia. Marc de Vilalba, profund coneixedor de la Sagrada Escripura, com ho proven les abundoses i escaiènts citacions bíbliques que florengen els seus discursos de Diputat de Catalunya, oferí a la Comunitat — digne present abacial — un superb volum de pergamí, relligat en cuir, amb manellès d'argent que contenia el text íntegre de la Bíblia; unes *Concordantie* del text bíblic; tres magnífics volums — l'actual Biblioteca de Montserrat en posseeix alguns folis — també en pergamí, Comentari a la Sagrada Escripura de Nicolau de Lira; una *Tabula super Nicolaum de Lira* i un *Catholicon*. L'escriptura esmentada concreta que l'Abat fa la donació d'aquests llibres per tal d'intensificar l'estudi i el coneixement de la Bíblia entre els seus Monjos. Aquests, agraïts, signen també l'escriptura de donació.

El *Catholicon* era un llibre molt llegit a Montserrat. A la Biblioteca del nostre Monestir n'hi hauria en aquest temps, més d'una còpia. Feia uns quants anys que el Rei Martí l'Humà, a petició dels nostres Monjos, havia demanat a Poblet l'exemplar que tenia procedent de la biblioteca del Cerimoniós, per tal de treure'n una còpia al *Scriptorium* montserratí.

Són sumament interessants les relacions culturals del Monestir de Montserrat amb la família reial, inaugurades en temps de Joan I, el qual demanà als nostres Monjos un exemplar del

llibre de Sant Gregori Magne titulat *Diàlegs*; l'exemplar lliurat al Rei, probablement estaria escrit en llatí. L'esposa del Rei Joan, Mata d'Armenyach, també es cartejava amb els Monjos per obtenir llibres, i posseïm d'ella una lletra gentil adreçada al Prevere montserratí Arnau Saplana, en la qual el regracia d'una obra rebuda. El susdit Rei Martí s'interessà encara per un Psaltiri d'un Ermità de Montserrat. Maria, la malaltissa muller del Magnànim, és, però, la persona reial més relacionada amb els nostres escriptors i erudits. La seva correspondència, junt amb altres dades, revela que del 1420 al 1440, el *Scriptorium* montserratí tingué un període d'activitat intensa en la còpia material de llibres i en la redacció original de diverses obres.

Entre els Monjos que firmaren l'escriptura citada de l'Abat Vilalba, figura la signatura del P. Bernat Vilalta, un dels erudits montserratins d'aquests dies. La Reina Maria, aprofità l'avinentesa d'un viatge a Nàpols del nostre Monjo, per fer-se portar un exemplar del *Specchio della Croce*, que traduï al català un altre Monjo benedictí, Pere Busquets, de Sant Feliu de Guíxols. El P. Vilalta és autor d'un llibre escrit en català al 1433, que s'ha salvat per miracle, i és l'únic autògraf que resta dels nostres antics Autors. Els primers folis són dedicats a la narració dels fets més importants dels vells Priors montserratins, sobretot referents al culte; la resta del llibre conté les fundacions perpètues fetes al Monestir, riques en noms de benefactors i en dades aprofitables.

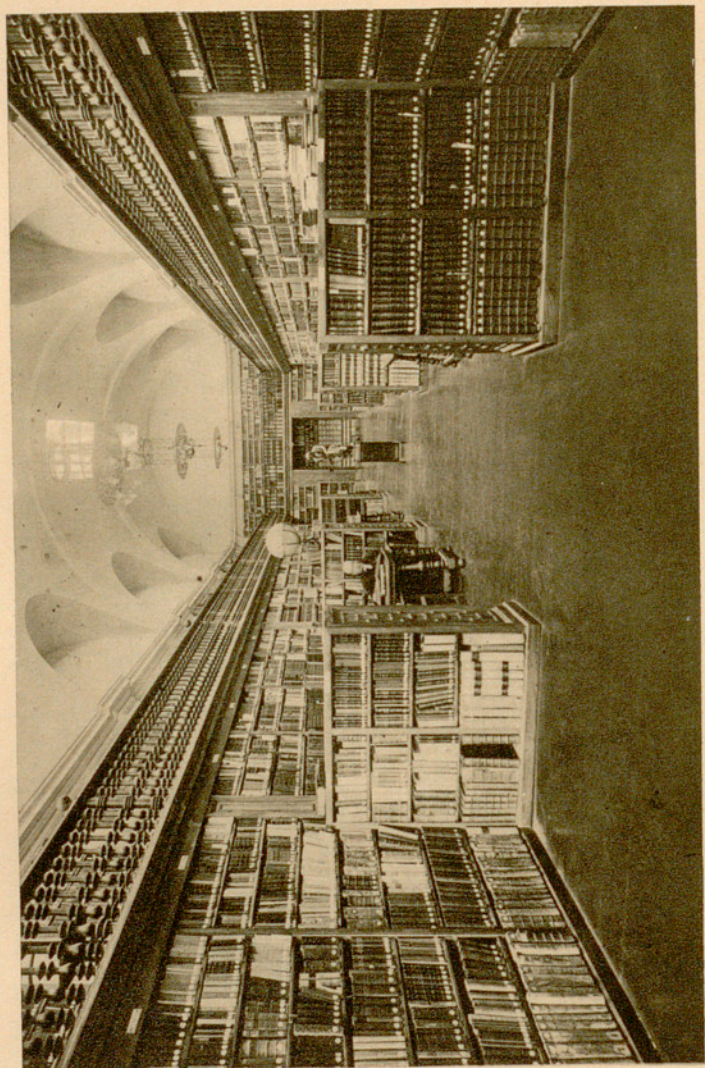
El Monjo Vilalta era amic i company de *Scriptorium* dels Preveres montserratins Guillem Ramon i Jaume Prats. De Tortosa, en data del 11 de febrer del 1420, la Reina Maria

signava una lletra adreçada a Guillem Ramon, en la qual li feia gràcies d'un llibre que des de Montserrat li havien tramès, i demanava amb instància el tractat de *De vicis e de virtuts*. El mateix dia escrivia a Jaume Prats, el qual feia redactar a Montserrat un *Libre de Confessió* destinat a la muller del Magnànim; aquesta urgia l'acabament del llibre «car lo temps d'açò en què és fondat s'acosta», vol dir que era a prop la Quaresma, i volia utilitzar el llibre que aquells dies s'ultimava. Al mes següent eixia de Montserrat un altre còdex també regalat a la Reina: *El libre de Consolació* — probablement la versió catalana del conegut llibre de Boeci — puix el 29 de març regracia aquest «libre tramès, del qual havem haüt singular plaer». Guillem Ramon prometé encara una altra obra a la Reina, el títol de la qual havia d'ésser molt interessant quan era esperada amb tant delit: «segons per diverses lletres vos havem escrit, ab gran desig speram lo libre que ens havets promès, car creem que en llegir aquell trobarem gran plaer». El *Scriptorium* de Montserrat no donaria l'abast; el llibre no arribava i la Reina, impacient, trameté Pere Caselles al nostre Monestir per tal d'obtenir-lo més aviat.

A aquest període cal datar, sembla, el *Libre d'Amoretes* que el savi P. Villanueva atribueix a un Ermità de Montserrat. Seria la poncella literària més exquisida collida a la Muntanya Santa. Ardidesses lul·lianes i galanies de l'Auzias, en un estil de dolçor inefable; hom diria Sant Bernat parlant el *pus bell catalanesc* dels començaments del segle XV.

Miniatura d'un Còdex d'últims del segle XIV, eixit del "Scriptorium" de Montserrat. Representa peregrins de tots els estaments que visiten la Madona.

Actual Biblioteca del Monestir de Montserrat. Sala central.

Un altre Ermità de Montserrat, conegudíssim, el P. Bernat Boil, imprimia al 1489 el *De Religione*. És la primera vegada que Montserrat es posà en contacte amb l'art d'estampar llibres, deu anys abans d'existir la Tipografia montserratina. Un interès especial té la llarga correspondència d'aquest personatge publicada recentment.

Mestre Rosembach, al 1521, estampava a Barcelona la *Vita Christi del seràfic doctor sanct Joan Bonaventura, traduhit de lati en romanç per un devot religiós del Monestir de Montserrat, de la Orde de sanct Benet*. Aquest devot religiós, probablement el P. Mateu de la Penya, escriví aquesta versió del pseudo Bonaventura, amb oracions i introduccions originals, a últims del segle XV.

Al 1499 el *Scriptorium* de Montserrat sofria una transformació essencial, millor dit, deixava d'existir, malgrat algunes mostres ben apreciades de còdexs elaborats al principi del segle XVI. La cel·la silenciosa dels pacientosos copistes i il·luminadors, fou substituïda de cop per la sala movimentada dels caixistes i premsistes. Ja no calia passar anys corvat damunt els fulls de pergami per treure la còpia d'un llibre: es conjuminaven uns trossets de ferre, es col·locaven al plat de la premsa, es tintaven; un full de paper, una premsada vigorosa i, com per art d'encantament, eixien un munt de planes nítidament escrites. L'invent meravellós, fantàstic pels nostres copistes del XV, s'emprà a Montserrat amb notable prioritat damunt de moltes Abadies benedictines.

Aquest fet transcendent, l'orientació donada al Monestir per l'Abat Cisneros i les monografies especialitzades sobre la produc-

ció literària de Montserrat al segle XVI i següents, valoren diversament les manifestacions literàries i permeten un comentari més folgat.

Les activitats literàries dels Monjos de Montserrat durant els segles XVI-XVIII, foren múltiples i s'expandiren més enllà de les disciplines estrictament eclesiàstiques. Al tractat *De regimine Principum*, feia costat el de farmacologia del G. Castell, i el d'agricultura del P. Blasco. A les versions dels Clàssics, sobretot de Sèneca, de Ciceró, de Boeci, etc., s'hi ajuntava el *De Grammaticae Praeceptis* del P. Gonçal Sojo, o la Reglamentació dels captaires del P. Medina. No mancaren Poetes. Antoni Brenach versificava correctíssimament en llatí, i escriví un llarg poema titulat *Saxia*, descripció de la Muntanya de Montserrat, *Apollus Deificus*, *Epithalamium Salomonis*, i dos himnes a les santes Eulàlia i Madrona. Tot en exàmetres, llevat l'*Epithalamium* que és en versos falèutics. Avui coneixem 11,182 versos eixits de la fecunda ploma del P. Brenach. En el període castellà, cal esmentar el P. J. de Figueroa, autor clàssic, el P. Alfons Truxillo, lloat de Lope de Vega, i el P. Anselm Forcada, simpàtic gongorista que posava en vers els seus sermons. Als temps més recents els PP. Joana, Ametller, etc. escriviren monografies científiques.

Els estudis predilectes dels nostres Monjos, però, foren els històrics, els bíblics i els ascètics.

Al 1514 s'estampava a Barcelona el *Libro y Milagros hechos a invocación de nuestra Señora de Montserrat*. És la primera Història del Monestir impresa. Escrita per l'Abat Pere de Burgos, assolí un èxit no superat per cap altra Història montserratina. En

coneixem una vintena d'edicions, algunes d'elles en francès, en italià i en alemany. L'antic Arxiver, P. Pere Gener, es lliurà als estudis històrics a base de documents; treballà llarg temps al nostre Arxiu, i redactà un Índex complet de les jurisdiccions i possessions del Monestir de Montserrat. Els Arxivers successors del P. Gener, imitaren l'exemple i superaren el Mestre. El P. Miquel Solsona, expert en la lectura de documents antics, revisà sàviament i amorosa el nostre vell Arxiu, i redactà un aparell crític de la Història de Montserrat, dissortadament desaparegut al 1811. Encara escriví: *Documents per la Història benedictina; De les coses assenyalades del Principat de Catalunya*, etc. Joan Guerin, francès de naixença, però viscut a Montserrat des d'Escolanet, succeí al P. Solsona. La fecunditat d'aquest home és meravellosa, i la capacitat de treball admirable. Les seves setze obres conegudes sumen un gran nombre de volums. Uns curts fragments que han romàs fan més sensible la pèrdua d'aquests manuscrits, especialment els dedicats a biografiar els montserratins il·lustres, treballats amb tota cura i abundantament documentats. Dos Monjos francesos escamparen el coneixement de la història de Montserrat a llur Pàtria: El P. Mateu Olivier publicava la seva obra a Lyon al 1616, i el P. Lluís Montagut la *Histoire de N. D. du Montserrat* a París al 1697; existeix una versió d'aquest llibre en llengua flamenca, i quatre o cinc reedicions franceses, impreses a Tolosa al segle XVIII. Tres Arxivers d'aquest segle es relacionaren amb obres de caràcter històric: El P. Reventós, el P. Hermosilla i el P. Ribas. El primer, amic de Serra i Postius, al qual facilità les notes de l'Arxiu de Montserrat emprades al seu *Epítome*, i autor d'una *Història*

de Montserrat perduda al 1811; el P. Hermosilla escriví un Catàleg documentat dels antics Priors i Abats del Monestir, que fullejà i lloà el P. Villanueva; el P. Benet Ribas, Arxiver, expertíssim col·laborador de les obres dels PP. Méndez, Caresmar i Pasqual, i autor de treballs històrics notables. Restarien encara a esmentar, ultra la *Història de Montserrat* escrita per l'Abat Filgueira, les anònimes, dues en llatí i una en castellà, trameses des del nostre Monestir als Benedictins de França, en resposta a la petició de Mabillon.

Més apassionadament es lliuraren els Monjos de Montserrat al conreu dels estudis bíblics. L'intens desig del P. Marc de Vilalba consignat en l'escriptura de donació de la Bíblia amb Comentaris i Concordàncies, restà amplament satisfet. Des del seu temps fins a l'època moderna, els nostres Monjos han mostrat predilecció pels estudis escripturístics. La càtedra d'aquesta assignatura establerta al Monestir des del segle XV, els Professors que l'ensenyaren a Montserrat mateix i a les Catedrals de Barcelona i de la Seu d'Urgell, els Catedràtics de Grec, Hebreu, Siríac i Àrab a Salamanca, i sobretot les obres escrites, són un testimoni fidel.

Un quart de segle abans que Fr. Luís de León publicqués la cèlebre versió espanyola del Càntic dels Càntics que tan vivament abrandà la controvèrsia sobre la licitud de les versions en vulgar dels Llibres Sants, eixia dels obradors de Carles Amorós a Barcelona un llibre titulat *Arpa de David*, versió parafrasejada dels cent cinquanta Psalms. Malgrat l'extensió de l'obra — més de sis centes planes — fou reeditada diverses vegades i no precisament a Barcelona, sinó a Medina del Campo, a Burgos, etc.

L'autor era el P. Benet Vila, nascut a Barcelona a últims del segle XV i profès a Montserrat al 1509.

El Ms. H. I. 4, de la Biblioteca de l'Escorial conté una versió acurada i un Comentari eruditíssim dels quatre Evangelis. La versió ha estat publicada recentment a Madrid, conceptuada superior a la de Valera. És obra d'un Monjo de Montserrat, contemporani de Fr. Luís de León, P. Joan de Medina, anomenat de Robles. El Comentari, redactat al període àlgid de la controvèrsia esmentada, no fou publicat per decisió de la Inquisició.

El llibre bíblic més famós escrit a Montserrat és, sens dubte, la *Sylva Allegiarum totius Sacrae Scripturae*. El P. Jeroni Lloret, antic Escolà de Montserrat, esmerçà trenta sis anys en la seva redacció. Conté totes les paraules de la Bíblia amb l'explicació del sentit literal, al·legòric i místic, amb innombrables citacions de Sants Pares i Autors eclesiàstics. És obra d'una erudició formidable. En volum gruixudíssim, aparegué a Barcelona l'edició *Princeps* l'any 1570. Cinc anys més tard eixia la segona edició a Venècia. Fou reimpressa a París al 1583 amb èxit tan sorprenent, que en menys d'un any s'esgotà l'edició i a París mateix s'estampà la del 1584. Al 1587 Venècia llençava una nova edició al mercat. Lyon publicà la seva al 1622. Colònia, que havia iniciat la impressió de l'obra mestra del P. Lloret al 1612, baté el record de les edicions successivament eixides a la ciutat alemanya al 1630, 1681, 1701, 1744. Els elogis tributats a l'obra i a l'autor són quasi ditiràmics. Bucellini, anomenava al P. Lloret «Príncep dels Escriptors del seu segle». Sant Carles Borromeu recomanava als eclesiàstics aquesta obra que qualificava

d'útil i gairebé indispensable. A la portada de l'edició de Lyon, es deia que aquest llibre equivalia a tota una biblioteca eclesiàstica. Una altra obra publicà encara aquest autor, on aplegà la història i referències de tots els personatges esmentats en la Bíblia.

El P. Jeroni Lloret amb el seu exemple i el seu mestratge fou l'orientador i el patriarca dels estudis escripturístics a Montserrat. Un dels seus deixebles més eminents, el P. Josep Capellades, model perfecte de paciència benedictina, deixà escrits tres volums d'addicions a l'obra del Mestre. Un contemporani atorgava un valor extraordinari a aquesta obra, i judicava que amb aquestes addicions la *Sylva Allegoriarum* assolía una perfecció insuperable. Dissortadament el P. Capellades no trobà cap Mecenas — com el P. Lloret havia tingut en l'Abat Garriga — i la seva obra s'ha perdut. Resta únicament la *Onomatologia B. Virginis Mariae* que conté set mil sis cents quaranta epítets donats pels Sants Pares i Autors eclesiàstics a la Verge Santíssima.

El portuguès Francesc Sánchez, és un altre excel·lent Comentador de la Bíblia eixit de Montserrat. Traduí i comentà extensament els Llibres de Job, Càntic dels Càntics, Psalms, Eclesiastès, etc. D'aquest darrer n'existeix una edició barcelonina del 1619. Profund coneixedor de les llengües orientals, sobretot de l'hebreu del qual redactà un Diccionari, traduí de l'original directament; el seu Comentari té un sabor de treball modern, i es decanta amb preferència per la interpretació literal.

A la Biblioteca del Monestir de Montecassino es conserven tres volums infòlio manuscrits, esplèndid Comentari als primers llibres de la Bíblia, doblement interessant per uns dibuixos a la ploma il·lustratius del text, impecables. Són deguts al gran artis-

ta i polígraf montserratí P. Joan Andreu Ricci, fill i germà respectivament dels coneguts pintors italians, Antoni i Francesc. Joan, nat a Espanya, professà a Montserrat vers el 1627. Ultra la seva admirable obra pictòrica, es lliurà a l'estudi de les ciències eclesiàstiques i escriví diversos tractats; els més notables són els destinats al Comentari de la Sagrada Escriptura, primer intent montserratí d'un Comentari il·lustrat a la Bíblia.

Al moment d'arribar les tropes napoleòniques, es redactava a Montserrat un altre Comentari a la Bíblia. Arrabassats a les flames, resten un centenar de fulls, junt amb uns quaderns d'exercici de llengua àraba, escrits de la mateixa mà del Comentarista. L'estudi seriós de les Sagrades Escriptures, iniciat pels nostres Monjos del començ del segle XV, continuà amb amor fervent i constant fins a la destrucció del Santuari.

Hem fet ja coneixença de l'obra mestra, fundadora de l'Escola ascètica de Montserrat: *L'Exercitatori de la Vida Espiritual* del P. Cisneros. Aquest llibre assolí una difusió extraordinària; junt amb el Compendi, hom en coneix avui una cinquantena d'edicions impreses a: Montserrat, Barcelona, Sevilla, Medina del Campo, Valladolid, Salamanca, Ingolstad, París, Gracòvia, Lisboa, Douay, Colònia, Munich, Regensburg, Nàpols, Londres, Roma, Florència, Salsburg, etc. Per bé que abunden les edicions llatines, no en manquen d'espanyoles i existeixen versions italianes, franceses, angleses, alemanyes, portugueses i catalanes, aparegudes des del 1500 en què eixí l'edició *Princeps* a Montserrat, fins al 1929, que s'ha estampat, també al nostre Monestir, la versió anglesa del Professor E. Allison Peers. Aquestes

dades geogràfiques, lingüístiques i cronològiques proclamen l'estima que ha merescut sempre i arreu el llibre auri de l'Abat Cisneros; no calen comentaris.

A l'entorn d'aquesta obra s'acoblà la producció ascètica dels Monjos montserratins. Encara en vida del Mestre, l'Ermità Alfons de Vizcaia donava a l'estampa, 1508, un tractat místic intitulat *Matrimoni Espiritual*. Joan de Sant Joan escriví un pulquèrrim llibre *De Spiritu Sancto*, sortosament conservat a la Biblioteca de l'Escorial. Uns quants anys més tard el P. Pere de Chaves editava l'obra altament mística i de sabor clàssic: *Conversión de la Magdalena* que poc temps després era traduït a la llengua italiana.

Pere Alfons ha estat un dels deixebles més notables de l'Escola cisneriana. Al 1536 professà a Montserrat la vida de Cenobita, però anhelós de més alta perfecció obtingué permís de retirar-se a una Ermita de la nostra Muntanya on passà la resta de la vida meditant i escrivint. Home de cultura superior, esperit selecte, redactà en llatí elegant, una sèrie de tractats ascètics, en els quals hom endevina la lectura assídua de la Bíblia, de la Regla de Sant Benet i de l'Exercitatori del P. Cisneros. Posseïm els següents: *Immortalitat de l'ànima*, *La Misericòrdia de Déu*, *Els Beneficis divins*, *L'Eucaristia*, *Lloances a la Verge Maria*, *La Vida solitària*, *La Religió i els tres Vots*, *Preparació a la mort*; tots estampats a Barcelona, 1561-1562. Aquest Monjo ha estat un dels més fecunds i originals escriptors místics de Montserrat. El seu Tractat sobre l'Eucaristia és interessant per la defensa de la Comunió freqüent, al seu temps molt discutida i combatuda; cal retenir el seu nom com un dels gloriosos defensors capdavanter

de l'opinió que als nostres dies ha merescut l'aprovació més explícita de la Santa Seu.

Abans d'arribar a la meravellosa producció mística del Germà Josep de Sant Benet, la nostra bibliografia ascètica s'enriquí d'obres escrites de Monjos de Montserrat, com és ara: *Compendi breu d'Exercicis Espirituals*, divers de l'obra de Cisneros, *Floresta Espiritual*, *Advertències selectes*, *Tractat d'afectes*, etc., etc.

Les obres del nostre Venerable aparegueren per primera vegada a Madrid al 1725. Molt abans, però, s'havien extès per França, Itàlia i Alemanya, en còpies manuscrites que eren àvidament cercades, com diu concretament el Censor de la primera edició i corrobora l'Abat Benet Argerich en remarcar que molts estrangers, en vida del Venerable, venien expressament a Montserrat a consultar amb l'humil Germà llec greus dificultats teològiques i escripturístiques. Cinc edicions assoliren aquestes obres escrites en llatí i espanyol, publicades a Madrid i a Girona. Fragmentàriament aquests tractats s'han donat també en portuguès, alemany, català, etc. Josep de Sant Benet és una de les figures més interessants del misticisme del segle XVII-XVIII. Ella clou dignament el cicle dels nostres escriptors-místics.

Val la pena d'esmentar alguns erudits i professors il·lustres que ha tingut Montserrat.

Gaspar Tàpies, ingressà al Monestir el 4 d'agost del 1618; ensenyà Teologia Moral i Sagrada Escripura a Barcelona. L'Arquebisbe de París, Pere de Marca, a la seva llarga estada a Barcelona, després de la guerra dels Segadors, tractà familiarment el P. Tàpies i admirà tant el seu saber, que arribà a dir que en el

curs de la seva vida solament tres homes havia conegut dignes del nom de savis, i un d'ells era aquest Monjo montserratí; un altre erudit afegia que en companyia del P. Tàpies no calien llibres, car ell era una biblioteca ambulant. Vers el 1660 es donà a Montserrat el cas notable del Monjo Dídac Solà, natural de Ripoll, tan versat en la llengua i mètrica llatines, que dictava a la vegada versos a tres amanuenses en metre i assumpte distints; arribà a parlar amb més fluïdesa i correcció la llengua d'Horaci que la materna. Josep Montellà, Doctor en Lleis, Rector i Professor de Dret a l'Universitat de Lleida; Josep Capellades, Professor de Sagrada Escriptura a la Seu d'Urgell; Antoni Escaules Doctor en Teologia per Salamanca, ensenyà a Salamanca mateix les llengües grega, hebrea, siríaca i àraba; Jaume Vidal, deixeble del P. Escaules, expertíssim en les llengües grega i hebrea; Benet de Sala, Professor de Filosofia a l'Universitat de Salamanca; Pere Lluís de Santa Fe, Professor de Teologia a l'Universitat d'Hirache, Navarra; Francesc Salvador, Catedràtic de Teologia a l'Universitat d'Oviedo; Alfons Monfages, Doctor en Teologia i Professor de Moral al Rosselló; Francesc Crespo, Doctor en Teologia i Professor d'aquesta assignatura a l'Universitat de Lleida, etc. etc.; i no citem els Professors dels Col·legis de la Congregació de Valladolid, especialment els que ensenyaren a Sant Pau del Camp de Barcelona, Sant Benet de Bages i Sant Genís de les Fonts, per tal de no allargar excessivament el capítol de Cultura.

Biblioteca. L'antiga Biblioteca de Montserrat era notabilíssima pel nombre de volums i la qualitat de les obres impreses i ma-

nuscrítes que contenia. Es reputava la primera de Catalunya després de la de Santa Catarina de Barcelona. Abundaven els llibres de ciències eclesiàstiques: Teologia, Sagrada Escriptura, Patrística etc. No s'ha conservat cap Catàleg especificat d'aquesta antiga Llibreria; però el lot considerable que hom salvà de la destrucció general, les llistes facilitades per Cisneros en distribuir a la Quaresma els llibres als seus Monjos; els petits catàlegs de Manuscrits i d'Incunables redactats del P. Benet Ribes, destinats a completar les obres dels PP. Pasqual i Méndez; les al·lusions d'alguns erudits, com el P. Villanueva, que visitaren aquesta Biblioteca abans de l'incendi del 1811 i, sobretot, el nombre prodigiós d'Autors citats a les obres dels PP. Lloret, Capellades G. Castell, etc., etc., assabenten la quantitat i qualitat de l'antic fons de la nostra Biblioteca. No mancaren donacions importants que ompliren ràpidament les lleixes de la Llibreria. Hom ha escrit que Carles V lliurà de cop dos mil escuts per a l'adquisició de llibres. Al 1579 Antoni Jordà, Rector de Sallent, donà al Monestir la seva llibreria que els contemporanis reputaren com un donatiu notable digne d'agraïment. Els antics montserratins gaudiren, doncs, d'un poderós instrument de cultura que, segons acabem de veure, no desapfitaren pas. Al 1811 aquesta Biblioteca fou incendiada. En retornar els Monjos salvaren quelcom entre els munts de paper fumejant. La Biblioteca actual de Montserrat posseeix encara algun volum de fulls mig cremats.

Arxiu. L'antiguitat del Monestir, el nombre vertaderament copiós d'escriptures de donació, de Privilegis i Concessions reials, de Butlles i Breus pontificis que es servaven a l'antic Arxiu de

Montserrat, el dotaren d'una riquesa immensa que augmentaren els Arxius d'algunes famílies nobles i d'altres Abadies que per motius de compra de Castells, dipòsit o anexions de Monestirs, havien anat a parar a Montserrat. Era notable l'Arxiu de Santa Cecília, més vell encara que el nostre. Ultra la documentació, font insubstituïble per a la redacció definitiva de la història de Montserrat, es servaven en el nostre Arxiu les joies bibliogràfiques de més preu: Manuscrits antiquíssims, alguns procedents de Santa Cecília, escrits al segle X, Còdexs il·luminats, Incunables i llibres rars, especialment els estampats al nostre Monestir. Asseguts davant la taula de treball d'aquest redós amable, s'escolaren tranquil·lament les hores als nostres venerables Arxivers que amb paciència benedictina i amb cura amorosa revisaren aquell tresor documental i transcriviren escrupolosament les escriptures més importants; algunes d'aquestes còpies preadíssimes, escapades al vandalisme destructor, han prestat i prestaran serveis inapreciables en escriure documentalment i crítica la història del nostre Monestir, car, abrusats pel foc napoleònic o amagats en lloc desconegut, els documents originals no compareixen.

Impremta. Més d'una vegada en el curs d'aquest petit llibre hem al·ludit a la Tipografia Montserratina d'últims del segle XV i principis del XVI, una de les notes culturals més simpàtiques del Monestir. Al desembre de l'any 1498, Montserrat contractà el Mestre estampador Joan Luschner el qual instal·là una Premsa al Monestir mateix. El 16 d'abril del 1499 es tirava el colofó del primer Incunable imprès a Montserrat. Més endavant, al 1518, imprimia al Santuari Mestre Rosembach. En conjunt es

publicaren unes 27 obres, amb una summa de 12,000 volums, sense comptar més de 200,000 fulles d'Indulgències dels Confreres i diverses Xilografies amb Imatges de la Verge i de Sants; nombre en aquells temps extraordinari, i que ja feia dir al P. Méndez que cap Monestir ni Cabilde ni Corporació eclesiàstica d'Espanya no havia igualat aquestes dades. Alguns dels nostres Incunables: el *Directorium Horarum Canonicarum*, l'*Hymnorum Intonationes* i el *Processionarium*, estampats a dues tintes, i alguns exemplars sobre vitela, són d'una nitidesa exquisida i d'una perfecció impecable. Rosembach superà encara Luschner en presentació. El *Missal* i els *Lectionaria*, monuments tipogràfics, són el luxe de la Impremta de Montserrat.

Taller de rellegadura. Complement de la Impremta, existia al Monestir, des de finals del segle XV, una oficina on es rellegaven els llibres eixits de les nostres Premses. Els volums de format petit, eren sovint rellegats en pergamí; pels llibres grans s'emprava el cuir gofrat a mà. El taller posseïa una col·lecció típica de ferres per l'ornamentació de les orles, cantoneres i centres, i uns petits gravats: Madona de Montserrat, les Muntanyes, Sant Benet, etc, que combinaven artísticament, com encara podem admirar en els rars exemplars que posseeix la nostra actual Biblioteca.

Orfebreria. Als segles XVII i XVIII el Monestir de Montserrat muntà un Obrador d'orfebreria, en el qual es treballaren les joies més preades que posseï el Santuari: la Corona de diamants de la Madona, la de maragdes del Nen, la Custòdia d'or, etc. La

riquíssima Corona imperial de la Verge, es començà al Taller del Monestir l'any 1605. Un dels nostres Monjos esmerçà vint-i-set anys a la elaboració d'aquest joiell que cap argenter d'època no gosà valorar. Al 1639 fou començada la preadíssima Custòdia que servia a la processó del *Corpus Christi*; amb alguns intervals hom hi treballà una vintena d'anys. Encara abans d'acabar la Custòdia, a l'Orfebreria de Montserrat s'executava un altre joiell admirable i riquíssim: la Corona de maragdes del Nen Jesús, igual a la que els devots montserratins de Mèxic havien ofrenat a la Verge, i una altra pariona a la imperial de la Madona.

Altres arts menors es conreen al Monestir, que és impossible de detallar. Esmentem de pas les habilitats d'un Germà, excellent brodador, que vers el 1640 ultimà un esplèndid estendard, mostrat com un dels objectes remarcables de la Sagristia.

Pintura. Una Escola de Pintura no ha existit mai a Montserrat, però alguns Monjos es dedicaren a l'art del pinzell. A últims del segle XIV vivia a una de les nostres Ermites Antoni Verjús o Verins, que alternava el res i la contemplació amb la pintura de temes espirituals. Joan I, en lletra adreçada al Prior de Montserrat el 26 d'abril del 1392, es meravella de la traça pictòrica de l'Ermità Antoni que ell havia tingut de *scrivà* i coneixia bé. Diu el Rei que li han estat presentades dues *històries* pintades; la una representava les armes de Nostre Senyor Jesucrist i l'altra la imatge de la mort. «E ens meravellam com tan bé és entrat en aquesta art, car abans no'n solia saber.»

Antoni Verjús aprendria de pintar al *Scriptorium* del Monestir. Aquests mateixos dies s'il·luminaven les miniatures del *Llibre*

Vermell, la primera de les quals era, precisament, una imatge de la mort. Més interessant i reveladora d'una mà d'artista expert és la miniatura que encapçala el foli 30, de 14 × 22 centímetres. Al fons, de dreta a esquerra, hi han les Muntanyes, una Església i arbres; al centre la Imatge de Maria amb el Nen a la falda; ocupen la part inferior del quadret onze figures de fidels de tots els estaments que s'encomanen a Maria. Ella, asseguda en un relleix de roca, vesteix túnica rosada i airós mantell blau; el Nen — cabells rossos, túnica vermella ramejada d'or — estén la mà dreta vers els fidels. Ambdós són rosats de cara i duen aurèola d'or.

Als segles XVI i XVII tenim noms de Monjos que excel·liren en l'art d'escriure i miniar els monumentals llibres de Chor, com és ara Onofre Cabell a últims del segle XVI, i Joan Vilomara vers el 1650. En aquests mateixos anys eren demanades amb gran instància pels fidels intel·ligents les cintes de la Verge, pintades de mà del P. Pau Prats el qual també gravava creus de boix amb més art del que solien els Ermitans.

Una gran figura d'artista, isolada, sense precedents a la història del nostre Monestir, és el P. Joan Andreu Ricci, polígraf, arquitecte, escultor i sobretot pintor. La universalitat del talent artístic d'aquest home, de producció intensa, d'execució genial, recorda les grans figures del Renaixement italià. Avui les teles del P. Ricci es troben escampades als Monestirs de Sant Domingo de Silos i de Sant Millàn de la Cogolla, a la Catedral de Burgos, i a Sant Martín de Madrid; als Museus del Prado i de l'Acadèmia de San Fernando, Madrid; Barnard Castle, Anglaterra; Museu Reial de Bucarest; Museu Ermitatge de Leningrad; col·lecció

Fuller a New-York; col·lecció Carvallo, a Villandry, Tours, i d'altres col·leccions particulars. August L. Mayer, el prestigiós crític d'art, escriu del P. Ricci: «En els temes religiosos aconseguí una vertadera monumentalitat, sense sacrificar el color a la grandiositat del dibuix. És sumament enèrgic i d'una amplitud vertaderament pictòrica, la qual cosa Zurbaràn mai no assolí en el mateix gènere. Joan Ricci ha tractat de faisó original problemes que preocuparen a Velázquez: capir la veritat de la llum, reproduir a la tela l'encís misteriós de l'atmosfera».

Manel d'Espinosa, Beda Pi i molts altres Abats completaren l'ubèrrima col·lecció artística acumulada al Monestir durant segles, amb adquisicions i importacions d'objectes d'art especialment d'Itàlia. A remarcar: un Rubens o un Tizià, uns busts d'Emperadors romans, sis Sibil·les, delicioses estatuetes de vori, esmalts finíssims, xilografies, gravats al coure i a l'acer, etc. Alguns indrets del Santuari, com és ara, les tres petites cel·les del Cambril, mereixien el nom de Museus d'art, sense oblidar la fastuosa sala de la *Colació* d'artesonat riquíssim, amb els disset esplèndids quadres pintats al 1575 per Benet Galindo, i la monumental taula del *Judici final*, executada per Pere Serafi al 1554.

Escola de Música. De cap disciplina eclesiàstica, de cap activitat artística ni espiritual hom no pot parlar amb tanta precisió d'*Escola montserratina*, com de l'Escola de música vinculada a l'Escolania de Montserrat. En ella el mestratge ha estat més eficient, la filiació més directa, el conreu més intensiu, complert i ininterromput, les manifestacions més brillants i l'actuació més profundament incorporada a la vida del Santuari que no

pas en les altres manifestacions culturals, del nostre Monestir.

Els resultats d'un estudi crític d'aquesta Escola, dels seus Mestres i deixebles, i de la producció llur seran una revelació. Constitueix un dels més alts prestigis del nostre Cenobi. Fins a l'estat d'investigació actual, amb la documentació que ha romàs, migrada i tot com és, es poden adreçar bells elogis als nostres músics.

Un dels Patriarques d'aquesta Escola fou el P. Joan Marquès, Mestre de Capella insigne, famós Organista i excel·lent Compositor. Els vells catàlegs montserratins l'assenyalen com un dels músics més notables de la seva època. Molts dels seus deixebles esdevingueren Mestres de Capella de Montserrat i d'altres Esglésies de la Península. La seva fama s'estengué aviat, i el Monestir de nobles de Sant Martí de Madrid l'obtingué una llarga temporada d'Organista.

Pere Roca, deixeble del P. Marquès, excel·lí com a Organista i Compositor. Entre altres produccions seves era molt estimat un Responsori de Difunts que cantaven Monjos i Escolans a l'Església vella en el funeral de cada Monjo.

Joan Cererols és una altra simpàtica figura musical de Montserrat. Un manuscrit del vell Arxiu especifica. «Fou un dels millors Directors de Capella del seu temps; estimat i lloat dels Mestres de música d'Espanya, tots ells li deien el *Mestre*, el *Músic*, el *Compositor* per antonomàsia. Tenia do i gràcia d'ensenyar i eren tants els seus alumnes, que amb prou feines existia Església al Principat el Mestre de Capella de la qual no fos deixeble del P. Cererols». Escriví moltes i excel·lents partitures, algunes de les quals es conserven encara. Deixà tan bona memòria al Mo-

nestir i especialment a l'Escolania de la qual fou Mestre més de trenta anys, que un segle després de la seva mort encara els Escolans li cantaven un Responsori el dia de l'aniversari.

Per esmentar només les eminències musicals montserratinas caldria citar el P. Miquel Pujol, expert Organista; el P. Joan Garcia, Organista i Compositor; Miquel López que deixà escrits tres grans volums sobre l'art musical, titulats *Eisagoge ad Musicen* i *Miscelània musical*; Joan Rocabert, Compositor notabilíssim; tots del segle XVII, i al segle següent el P. Benet Julià; el P. Anselm Viola, famós al seu temps, les nombroses composicions del qual eren executades a la Capella reial, i el P. Narcís Casanoves, Organista admirable, improvisador fàcil i Compositor delicat, un dels últims representants de l'Escola musical montserratina. Entre els músics de fama eixits de l'Escolania no cal oblidar el P. Antoni Soler de l'Escorial i l'eminent guitarrista Ferran Sor, deixeble del P. Viola.

L'educació musical dels infants, l'execució quotidiana amb un extens repertori compost, cantat, tocat i dirigit per Monjos i Escolans, ha fet del nostre Monestir, almenys durant tres segles, un centre musical remarcable, dotat d'elements que han contribuït meravellosament als esplendors del culte a Montserrat, i han marcat el nostre Santuari d'un encuny inconfusible.

Cultura actual. La reconstrucció de Montserrat restaria mutilada sense l'intent de restaurar la vella cultura. Refets els edificis, reintegrada la Comunitat nombrosa, ateses les exigències ineludibles del Santuari, s'ha desvetllat espontàniament l'activitat intel·lectual. No ha calgut perdre temps en orientar-se. Les fites

amonjoiades per una tradició gairebé mil·lenària, han assenyalat les sendes a seguir. Modestament, humilment, a l'exemple dels antics pacients Arxivers, hom aplega la documentació necessària per a la redacció definitiva de la Història de Montserrat i dels Monestirs benedictins de Catalunya, en les publicacions aperiòdiques *Analecta Montserratensia* i *Catalonia Monastica*. L'amor als estudis bíblics que encomanava als seus Monjos el primer Abat de Montserrat, perdura abrandat al cap de cinc cents anys en la *Versió dels textos originals*, *Comentari* i *Il·lustració* a tota la Sagrada Bíblia; en la publicació de gramàtiques de llengües orientals, llibres de viatges i fascicles de divulgació topogràfica de Terra Santa; en la instal·lació dels Museus Bíblic i Egiptològic del nostre Monestir. Les obres dels Ascetes benedictins i montserratins són estudiades, traduïdes i divulgades en les col·leccions: *Biblioteca Monàstica*, *Místics de Montserrat*; la producció musical dels nostres Monjos es dona a conèixer en els fascicles *Mestres de l'Escolania de Montserrat*. A les diverses seccions del Museu montserratí, hom ha reunit i estudiat els monuments que resten del Montserrat prehistòric, arqueològic i natural. Als moviments gregorianista i liturgista dels nostres dies, Montserrat ha contribuït amb la publicació d'un *Mètode* i *Paleografia gregorians*, amb la versió dels textos litúrgics del Missal i Breviari i amb altres diverses obres i articles de propaganda i divulgació. També a les obres cabdals en curs de publicació a Catalunya, com és ara la *Fundació Bernat Metge*, presta el nostre Monestir la seva modesta col·laboració. Un *Butlletí* mensual, il·lustrat, assabenta als amics i devots de Montserrat el desplegament de la vida actual del Santuari i aplega les manifestacions de veneració i amor que

hom tributa a Madona Bruna a la nostra terra i en països estrangers.

La Biblioteca, l'Arxiu, la Impremta, el Taller de relligació, el patrimoni artístic tan important i ric al Montserrat antic, completament anorreat al 1811, s'instauren a poc a poc. La Biblioteca actual, gràcies al mecenatge munífic del P. Abat i a l'activitat inlassable del P. Bibliotecari, pot comparar-se, i en alguns caires fins excel·leix, a la Biblioteca antiga. Notables adquisicions documentals, sobretot referents a Monestirs benedictins de Catalunya, van omplint les lleixes del nostre Arxiu. L'any 1918, quart centenari de la vinguda a Montserrat del Mestre impressor Rosembach, es reinstalà la Impremta montserratina amb un Taller de relligadura anex, i l'actual Museu d'objectes artístics, remarcable en pintures, fa menys dolorosa la desaparició de la col·lecció antiga. Altres iniciatives, avui en germen, són prometedores, en un avenir no llunyà, de la restauració íntegra de la vella cultura del Monestir de Montserrat.

EXPANSIÓ DE MONTSERRAT

EXPANSIO DE MONSERRAT

Als últims anys del període de *Creixença* s'inicia la franca expansió de Montserrat més enllà de les fronteres de Catalunya i de la Península Ibèrica. La llavor sembrada per trobadors i pelegrins narradors dels miracles de Montserrat, germinava generosa. Sovint arribava al Santuari gent estrangera vinguda a posta de llunyes terres, per tal de comprovar la veracitat dels prodigis recontats o per retre gràcies a Madona Bruna dels rebuts.

A l'any 1343, acompanyat de la seva clerecia, es presentà a Montserrat un Bisbe de Languedoc. Declarà que molts anys jagué al llit, paralític, perduda tota esperança de guariment. Diverges vegades sentí recontar miracles de Montserrat; de poc hom li havia narrat la curació d'un paralític; llavors de tot cor s'encomanà a la Verge i féu la prometença de visitar el Santuari si li atorgava la salut: el mateix dia abandonà el llit, i ara, amb un seguici de Capellans els quals meravellats havien volgut conèixer el portentós Monestir, complia el vot fet a Madona.

Molt abans la fama de Montserrat i dels seus Monjos s'havia expandit més lluny. El 20 d'octubre del 1311, moria a Marsella — de camí a Vienne cridat per Climent V per tal d'assistir al Concili General decididor de la sort dels Templers — Robert,

Abat del Monestir de la Cava. La famosa Abadia italiana vivia dies poc falaguers amb les revoltes constants de catalans i francesos que lluitaven per la possessió del Reialme de Nàpols. La mort sobtada de l'Abat Robert, qui amb seny i fermesa portava el timó del Monestir en aquells moments tempestejats, angunià la Comunitat que no albirava un digne substitut entre els seus membres. Aplegada en Capítol elegí per unanimitat — cosa admirable — a Bernat Escarrer, «Prior — diu un *manuscrit de la Cava — del celebèrrim Monestir de Santa Maria de Montserrat». El cas és remarcable posat que els Monjos eren anjovins, i aquells dies la sort de les armes afavoria la Casa d'Anjou. Bernat Escarrer, un dels bons Prelats de què ha fruit el nostre Cenobi, acceptà, en principi, l'elecció, i nomenà Procurador, Vicari General a Joan de Haya. De Montserrat estant s'interessà i aconseguí del Rei Robert d'Anjou, la restitució a la Cava de les antigues possessions: San Pietro di Polla, San Georgio, San Arsenio i Aquabella, però retardà sempre l'hora d'abandonar el seu Montserrat, ni que fos per posar-se la mitra d'una Abadia insigne amb territori exempt i jurisdicció episcopal. Malgrat les ambaixades i les lletres insistents trameses, s'escolaren cinc anys sense decidir-se; darrerament el Papa Joan XXII anul·là l'elecció a petició, sembla, del Prior Escarrer, i promogué Abat de la Cava a Felip de la Haya, germà del Procurador susdit.

El romanticisme cavalleresc medieval aporta nous documents a l'expansió de Montserrat, amb els romiatges de *Donzells, pelegrins d'amor*. A l'any 1422, pujava la Muntanya Santa un jovecell que venia de terres de l'alta Alemanya a suplicar a «Madona

se puga col·locar en orden de Matrimoni ab una fort bella donzella». Aquests originals romiatges no eren infreqüents. Al 1419, a les *Crides* d'Igualada es llegeix la partida següent: «Crida del Donzell pelegrí qui va a Montserrat per amor d'una donzella. Ara oiats que us fa hom a saber de part d'un donzell domiciliat en lo regne de Castella, amorós d'una fort bella e formosa donzella, lo qual per amor a la dita donzella ha votat a nostre Senyor Déu e a la gloriosa Verge, Madona Santa Maria, e al Apòstol, mossèn Sant Bartomeu, per reverència e honor llur e gloriós per amor de la dita donzella, venir al Monestir de la Cambra angelical de Madona Santa Maria de Montserrat, per suplicar a la gloriosa Verge Maria que li vulgui recaptar gràcia ab lo seu benaventurat Fill que ell la dita donzella puga haver e aconseguir».

Terres d'Europa endins — Espanya, Portugal, França, Països Baixos, Itàlia, Alemanya — molt abans dels segles de la gran expansió de Montserrat, era ben conegut aquest nom, i la intensa devoció a Madona Bruna es traduïa fins en dedicacions d'Altars, i construccions de Capelles i Temples.

Al 1350 el Prior Jaume de Vivers fundava una Casa dependent de Montserrat al Regne de València. Semblava natural que l'Església d'aquest petit Monestir es dediqués a la Verge Bruna; però el titular era Sant Benet. A l'escriptura de fundació sorprèn una clàusula en la qual hom ordena severíssimament que mai ni a l'Altar, ni a les parets, ni pintada damunt de fusta, no serà exposada en el nou Temple la Imatge de la Verge de Montserrat. Aquesta prohibició intel·ligible de primer antuvi, és l'argument

més eficaç de la devoció intensa que en aquesta data llunyana havia ja penetrat en terres no catalanes. Més tard, en temps de Lleó X i Climent VII, el Monestir obtingué de la Santa Seu pena d'excomunió pels que sense llicència de l'Abat de Montserrat erigien noves Capelles o repartien imatges i candeles amb l'escut del Monestir. Consciències poc escrupoloses explotaven la devoció dels fidels, i les abundoses almoines que aquests oferien per tal de subvenir les despeses de l'hospitalitat i del culte a Montserrat, no pervenien al destinatari. Ara, a la meitat del segle XIV, l'adopció insospitada d'aquests radicalismes, en tractar-se d'un Priorat dependent del Monestir, palesa la intensitat de la devoció a Montserrat, puix l'afany de lucre il·lícit podia especular amb les Imatges de la nostra Verge.

Aquestes disposicions, especialment en publicar-se l'interdicte pontifici, minvaren els Altars que hom hauria dedicat a Madona Bruna; així i tot el nombre de Capelles, Esglésies i fins Santuaris, Basíliques i Abadies posats sota la invocació de la Mare de Déu de Montserrat en terres estrangeres, és remarcable. L'àrea topogràfica és molt extensa, i per bé que en el mapa els punts indicadors dels Temples montserratins s'espesseeixen a les terres intervingudes per les Corones d'Aragó i de Castella, no en manquen en països d'influència ibèrica migrada o inexistent.

Deficientment documentats per repetir la dita que Colom dedicà a Madona Bruna la primera Església cristiana construïda al nou Món, podem assegurar que a Amèrica, molt abans de l'anada dels Benedictins portuguesos al Brasil, existien almenys dos Temples, un a la ciutat de Mèxic i l'altre a Lima, a invoca-

ció de Montserrat. Els Monjos lusitans no podien oblidar que els Reformadors de llur Congregació foren Benedictins eixits del nostre Santuari, i en arribar, de bona hora, a Amèrica tributaren homenatge de gratitud al Monestir pairal de Catalunya, tot consagrant l'Església i l'Abadia al nom de *Nossa Senhora de Montserrat*, pròspera encara el dia d'avui. Més endavant, a últims del s. XVI i principis del XVII, l'anada dels Monjos de Montserrat a diverses contrades americanes, on establiren nombrosos Priorats i Cases-procures, augmentà intensíssimament la devoció a la Madona, que culminà en l'ofrena imperial d'aquella superba corona d'or, amb dues mil cinc centes maragdes, treballada a Mèxic a despeses dels devots montserratins americans, els quals després d'inscriure's a la Confraria, de trametre amb freqüència importants almoines per fomentar l'hospitalitat del Santuari i d'erigir Capelles i Esglésies, per palesar el seu amor a la Santa Imatge, la coronaren amb les riqueses de la terra llur.

Itàlia ha batut el record en construccions montserratines. De Milà a Catània, existeixen notícies històriques de més d'un centenar entre Capelles i Esglésies — a Sardenya alguna amb honors de Basílica i d'altres vertaders Santuaris —. Milà, Venècia, Gènova, Florència, Roma, Nàpols, Palermo consagraren el seu Altar a Madona Bruna; i alguna d'aquestes ciutats més d'un i més de dos. Palermo, per exemple, en el transcurs dels segles ha aixecat quatre Esglésies i vuit Capelles a la nostra Madona. El Regne de Nàpols excel·lí encara en el culte a Montserrat. Ultra la gentil Església, diversos Altars i fins Capelletes en els murs de les cases de la Capital, es dedicaren Altars a la Verge de

Montserrat a Avelino, Montefusco, Cagli, Santa Àgata, Benevento, Santa Sofia, Saponara, San Giovanni Ingaldo, Palma, Jupone, Suoli, Vallata della Baronía, Castello della Baronía, Vannolli, Terra Carife, Puzzuoli, Celencia-Balforte, Terra Formicula, Trevico, Mirabella, Montefredanio, Eboli, Gesualdo, Lecce, Trámonti, Castrovillari, etc., etc. Tots fundats en el decenni 1580-1590, els quals estaven en regla amb el Priorat, sense comptar-ne d'altres fundats abans o després, i d'altres, encara, no adherits al Priorat montserratí. No tan nombrosos, podríem citar-ne en altres indrets d'Europa: a Marsella, a Tolosa, a Lyon, a París, a Ruan, a Mons, a Brussel·les, a Madrid, a Lisboa, a Viena, a Praga, a Hirschberg, a Bezdez, a Sitzgras, etc., etc.

Les causes immediates motivadores d'aquestes fundacions eren l'establiment de petits Priorats o Cases-procures dependents de Montserrat, la devoció d'algunes famílies, especialment catalanes, les promences per gràcies rebudes i l'admiració al nostre Santuari.

Els Priorats montserratins escampats abundantment per terres d'Espanya, Portugal, França, Itàlia, Països Baixos, Amèrica Llatina, etc., tenen llur origen exclusiu en l'hospitalitat que el Santuari oferia als romeus. Les rendes del Monestir no bastaven a cobrir les enormes despeses d'aquesta caritat gairebé excessiva; hom acudí als Monarques de les terres que més freqüentaven el Monestir per obtenir permís, generalment atorgat, de fer captes a favor de Montserrat. Sense el control, però, dels Aplegadors tan llunyans, les almoines no arribaven íntegres al Santuari. Llavors s'ideà l'erecció de petits Priorats en el centre de cada

contrada, on residien un o dos Monjos de Montserrat, els quals de l'una part fomentaven la devoció a Madona Bruna i de l'altra vetllaven per tal que el Monestir no fos defraudat en les almoines ofertes pels fidels estrangers.

Les fundacions d'Esglésies a Madona de Montserrat comencen als primers temps de l'expansió de Catalunya per la Mediterrània. Els catalans portaren arreu el record de la Verge tan estimada que alguns estrangers en deien *la Verge dels catalans*. A últims del s. XIII i principis del XIV, els habitants de Palermo coneixien per *Santa Maria dei Catalani* la Capella bastida per la nostra gent, a la qual més tard fou col·locada la magnífica taula del Sirena amb les Muntanyes, la Verge damunt d'elles, i dessota Sant Vicens Ferrer, Santa Eulàlia i una altra Santa. Després de l'engrandiment de l'Església, es venerà a una Capella lateral encara una altra Imatge de Montserrat pintada per Gerardo Asorino. Les dues Imatges es conserven avui a l'Església dita *dei Catalani*.

Fundacions catalanes foren l'Església de Montserrat a Messina, a principis del s. XV; la de Girgenti construïda damunt el mont *Vulcanio*, a les ruïnes d'un antic temple gentilic dedicat al déu de la forja, tal vegada en data més remota que la de Messina. Al 1475 Mateu Pujades encomanava a l'escultor Di Martino una Imatge de la Verge de Montserrat en marbre, d'un metre d'alçada, per l'Església de Girgenti. A aquesta època els Catalans allunyats de la Pàtria veneraven la Imatge de la nostra Madona a la vila d'Adernó, a la qual la família Moncada ofrenà una preada perla al 1509. Al 10 d'abril del 1521, Galzeran de Re-

quesens i la seva muller Laura contractaven l'Arquitecte Filippo dei Bertolini per tal de restaurar la Capella de la Mare de Déu de Montserrat, a la Gancia, i al 1528, tal vegada a despeses dels mateixos devots montserratins, era col·locada a l'Altar la bellíssima Imatge d'Antonello Panormita, una de les teles més perfectes que hom ha pintat de Montserrat.

A l'any 1350 vivia a Roma una noble i pia Dama de Barcelona que es lliurava a l'obra caritativa d'estatjar a casa seva els pelegrins catalans que visitaven la Ciutat Eterna. En morir, al 1385, legà la casa i els seus béns per la institució d'un hospital sota l'advocació de la Mare de Déu de Montserrat. A últims del segle XV la família Desguanechs de Vilafranca del Penedès, emigrada de poc a la illa de Malta, erigí una Capella de Montserrat a la Catedral de Medina, antiga capital de la illa, la qual posseïa un altre Altar dedicat a Madona Bruna, de la família Guevara, devotíssima de Montserrat, que al 1462 fundà una petita Església a la vil·la Vittoriosa sota la mateixa advocació.

Sense eixir de la simpàtica illa de Malta, a últims del segle XVI, trobem un cas rar d'erecció d'un Altar i Capella de Montserrat. Tomàs Gargal, fill de Collbató, educat a l'Escolania del Monestir, governava sàviament la Seu episcopal de la Illa de Malta (1578-1614). Home d'excel·lents qualitats gaudia de fama entre els Prelats de la seva època, però era notat d'excessivament enèrgic i autoritari. Al 1584 el Bisbe ordenà als seus Canonges d'assistir a una determinada Església, els Canonges desobeïren, i el Bisbe els hi conduí per força lligats a la seva carrossa. El Cabilde apel·là a Roma, i Roma reprovà la conducta

del Prelat. El Papa, en reparació, li imposà un romiatge de penitència a Montserrat. Gargal es penedí del seu excés i acceptà la penitència imposada, només que, per mor de la seva edat, demanà commutació. La Santa Seu consentí i permutà el romiatge en la construcció a Malta mateix d'un Altar a l'Església principal i en l'erecció d'una nova Església. El Bisbe féu una Capella a la Parròquia de Sant Llorenç amb un quadre magnífic que representa la Verge de Montserrat i ell agenollat als peus de la Imatge, i després bastí el més gran Temple de la Illa. A l'Altar d'aquesta Església, que cedí als Jesuïtes per ell intraduïts a la illa, col·locà una altra Imatge de Madona Bruna. En morir al 1614, fou enterrat en aquesta Església, però el seu cor, per voluntat del finat, es deposità a la Parròquia de Sant Llorenç a la Capella de la Verge de Montserrat.

Les fundacions per imposició són molt clares; per contra, abunden extraordinàriament les fetes a ple cor en agraïment a gràcies rebudes. Triem per exemple la de Sitzgras, per ésser d'un país llunyà, notable i poc coneguda. Bartomeu, Cavaller de Tannazoll-Zill a la Moràvia, s'incorporà a l'exèrcit que lluitava als Països Baixos. Al 1634, en un aspre combat caigué ferit; els metges li reconegueren catorze ferides, algunes mortals. El Cavaller, que havia sentit recontar els miracles de Montserrat, s'encomanà de cor a la Verge i prometé de visitar el Santuari. Guari miraculosament i complí la prometença. De retorn a la seva terra volgué perpetuar el seu agraïment, i en un muntanyol de la Parròquia de Sitzgras, a uns quatre kilòmetres de la ciutat de Zlabing, construí una esglesieta a la nostra Madona. La fama de

la Imatge miraculosa s'escampà aviat per les rodalies, i la Capella esdevingué un Santuari molt venerat. Al 1785, a causa del mal estat de la petita Església, la Imatge fou traslladada processionalment a la Parròquia en la qual augmentà encara la veneració i el culte. Refeta l'obra del Cavaller Bartomeu, la Verge ocupà un altre cop el seu Altar, i continua encara avui essent un venerat Santuari de la Moràvia.

El record d'aquest noble cavaller fundador d'un petit Santuari montserratí al 1634, suggereix el record d'una gran figura històrica que al 1632 projectava a Bohèmia la construcció d'un gran Santuari, reproducció fidel de Montserrat: Albert de Waldstein o Wallenstein. Era el dia 28 de Juny del 1632. El Duc de Friedland assolí els cims de la seva glòria. Vençut l'excel·lent General Tilly a Leipzig per Gustau-Adolf el Gran, l'Emperador Ferran II nomenà generalíssim dels Exèrcits imperials a Waldstein amb facultats amplíssimes. En el campament mateix, mentre preparava el combat que costà la vida de Gustau-Adolf, Waldstein concebé el projecte de fundar una Abadia montserratina a la seva estimada Bohèmia. Hom li comunicà que un Monjo de Montserrat era a Viena, i que havia dut una Imatge de la Verge. «No serà inútil — respongué el Duc de Friedland — car jo vull edificar un ermitatge de Montserrat. A set milles de Praga tinc una propietat, Bezdez de nom, amb muntanyes i valls, boscos i fontanes. Havia estat dels Templers, ara hi ha religiosos de Sant Agustí; és lloc escaient per Madona de Montserrat. Donaré cent mil florins per la construcció que encomanaré al meu expert Arquitecte.» Dos mesos més tard parlava amb el Monjo montserratí vingut expressament de Viena per ultimar el gran projec-

te. Waldstein s'informava minuciosament de totes les particularitats del nostre Santuari, a cada nou detall proposava tot seguit d'imitar-lo a la nova fundació. En parlar-li dels nostres Ermitans, deia el Duc: «Farem el Monestir al peu de la Muntanya, i a la part alta bastirem dotze Ermites com les de Montserrat». En fer-li menció de l'Escolania, afegia: «També vull que el nostre Monestir tingui Escolans». No acabaven aquí els propòsits del Duc. Un dia que el nostre Monjo li digué: «L'Abadia de Montserrat serà la mare i la de Bezdez la filla», «No — replicà Waldstein —, és més just que digueu: Montserrat serà l'àvia i Bezdez la mare, puix tinc la ferma intenció d'erigir moltes Abadies de Montserrat pels meus estats; aquestes seran les filles».

Finida la terrible batalla de Lutzen, 15 de novembre del 1632, a la qual restà mort Gustau-Adolf de Suècia, l'implacable adversari de la Casa d'Àustria, Waldstein refermà: «Mantinc la paraula donada, i ara no me'n puc desdir de cap manera. En aquest paorós combat m'he vist en imminent perill de mort; m'he encomanat a la Verge de Montserrat, i he fet la prometença de construir immediatament el Monestir projectat si eixia amb vida».

Albert de Waldstein no era home de paraules. En presentar l'Arquitecte diversos plans, el Duc escollí el més sumptuós. Hom indicà que la realització del pla triat costaria molts diners; Waldstein replicà que estava disposat a donar cent mil florins més. Les obres es començaven amb gran empenta, quan el punyal d'un vil assassí acabà traïdorament amb la vida d'aquest home llegendari. Un dels nostres Monjos escrivia l'endemà a Viena: «Albert de Waldstein ha caigut. Ambició pròpia? Enveges d'al-

très? Sols Déu ho sap! Com sigui, Montserrat li deu agraïment etern. Tal volta mai ningú no l'ha estimat de faisó tan munificent i desinteressada». És veritat.

Madona Bruna havia esguardat amb predilecció i complaença el petit muntanyol de Bezdez que sorgeix a l'alta plana de la Bohèmia del nord, arran de la frontera alemanya. Corona el seu cim un castell medieval que ha lliurat abundós material a la història de la terra; damunt les seves ruïnes ha somniat a pler la fantasia popular. Sense la magnificència projectada pel Duc de Friedland, hom construí a Bezdez un Monestir Benedictí de Montserrat, que esdevingué un dels més grans Santuaris de Bohèmia. La Imatge de Madona Bruna prodigà les seves gràcies als bons fidels d'aquella terra, i començaren les pelegrinacions i els ex-vots al nou Santuari. Al 1722, s'estampà en llengua alemanya un llibre dels miracles obtinguts per mediació de Madona de Montserrat-Bezdez; pocs anys més tard es reimprimia i es traduïa en txec. També s'estampaven nombroses Imatges de la Madona i fulles d'indulgències que es repartien als romeus. Hom preferia les festes del 15 d'agost i del 8 de setembre. Els romiatges de l'alta Bohèmia i fins de l'Alemanya actual que visitaven processionalment el Santuari de Bezdez, eren uns cinquanta a l'any. El nombre de pelegrins, segons dades fidedignes, fou extraordinari. L'any 1778, malgrat la guerra amb Prússia, els nostres Monjos distribuïren la Comunió a 27.000 romeus. En anys normals s'atansaven a rebre la Sagrada Eucaristia unes 40.000 persones; al 1766, centenari de la fundació, passaren de 60.000. A la supressió de les Ordes religioses per Josep II, la vida del

Santuari s'esllanguí. La Imatge miraculosa fou traslladada a l'Altar Major de l'Església parroquial de Hirschberg, i al Santuari abandonat hom col·locà una petita Imatge de la Verge Bruna encara avui visitada en romiatge.

Resultaria excessivament llarg de parlar en aquestes planes de la fundació del Priorat, més tard Abadia de Montserrat, erigit a Viena per l'Emperador Ferran II; de l'important Monestir de Praga restaurat i donat als nostres Monjos per Ferran III, Rei de Bohèmia, posat sota la invocació de la Verge Bruna a la qual la Capital de Txecoslovàquia tributa encara culte fervent; i, sobretot, de la Congregació Benedictina de Montserrat, un dels capítols més brillants i suggestius de l'expansió montserratina, argument vàlid de la difusió del nom de Montserrat i de la veneració a la nostra Madona.

Han romàs memòries de festes excepcionals dedicades en terres estrangeres a la Imatge de la Verge de Montserrat, ultra els actes de pietat i devoció acostumats als seus Altars, Capelles i Esglésies: inscripció a la Confraria, ofrena de presentalles, almoines i ex-vots, adquisició d'estampes, medalles i candeles amb l'escut del Monestir, etc. Entre aquestes solemnitats primeregen els trasllats de la Santa Imatge. Fa pocs anys que el Rector de Sitzgras recontava amb llàgrimes de goig als ulls, la processó organitzada a la seva Parròquia per tal de retornar la Santa Imatge al petit Santuari del muntanyol proper a Slabing. Cap vell de les rodalies no recordava una festa semblant. El dia 8 de setembre del 1672, a espatlles dels quatre personatges més distingits de l'alta Bohèmia, acompanyats d'una munió de fidels innumerable, de

molts Sacerdots i dels nostres Monjos, una bella Imatge de Madona Bruna pujava la Muntanya de Bezdez per prendre possessió del nou Santuari.

La solemnitat més fastuosa, però, tributada a la Mare de Déu de Montserrat, eclipsadora de totes les altres, fou la processó celebrada a Viena el 21 de novembre del 1633. Un edicte imperial declarà festiu aquest dia, que s'escaigué en dilluns. El Governador de la Capital austríaca, en previsió de les pluges freqüents en aquesta època, per tal d'evitar el fang que feia poc transitables els afores de Viena on era situat el nou Temple, féu empostissar amplament el llarg trajecte que seguiria la processó des del Monestir benedictí dels Schotten. La cerimònia s'organitzà en la forma següent: Obrien la processó les nombroses confraries de Viena amb llurs típics estendards, seguien els membres de les Ordes religioses per ordre d'antiguitat, a continuació la clerecia de totes les parròquies de la Ciutat; músics i cantors precedien la Santa Imatge portada en triomf per cinc Monjos Benedictins; darrera d'Ella el Príncep-Bisbe de Viena, també Benedictí, revestit de Pontifical. Immediatament, amb tot l'esclat de la Cort imperial vienesa, l'Emperador Ferran II i l'Emperadriu Elionor; el Rei d'Hungria i Bohèmia, hereu de l'Imperi, Ferran III amb la Reina Maria; els Prínceps Leopold, Cecília i Mariana, aquesta Duquessa de Baviera; el Cardenal Rochi, Nunci del Papa; Mons. Grimaldi, Delegat extraordinari de la Santa Seu; el Cos Diplomàtic resident a la Cort, presidit dels Ambaixadors d'Espanya, Comte d'Oñate i Marquès de Castañeda; el Príncep de Dietrichstein al cap dels Majordoms Majors de les Cases Imperial i Reial; els Presidents de Guerra i d'Estat

amb els Consells respectius; les Dames, Guardes d'honor i Cambreres Majors de l'Emperadriu i de la Reina; un seguici inacabable de nobles, personatges importants i, a l'entorn, tot el poble de Viena que aclamava i aplaudia a Madona Bruna.

Aquests homenatges oficials tributats a una Imatge d'invocació estrangera, serien incomprendibles sense les gràcies extraordinàries conferides per la nostra Verge en terres ben allunyades del Santuari català. Una altra vegada els miracles montserratins actuen de pern central en l'expansió del culte a la Mare de Déu de Montserrat. Ferran III quan ja desconfiava de tenir descendència, obtingué el primer fill a intercessió de Madona Bruna. L'infant nasqué el dia de la festa patronal del nostre Monestir, 8 de setembre, segons havia predit un Monjo de Montserrat un any abans. Més tard, a punt de morir la Reina del part de la Infanta Maria, la invocació de la Verge de Montserrat salvà la mare i la filla. En el terrible setge de Nordlingen fou l'Emperador que es trobà en perill de vida; una prometença feta a la Reina de les nostres Muntanyes l'alliberà de la mort, segons ell mateix recontava al Papa en un document oficial. No és estrany, doncs, que la devoció a la Verge sota la invocació de Montserrat fos la preferida de la família imperial austríaca, ni que a la Capella del Palau presidís la Imatge de Madona Bruna, la qual Ferran III s'enduia sempre al camp de batalla. Hom s'explica perfectament les fastuoses ofrenes trameses al nostre Santuari, com és ara el superb calze, patena, platet i canadelles, tot d'or esmaltat amb robins, i els sis estendards arrabassats a l'exèrcit de Gustau-Adolf el Gran.

La devoció a Montserrat tenia a l'Àustria antecedents. Maximilià, Hereu de l'Imperi, en vida del seu Pare l'Emperador Ferran I visità el nostre Santuari i oferí l'almoina de dues centes seixanta corones d'or, una llàntia d'argent i preats ornaments pel servei de l'Altar. El record i la devoció a Montserrat perdurà en el cor d'aquest piadós Monarca. Disset anys més tard, ja Emperador amb el nom de Maximilià II, trameté al Santuari tretze estàtues d'argent que representaven ell i els seus dotze fills. Demanà que fossin col·locades ben a prop de la Santa Imatge, sota la protecció materna de la qual posava tota la seva família. Poc temps després pujaven la Muntanya Santa dos d'aquests Prínceps: l'Hereu, més tard Rudolf V, i el seu germà Ernest. De retorn a Viena parlaren tan elogiosament de Montserrat, que llur germana, la piíssima Infanta Margarida, es delia de visitar el Santuari. El Venerable Palafox ha escrit una plana emocionant de l'estada de la Princesa Margarida a Montserrat, vinguda amb la seva Mare, l'Emperadriu Maria. Mentre pregava davant la Imatge de Madona Bruna, en preguntar-li, en un moment d'abandó filial, si l'acceptava per Esposa de Jesús, la Imatge amb el cap signà que sí. Arborada d'amor diví la Infanta es ferí el pit amb un coltell, i escriví aquestes paraules: «Amb sang del meu cor m'ofereixo a Jesús per Esposa, i demano a la Verge Maria que em faci de mitjancera. En testimoni signo. Margarida». Lliurà a mans de Madona el document de les seves divines esposalles i, en arribar a Madrid, prengué l'hàbit al Convent de les Descalces Reials i en ell morí en olor de santedat.

Fins a Josep II tots els Emperadors d'Àustria restaren benefactors insignes del Santuari, especialment, després dels esmen-

tats, Leopold I, el seu fill Josep I i la famosa Emperadriu Maria Teresa, filla de Carles VI, l'Arxiduc a favor del qual combaté Catalunya a la guerra de Successió. Per bé que en temps de competència per la Corona tots els rivals, per simpatitzar amb els catalans, es mostraven fervents devots de Montserrat, sembla que la veneració de l'Arxiduc fou sincera. Visità el Santuari diverses vegades, oferí un magnífic calze amb el qual l'Abat celebrà a la seva presència; s'inscriví personalment com a Confrare, proclamà la Verge de Montserrat Generalíssima dels seus exèrcits, i li lliurà un espasí amb pom d'or i diamants. La seva muller, Isabel Cristina, acompanyà l'Arxiduc a Montserrat, i des de Barcelona trameté al Santuari un ric servei de Pontifical. Una vegada a Viena, continuaren la devoció i presidiren més d'una solemnitat al Temple de Madona Bruna d'aquella Capital.

L'Imperi germànic, amb Àustria i Bohèmia, no monopolitzà pas les gràcies de Madona Bruna ni la seva devoció. La coneixença de Montserrat s'expandí per les principals nacions d'Europa i arribà a tots els solis. Serà tasca llarga, reservada a la Història documental de Montserrat, consignar els Monarques, Prínceps i nobles relacionats amb el nostre Santuari. Heus aquí un resum sumariíssim.

Els Reis de Portugal veneraren la nostra Imatge des de la Reina Joana que, vídua als set mesos de noces, s'esmerçà en obres de penitència i feia presentalla a Montserrat dels finíssims treballs de les seves mans, ornaments esplèndids, dels millors que ha posseït el nostre Santuari, fins a Josep Manuel, benefactor i Confrare de Montserrat; sense oblidar la Reina Isabel, que al

1495 lliurà al Monestir tres terns de seda, cinc capes, dues casulles, tres catifes, un reliquiari d'or i dues plàteres d'argent; el Rei Manuel donador al Santuari al 1521 dels productes més rics de les seves Colònies; l'Infant Enric que ofrenà i dotà una llàntia d'argent que nit i dia cremés davant la Santa Imatge; la Princesa Maria, devotíssima també de Montserrat, com una gran part de la noblesa lusitana.

A França, que de temps antics comptà molts devots montserratins, s'accentuà la devoció des de Francesc I, que presoner a Pavia trametia el seu anell a la Verge de Montserrat, fins a Lluís XIV, que encomanà a l'Arquebisbe d'Auch, Senyor de La Mothe Haudancourt, de venir al Santuari en nom seu, i d'instituir una fundació de Misses perpètuas en sufragi de l'ànima de la Reina mare, devota fervent de Madona Bruna. L'Arquebisbe complí la comanda reial, féu celebrar cinc centes vint Misses i fundà sis Aniversaris perpetus amb una dotació digna del Monarca. L'Abat Plàcid Riquer col·locà una làpida a la Capella de Sant Lluís dels Francesos, commemoradora d'aquesta fundació. Les Reines de França, particularment, estimaren el nostre Monestir: Maria de Mèdici oferí un preadíssim reliquiari de cristall i una llàntia d'argent; Anna d'Àustria, de primer, un vestit de preu inestimable ornat amb nou centes perles i, més tard, un Pontifical amb tela d'argent i flors de lliri d'or; Maria Teresa sis grans florerres d'argent, exquisit treball d'orfebreria. Madame de Bourbon, muller del Príncep Tomàs de Saboia, presentà un vestit preadíssim. Caldria citar encara com a benefactors il·lustres moltes nobles famílies franceses: el Mariscal de la Châtre i

sa muller; Caterina de Gramont, Comtessa de Lausun; el Duc d'Epéron; el Senyor de Barri; el Duc de Bellegarde; la Marquesa de Suse; el Senyor de Jaubert, Comte de Barraut; el Mariscal de La Motte; la Comtessa de Villars; el Senyor de Gondrin; el de Monclar; els Ducs de Lorena, etc.

A Itàlia no era solament la gent del poble que venerava la Mare de Déu de Montserrat a les innombrables Capelles i Esglésies esteses per tota la Península; les famílies principesques dels Estats independents rivalitzaren en oferir presentalles a Madona Bruna: El Duc de Calàbria al 1518 presentà un tern, un frontal d'altar i dues albes finíssimes. Els Ducs d'Urbino visitaren amb freqüència Montserrat. Francesc Maria della Rovere al 1537 enriqueí el nostre tresor amb una esplèndida cadena d'or. El Duc Guidobaldo II oferí una forta almoïna al Santuari al 1569, i Francesc Maria II un calze d'or al 1629. La Princesa de Salerno al 1557, Vittoria Colonna al 1559, el Príncep Dòria al 1589, i Margarida, muller de Carles Colonna, al 1618, trameteren a Montserrat riques presentalles. Carles Manuel el Gran, Duc de Savoia, al 1586 visità personalment el Monestir i deixà una bona almoïna, i al 1593 trameté dos mil tres cents cinquanta ducats. Els Prínceps Vittorio Amadeu i Filibert de Savoia, oferiren respectivament al 1613 i 1615 dues mil lliures i una credença d'argent. Vicens Gonçaga, Duc de Mantova i de Monferrato ofrenà un reliquiari de cristall ornat d'or, de valor de dos mil ducats, al 1604; dos anys més tard uns canelobres d'argent, i al 1608 una mitra ornada de pedreria. Al 1710 la Marquesa de Monferrato lliurà una papellona d'or esmaltat amb brillants. Al

1636 la Marquesa d'Este, un frontal d'Altar i preats ornaments. Cosme II de Mèdici, Gran Duc de Toscana, i la seva muller donaren al Santuari un frontal i una casulla guarnits amb sis mil pedres fines. Al 1668 el Príncep Pròsper de Mèdici visità Montserrat i obsequià els Escolans. Ranucci II, Farnese, Príncep de Parma, oferí al 1670 ornaments per valor de més de set mil lliures. Cèssar d'Este, Duc de Mòdena, al 1609 féu presentalla d'un copó d'agata amb incrustacions d'or i de pedres fines, etc.

La Cort de Madrid no permeté que les Corts estrangeres li fessin competència. Carles V, el més montserratí dels Monarques espanyols, visità freqüentment el nostre Santuari. L'historiador Sandoval remarca la devoció de Carles a la Madona de Montserrat i als seus Monjos, amb els quals li plavia de conversar i volia menjar a llur Refetor. Se sap de cert que pujà nou vegades la Santa Muntanya, però Sandoval creu que foren moltes més, puix sempre que arribava o partia de Barcelona solia visitar Montserrat per demanar la protecció o fer gràcies a la Verge. Hom ha dit que al nostre Monestir rebé l'Ambaixada dels Electors d'Alemanya que li oferiren la Corona Imperial, i més tard, també a Montserrat, li fou comunicada la descoberta de Mèxic per Hernán Cortés. Durant la seva vida, se celebrà quotidianament una Missa a l'Altar de la Madona per ell. Malgrat la manca de diners, que tant li calien per sostenir les guerres, mai no acceptà el tribut que pertocava al Monestir; al contrari, fou molt generós en les seves almoines que en conjunt passaren, sembla, de vint mil ducats. Molt temps abans de morir no abandonava una candela amb la Imatge i escut de Montserrat,

que desitjava tenir a les mans al moment de l'agonia. De fet, traspassà plàcidament el 21 de setembre del 1558 amb aquell record de Montserrat als dits.

Felip II recollí amb veneració la candela a mig cremar, i la servava en una capseta dins d'un petit escriptori, inseparable en els seus viatges. Al 1585 la mostrà al seu secretari particular, Ruiz de Velasco, amb manament de posar-li a les mans quan li arribés l'hora. El P. Nirenberg escriví del Rei: «Tuvo en su muerte la vela de Nuestra Señora de Monserrate en la mano, tan firme, que aún después de muerto, apenas se la podian quitar». Felip el Prudent, per bé que no es prodigà a Montserrat com a l'Escorial i a d'altres Monestirs, fou un Benefactor il·lustre, sobretot pel superb retaule de l'Altar Major construït a les seves despeses. Felip III vingué al Santuari a l'ocasió memorable del trasllat de la Santa Imatge; a imitació del seu pare i del seu avi, volgué que un ciri de Montserrat il·luminés la seva agonía. Felip IV visità dues vegades Madona Bruna. La primera, al 1626, oferí un preadíssim joiell de diamants, obsequi de la Ciutat Comtal. Com els seus avantpassats, visità detingudament les Ermites i conversà amb els nostres Ermitans. Sembla que el seu fill Carles no pujà a Montserrat. A la Setmana Santa i Pasqua del 1702, el Monestir tenia d'hoste la Reina Maria Lluïsa de Saboia, muller de Felip V. El Dissabte Sant vestí la Santa Imatge, i s'emportà a Madrid la clau del Cambril, com a Cambrera de Madona; des de la Cort trameté a Montserrat una rosa d'or amb diamants. La nit de Nadal del mateix any, Felip V confessà, combregà i oí dues Misses al Cambril i, al matí

següent, assistí al Pontifical. Partí el dia 26 cap a Igualada i Cervera; deixà d'almoina dues centes dobles d'or.

La Guerra de Successió estroncà les visites reials a Montserrat. Felip V, irat amb Catalunya, no pujà més al seu Santuari. La tradició restà rompuda. Sembla que ni el seu fill Lluís, ni Ferran VI, ni Carles III no visitaren Montserrat. Els Borbons no heretaren dels Àustries la devoció al nostre Monestir. Carles IV al 1802 acompanyat d'un gran seguici arribà al Monestir en carruatge. Era la primera vegada que els Monarques d'Espanya abandonaven el camí de Collbató i utilitzaven la carretera de Can Massana. La família Reial restà quatre hores escasses al Santuari, aprofitades en admirar aquells tresors que tan aviat havien de desaparèixer. Vint-i-cinc anys més tard, en retornar, Ferran VII no sabia avenir-se que aquell amuntegament de runes fossin les despulles del Santuari que ell havia contemplat quan era Príncep d'Astúries. Com hem vist, Ferran VII s'interessà sincerament per la restauració del Monestir. Isabel II, amb el seu fill Alfons, pujà a Montserrat el 30 de setembre del 1860. La rebuda fou tan solemne com permetia la penúria d'aquells dies de reconstrucció inicial. Madona portava el vestit ofrenat feia tres anys per la Reina, quan sol·licità el títol de Cambrera Major de la Santa Imatge. També pagà tribut de veneració a Montserrat el Rei Amadeu de Savoia en el seu breu regnat. Al maig del 1888 visità el Santuari la Regent Maria Cristina i, al 1904, el Rei Alfons XIII revisà 16.000 sometenistes. Diverses vegades ha repetit el Monarca la visita al Santuari. Al 1908 vingué acompanyat de la Reina Victòria, i al 1929 ofrenà a la Imatge el Mantell que duia Maria Cristina el dia que hom el proclamà major d'edat.

De la noblesa d'Espanya cal commemorar els dos Joans d'Àustria, Caterina d'Aragó, Clara Eugènia, Margarida d'Àustria; els Conestables de Castella; els Ducs de Gandia, d'Alba, d'Osuna, d'Albuquerque, de Nàjera, d'Hijar, de Sesa, de Segorbe, de Medina Sidònia, de Monte León, de Turcis, d'Escalona, de Frias, de Sexto, de l'Infantado; els Marquesos de los Velez, de Lara, d'Astorga, de Puñoenrostro, de Leganés, del Campo, de la Cruz, de Mortara, d'Almazán, de Mina; els Comtes de Monterrey, d'Oropesa, de Peñaranda, de Trastamara, d'Haro, de Lemos, de Cifuentes, d'Aranda, de Clariana, de Benavente, i d'altres, els quals es mostraren generosos devots de Montserrat.

L'estament eclesiàstic ha superat la noblesa en amor al Santuari montserratí. És extraordinari el nombre de Sacerdots, Bisbes, Arquebisbes, Patriarques, Legats a Làtere, Nuncis Apostòlics, Cardenals i Papes relacionats amb Montserrat. Als Nuncis d'Espanya i Portugal i a totes les dignitats eclesiàstiques estrangeres que passaven per Barcelona, el romiatge a Montserrat era tradicional i indispensable. D'algunes d'aquestes visites, com és ara la del Nunci de Portugal Mons. Nicolini, han restat descripcions detalladíssimes que narren des del cerimonial emprat a la recepció, fins al *menú* servit a taula. Dels Cardenals que han manifestat particular devoció al Santuari, cal esmentar el Cardenal de Joyeuse, el qual instituí unes lletanies lauretanes cantades diàriament pels Escolans, i oferí uns ornaments riquíssims; el Cardenal Mellini, que al 1607 donà a la Verge un artístic aiguamaner d'argent; el Cardenal Francesco Barberini, devotíssim de Montserrat, en visitar el Monestir deixà com a presentalla una casulla

de seda finament brodada, i a l'Escolanet que li ajudà la Missa li regalà una cadena d'or. Al 1629, els Cardenals Sandoval i Espínola ofrenaren valuoses almoines; tres anys més tard el Cardenal Infant Ferran presentà quatre grans canelobres d'argent. A últims del segle XVI pujà la Muntanya Santa el Cardenal Riario, i lliurà al Santuari un magnífic tern. Al principi del XVII el Cardenal Ascani Colonna oferí una casulla ricament brodada. Un altre Cardenal de la mateixa il·lustre família italiana vingué a Montserrat al 1664 i, en besar la Santa Imatge, li deixà a les mans un collar d'or. El Cardenal Antoni d'Aragó feu presentalla d'un servei d'Altar, i un altre Cardenal Mellini d'un anell d'or amb diamants. Al 1687 el cèlebre Cardenal Aguirre deixà al Cambril el capell cardenalici que li acabava de trametre el Papa Innocenci X.

Dels Pontífexs de l'Església Catòlica, des de Bonifaci IX als nostres dies—fins a Pius IX que personalment arranjà la situació de Montserrat amb l'elecció de l'Abat Muntadas; a Lleó XIII, Proclamador del Patronatge de la Mare de Déu de Montserrat a Catalunya; a Pius X i Benet XV dels quals el Monestir posseeix preats autògrafs; a Pius XI que ha concedit indulgències als fidels de tot el món que invoquin la Verge de Montserrat i s'ha associat a les festes amb les quals tot Catalunya, amb la benedicció i cooperació de l'episcopat català, especialment de l'Emm. Sr. Cardenal Arquebisbe de Tarragona i de l'Il·lm. Sr. Bisbe de Barcelona, celebra l'Any Jubilar 1931, atorgant gràcies extraordinàries a tots els fidels que visitessin el nostre Santuari—seria tasca més fàcil comptar els Papes no relacionats amb Montserrat, que no pas assenyalar els que l'han enriquit de gràcies i Privilegis. Recordem que al

1397 Bonifaci IX estengué a Montserrat el Privilegi de la Porciúncula no pas dos dies, sinó tota l'octava del Naixement de la Verge. Des de 1499 fins gairebé als nostres dies, els Papes han exceptuat Montserrat de la suspensió d'indulgències guanyadores durant els anys de Jubileu; sovint han concedit que al Santuari de Montserrat hom pogués obtenir les mateixes gràcies que visitant les Basíliques i Estacions de Roma, fins durant els anys Jubilars. Quan en temps de Lleó X s'interdiren totes les almoines no destinades a la construcció de la Basílica de Sant Pere del Vaticà, també s'atorgà excepció a favor de Montserrat. Benet XIII, Nicolau V, Innocenci VIII, Alexandre VI, Juli II, Lleó X, Adrià VI, Climent VII, Pau III, Pius IV, Gregori XIII, Climent VIII, Pau V, Gregori XV, Urbà VIII, Alexandre VII, Climent X i tants altres Papes confirmaren i novament concediren multitud de Butlles, Breus i Motu-propis a favor de Montserrat.

A voltes fins i tot algun record personal del Papa es filtra en el text cancelleresc, i dóna flexibilitat als rígids formulismes protocolaris. Alguns Papes afegeixen, com a justificant de les gràcies concedides, l'afecte especial i la singular devoció que professen al Monestir de Montserrat. Gregori XIII és molt explícit en un Breu datat al 1627: «Nòs sabem que a l'Església del Monestir de la beatíssima i gloriosíssima Verge Maria de Montserrat existeix una devotíssima Imatge per intercessió de la qual l'Altíssim es digna freqüentment concedir innumbrables miracles. A aquesta Església afluïxen de diverses parts del món cristià un nombre extraordinari de fidels amb afecte sincer de devoció, i Nòs mateix, abans d'ésser Pontífex, mentre fruïem de la dignitat

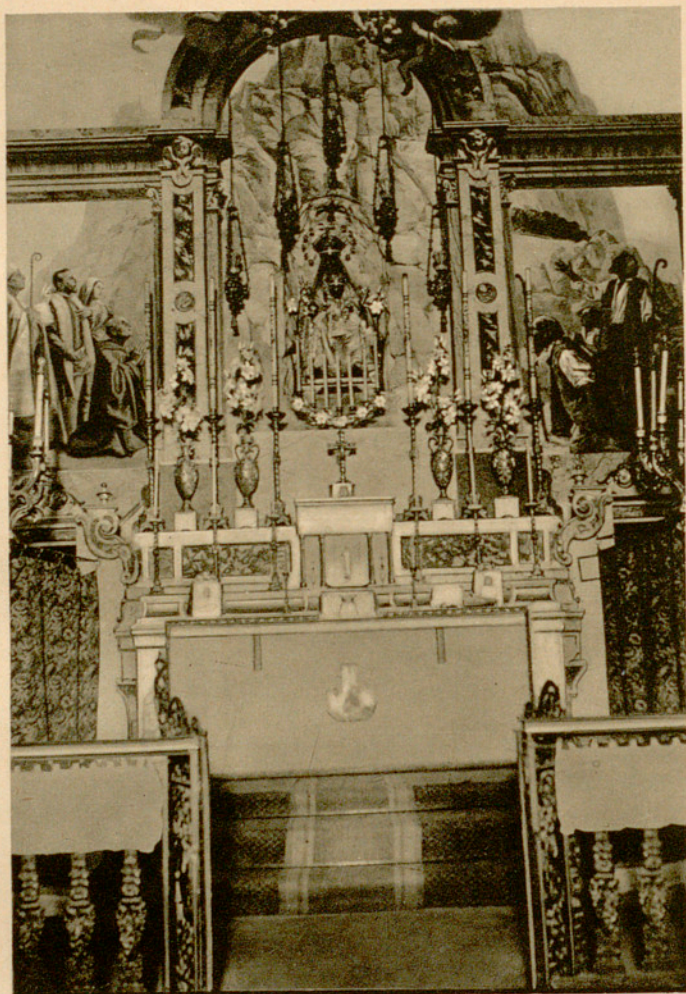
cardenalícia, de viatge per Espanya, el visitàrem personalment...» Aquest Papa recordà sempre amb fruïció la visita a Montserrat, i sovint encomanava al Monjo Procurador del nostre Monestir a Roma que, en escriure, saludés en nom seu l'Abat i d'altres Monjos que l'havien obsequiat. Adrià VI, Papa electe, en anar de Tortosa a Roma significà el seu desig de visitar Montserrat; l'epidèmia que aquells dies infestava Bartelona no li ho permeté, però féu trametre una esplèndida llàntia d'argent, dos cents ducats d'almoïna, i atorgà especials gràcies i indulgències. Juli II servà un sincer afecte pel Monestir del qual havia estat Abat Comendatari. Calixte III i Alexandre VI, que probablement visitarien Montserrat abans d'ésser Papes, mostraren amb obres llur predilecció singularíssima pel Santuari català.

Únicament en fullejar l'ubèrrim Diplomatarí pontifici servat als Arxius Secrets del Vaticà, en constatar l'abundor i la qualitat dels privilegis atorgats a Montserrat pel Cap Suprem de l'Església, i en establir la comparació amb els concedits a d'altres Santuaris, pot hom tenir una idea aproximada de la importància del nostre Monestir.

La penetració de Montserrat al món intel·lectual començà de jorn. Als primers temps de la Impremta, hom havia editat llibres referents al Santuari. A Lisboa, a Tolosa, a Lyon, a París, a Yprés, a Friburg, a Munic, a Viena, a Roma, a Palermo, a Douay, etc. etc.; als segles XVI i XVII eixiren llibres, narradors de les bel·leses i grandeses de Montserrat, alguns d'ells reeditats cinc i sis vegades. A Europa la gent amiga de lletres coneixia bé el nostre Monestir. La Iconografia montserratina d'aquesta època,

*Imatge de la Mare de Déu de Montserrat que des
del segle xvii fins els nostres dies es venera al
Monestir de Montserrat-Emaús de Praga.*

Altar Major de l'Església de la Mare de Déu de Montserrat molt venerada a la ciutat de Nàpols

és d'una abundor prodigiosa a l'estranger. Els boixos i els coures que reproduïen la Madona, les Muntanyes, les Ermites i els miracles de Montserrat formen una sèrie interessantíssima. Sorpren de veure emprats motius montserratins com a decoració tipogràfica, en llibres que no diuen referència a Montserrat. Per exemple al segle XVII hom usava a Itàlia, Alemanya, etc. diversos alfabetes — inicials fins de més de cinc centímetres — on juguen les nostres Muntanyes, la Serra, Madona Bruna, l'Infant i Àngels serrant, pelegrins agenollats davant la Imatge, etc. No solament de l'alfabet llatí: del grec i fins de l'hebreu s'han gravat a l'estranger lletres capitals amb els emblemes montserratins. Ni manquen frisos, orles i acabaments de llibres amb motius i decoracions de Montserrat.

Altres arts reproduïren amb freqüència la Madona i les Muntanyes en argent, esmalt, vori, cristall, marbre etc., com indiquen els exemplars escampats en Museus i col·leccions particulars, des de la superba tela del P. Ricci al Museu de Barnard Castle fins al delicadíssim baix-relleu en marbre servat al Victoria-Albert de Londres.

La franca filtració de Montserrat en els cenacles intel·lectuals és, però, més recent. La descoberta de Montserrat per literats i filòsofs és moderna; data d'últims del segle XVIII. El Cristòfor Colom d'aquesta troballa, fou Guillem d'Humboldt.

Montserrat havia estat minuciosament descrit, profundament sentit, íntimament viscut, però hom no havia encara filosofat amb la Muntanya-miracle. Les descripcions primitives, saboroses malgrat l'eixutesa d'estil, enfocaren el Montserrat extern. L'alçada

gegantina de les roques insegures, els camins sinuosos al caire d'abismes xucladors, la gerda vegetació brostada a les clivelles àrides del conglomerat, les Ermites arrapades als penya-segats, l'Església mirífica construïda en paratge agrest, els ocells mansois que refiats prenen becada de mans dels penitents, exhauriren la vena descriptiva dels primers intel·lectuals que sentiren fretura de lliurar al paper les impressions copsades a Montserrat. Aviat, per damunt de la natura hom remarcà el fet espiritual del Santuari: els miracles, els romiatges, l'espendor del culte. El contacte amb els Ermitans esflora tímidament l'aspecte psicològic. Münzer al 1494, insinua que l'home contemplatiu, decantadís a la vida solitària, cercaria inútilment un indret més propici al seu anhel que l'Ermitatge montserratí. Tolmezzo, al 1514, resta colpit de la conversa mantinguda amb aquells « Eremiti affabili ». A Besteiros al 1546 se li encomana la vocació per aquest llinatge de vida beata.

La sensació inefable que Carles V constata a la nostra Església, *una cierta deidad que no se como expresar*, eixida del Temple irradia en cercle més ample cada vegada, fins a atènyer tota la Muntanya; tota ella acaba per exhalar aquest baume difícil de definir. La frase consuega *un no sé què*, sovint emprada en parlar de Montserrat del temps de l'Emperador ençà, no és un banal recurs retòric, és l'expressió de la impotència experimentada en voler concretar una impressió nova.

El temps que passa aporta als cultes visitants de Montserrat un coneixement més ric i complex de la Muntanya Santa. Les descripcions monòcromes esdevenen policromes; la polifonia substitueix el cant pla. Linzmayer, Peyron, Swinburne, Baretti, ope-

ren amb una abundor d'elements desconeguts a Rieter, Nuñez, Münzer, Besteiros, Oertel.

Montserrat lliura paulatinament el seu secret. Thicknesse — protestant, però profundament religiós — l'aferrà amb mà vigorosa i el signà amb insistència quasi violenta. La Muntanya-prodigi és per l'autor anglès una revelació de la Divinitat. Mai cap escriptor no lloarà dignament aquesta meravella única, caldria posseir una guspira de l'Omnipotència que l'ha creada. Déu es fa present a cada revolt de la Muntanya; el sentiü més a prop vostre que en altres indrets de la Creació. Cap altre tocom de la terra no ofereix un recer més convidador a l'ascetisme i als exercicis de pietat, a la solitud i al recolliment. Aquests penyals formidables que atenyen alçades fantàstiques, empenyen l'esperit a l'oració, a la comunicació directa amb Déu. Thicknesse, amb la imatgeria generosa que li dicta el seu fervent misticisme, glossa amb exuberància els conceptes que un segle més tard formularan Maragall i el Bisbe Torras: «Montserrat és un temple», «Una Muntanya litúrgica». L'escriptor anglès no ho diu, però del seu llibre traspuja l'emoció intentíssima rebuda en constatar que feia segles, molts segles, que hom havia tingut la visió justa de Montserrat, i una Comunitat benedictina oficiava nit i dia a la Basílica — l'altar Major d'aquest Temple — i de les dotze Ermites escampades per la Muntanya litúrgica, dotze encensers constantment abrindats, d'ençà d'un milenni que els fumerols aromosos de l'oració pujaven en espirals inintermitents a l'Altíssim que els odorava en perfum de suavitat. Thicknesse s'agenollà en aquest Temple, i adorà. Més a prop de la Divinitat, ho era també de la Veritat. Les tèrboles creences heretades dels seus pares començaren a tronto-

llar en el seu cor. De les profunditats de l'ànima commoguda i turmentada, eixí el crit suprem: «Si haig de renunciar la meva fe, serà a Montserrat que em convertiré al Catolicisme!»

La narració d'aquest viatge, minuciosa i suggestiva, il·lustrada encara amb un prospecte general de la Muntanya i d'altres gravats montserratins, portà el coneixement precís i just de Montserrat a tots els cercles intel·lectuals d'Anglaterra. L'èxit d'aquest llibre fou remarcable; aviat hom el reedità i el traduí a l'alemany. Al món germànic, però, Montserrat hi penetrà amb la lectura d'Humboldt.

Guillem d'Humboldt — filòsof, filòleg, literat, diplomàtic i home d'Estat, una de les intel·ligències europees més poderoses dels principis del segle XIX — pujà a Montserrat a la primavera de l'any 1800. Seguí l'itinerari tradicional: Barcelona-Martorell-Collbató. L'aparició de la Muntanya el colpí de lluny estant. En començar l'ascensió per la senda sinuosa, l'emoció i l'admiració s'empararen del seu cor. Quin contrast amb el seu conterrani Geroni de Münzer que feia tres cents anys trobà fatigant i interminable aquell camí que en res no havia canviat; els mateixos còdols que trepitjava coratjós el nostre viatger, feren relliscar el lassat metge nuremberguès. A la segona colzada, Humboldt tingué un pressentiment. Aquella senda li era coneguda. On havia vist, on havia llegit quelcom d'igual? Ah si! En *Geheimnisse*, els versos profunds del seu amic Goethe. Al seu esguard les estrofes prengueren relleu, forma corpòria. Veia ben clar el Pelegrí de Goethe, el *Bruder Marcus* que a la recerca d'un refugi al seu anhel de solitud, de pau d'esperit, munta penosament el corriol pedregós d'una muntanya, i quan ja extenuat defallia, el dring

sonor d'una campana el conforta; arriba al cim, i albira a la vall verdejant *Rosenkreuzer*, el monestir acollidor. Quan Humboldt, immergit en aquestes visions, sentí, en arribar a Sant Miquel, la campana del nostre Santuari, i pocs moments després contemplava el Monestir, cregué que somniava. «Vostre *Bruder Marcus*, escrivia a l'autor del Faust, tot el camí m'ha anat al davant». Més exactament diria «dintre meu», car ell mateix era aquest *Marcus*, cocejós de la pau suprema de l'ànima enlloc no trobada.

La realitat aportava una variant al poema, rica en simbolisme. El refugi de l'esperit no fondejava a la vall ufanosa, les demores de la beatitud anhelada torrejaven a mig aire del cel blau. L'admiració d'Humboldt a Montserrat, fou per les Ermites i la Natura. Les característiques, però, del nostre Santuari, no passaren inadvertides a l'observació penetrant de l'il·lustre viatger. Protestant i racionalista, té la sinceritat d'escriure a Goethe: «Els divins oficis a Montserrat, remarcables per una solemnitat especial, són acompanyats d'una excel·lent música d'Església. A l'institut d'Infants Cantors que té aquest Monestir, s'han format Artistes també de música profana». Humboldt lloa amb mots cordials l'exquisida acollença que l'Abat i Monjos tributen als hostes.

Passà el primer dia en visitar l'interior de l'Església i Monestir. Esmenta l'ampla volta del Temple, les famoses llànties d'argent, les belles escultures del Chor, les riqueses del tresor, on remarcà un cap de Medusa meravellosament esculpit — diu — damunt d'una pedra ònix. De la vella Pinacoteca admirà una tela que representava el judici final, d'un realisme vigorós. No tingué temps de visitar la Biblioteca, però sap que és molt rica,

especialment en manuscrits. Parla ràpidament de la Imatge, dels Benefactors il·lustres de Montserrat, etc.

L'endemà d'haver arribat al Monestir, Humboldt pujà a Sant Jeroni. La ploma sòbria i serena de l'escriptor germànic es desbrida davant l'espectacle que en aquell deliciós matí primavera presentava al seu esguard la Muntanya inefable. Hom diria acabada de sorgir ara mateix de la plana florida, tenuíssimament embolcallada d'un polsim humit i daurat; les mil sagetes de pedra arborades cel amunt, i els cabdells de vegetació exuberant cascadenjant flancs avall, tota ella immersida en la pau augusta, en la quietud solemnia impertorbada. A l'horitzó, il·limitat, blanquegen les neus pirenenques. A banda i banda de Muntanya planen dues mars: verdeja l'una en el silenciós onejar de les prades i els turons quasi imperceptibles, albeja l'altra feta de boira esponjosa i inestable que es gonfla i s'eleva lentíssimament, invadeix les afraus i no para fins a guanyar els cims. Quan les filagarses capdavanteres assoleixen el cim de Sant Jeroni, Humboldt davalla i volenterosament enfonsat en el tou de boira, segueix el fil de les seves meditacions. Els penyals que la blanca fumera adés embolca amb vel transparent, adés amaga del tot o mostra com esculls surants a la mar irrequieta; aquelles creus que mans sagrades i ardides, diu ell, plantaren als cimals inaccessibles a la resta dels mortals, evoquen, plantegen o solucionen una sèrie de problemes psicològics en l'esperit d'Humboldt qui mai no havia sentit la intel·ligència tan desperta, la imaginació tan fèrvida, el cor tan vibrant com en aquest paratge encisat i enciser. Heus aquí existent el lloc beatífic tan somniat de Goethe, d'ell mateix, de tants d'altres pensadors per lliurar-se, lluny del traït del

món, a la faç de la natura, en presència de Déu, a una vida de contemplació. Heus aquí feta realitat la fantasia insinuant. L'evo-cació de *Geheimnisse* és més intensa que mai; però l'emoció i la tensió d'Humboldt toca el límit màxim en penetrar a una Ermita de Montserrat i trobar-se davant per davant d'un *Bruder Marcus* de carn i ossos que, com els altres Ermitans, escàpol del naufragi del món, més matiner, expert i sortós que els savis del segle, havia aconseguit per sempre la vera pau de l'esperit en aquest recer incomparable.

Humboldt davallà la Muntanya portant al cor una de les impressions més fortes de la seva vida. Alguns mesos més tard, en destriar-se i perfilar-se idees concretes del tumult de sensacions rebudes, sentí fretura d'expansionar-se amb una ànima germana, i escriví a Goethe un munt de planes de les més admirables que hom ha dedicat a la nostra Muntanya. La descripció esquelètica d'altres temps vesteix turgències pletòriques de vida. La línia melòdica dels primitius és, ara, brillantment orquestrada pel geni d'Humboldt, amb tots els recursos d'una tècnica perfecta al ser-vei d'una ploma alada.

Goethe llegí la lletra amb emoció i compregué els senti-ments de l'amic. Montserrat s'incorporà definitivament a la seva vida de pensador. El manuscrit d'Humboldt de mà en mà passà per tots els primats de la intel·lectualitat germànica que compartiren l'admiració de Goethe. Schiller féu petites reserves literàries; quant a la impressió rebuda, declarà: «Montserrat xucla l'home del món exterior al món interior». La visió del poeta era justa. Aquest és el Montserrat d'Humboldt. Thicknesse tot seguint el camí que assenyalen els dits gegantins de pedra, fità

l'esguard al cel i adorà Déu, Creador de tanta bellesa; Humboldt, menys religiós, més naturista, el contacte amb Montserrat li replegà l'ànima. Identificà la visió amb les aspiracions supremes de la seva existència, proclamà la nostra Muntanya Arcàdia beatífica de pensadors, i l'erigí en símbol de la pau augusta de l'esperit. Consagrat per Goethe, el símbol féu fortuna.

Solament així és entenedora la perdurabilitat del record de Montserrat en aquests homes. Humboldt trenta anys després del seu pelegrinatge encara dedicava sonets a Montserrat, i en les lletres íntimes li plavia d'evocar voluptuosament la visió de la Muntanya inefable. Goethe al 1816 anotava al començament dels seus versos *Geheimnisse*: «El lector imaginarà d'ésser conduït vers un Montserrat ideal»; i cap a les seves velleses, a la maturitat del seu talent, escriví aquesta frase memorable: «Enlloc no trobarà l'home la felicitat i la pau, sinó en el seu propi Montserrat». El nom de la nostra Muntanya passà al lèxic culte de l'alemany, com a sinònim de superació espiritual.

Davallada d'aquestes altures, l'admiració de Montserrat filtrà ràpidament arreu de l'Alemanya intel·lectual; pocs esperits selectes de l'època el desconegueren. Seria interessant esbrinar la impressió produïda per la lletra d'Humboldt en homes allunyats dels cercles literaris: Beethoven, per exemple, tan enamorat de viure reclus en l'augusta solitud del seu Montserrat, que diria Goethe; als últims anys de la seva vida aquest nom no podia ésser indiferent al gran Compositor, puix visqué prop de la Capella de la Verge de Montserrat i morí a la Casa, antiga propietat dels nostres Monjos.

La literatura alemanya fou invadida de contes i novel·les montserrattines. Artur Farinelli ha escrit: «Montserrat, idealitzat,

esdevingué la Muntanya de moda dels alemanys, el somni dels solitaris». L'eruditíssim escriptor italià, al qual devem les informacions de primera mà de la vinguda d'Humboldt a Montserrat, ha aplegat en diverses obres, interessants i nombroses dades bibliogràfiques de publicacions alemanyes relacionades amb Montserrat, que corroboren la seva afirmació.

La identificació possible de Montserrat amb el Montsalvat de la llegenda del Parsifal, ha servat viu l'interès de la nostra Muntanya en els actuals erudits de terres germàniques.

Laborde visità Montserrat, també als primers anys del 1800. Amb el llapis, més àgil que la ploma, descriví les seves impressions. Esguardà Montserrat amb ulls d'artista, però endut del corrent filosòfic del seu temps, prefereix el fet humà al pintoresc, l'interessa més l'edifici que el paisatge, estima més la forma que el color. En els seus magnífics dibuixos de Montserrat, la natura passa a segon terme. Totes les seves devocions les reserva pel Monestir i les Ermites.

La plaça del Santuari, el Monestir vist des de Sant Miquel i de Sant Iscle, els Claustres, l'interior de la Basílica, Ermites de dins i de fora, Ermitans, etc., han estat transportats fidelíssimament al paper per gràcia del llapis correcte, delicat i minuciós de Laborde. L'aparició d'aquests gravats en el llibre monumental «Voyage pittoresque et historique de l'Espagne», causà sensació a França on el nostre Santuari era ben conegut per tantes altres publicacions, i en molts països en els quals penetrà l'obra francesa o fou reeditada en format manual. Les últimes paraules del text, concís i encertat, explicatiu dels gravats de Laborde: —

«Filòsofs, homes d'Estat, artistes, viatgers de qualsevol estament, veniu, feu un pelegrinatge a Montserrat, i tots hi trobareu, segons vostres predileccions, motiu de retre homenatge a aquesta meravella» — atia en moltes persones el desig ardent de visitar el nostre Monestir, com sabem de l'espiritual Princesa Carlota Lluïsa de Weimar, la qual declarà poc abans de morir que una estada a Montserrat era l'ambició suprema de la seva vida.

En el capítol de l'*Expansió i difusió de Montserrat*, resta encara parlar de l'estament que més s'ha endinsat en les pregoneses de l'ànima montserratina, i que més s'ha beneficiat de la vinguda a la Muntanya: Els Sants.

La percepció espiritual ultra-sensible d'aquests esperits privilegiats ha copsat amb una intensitat i amb una puresa insospitades les intimitats del Santuari. Llur ànima amarada d'aquests efluis, els ha irradiat en una extensió i eficàcia incontrolables. Llàstima que l'expansió més espiritual i més intensa del Montserrat sigui la menys historiable. La magnificència dels Altars, Esglésies, Basíliques construïdes dels fidels, l'esclat de les joies presentades pels potentats, la prodigalitat de privilegis i gràcies atorgats per Monarques i Pontífexs, l'elegància de les obres literàries, la beutat de les produccions artístiques exhibides a la llum del dia, són fàcilment albiradores a tots els esguards; però les operacions anímiques dels Sants es realitzen, portes tancades, a la sola presència del Pare celestial, a la cel·la evangèlica impenetrable a les investigacions històriques.

De primer, qui comptarà el nombre de Sants que han pelegrinat a la nostra Muntanya? No solament són sants els inscrits

al Martirologi. En quants fronts d'humils romeus inadvertits de tothom, els Àngels Custodis del nostre Santuari contemplarien joiosos l'aurèola de la santedat? Ni dels mateixos Sants canoïtzats no és fàcil assenyalar tots els que vingueren, i menys encara esbrinar les íntimes impressions rebudes al Monestir.

Cap historiador no gosaria, per exemple, indicar l'emoció de l'angelical Lluís Gonçaga en venir a Montserrat al 1582 al costat de la pia Infanta Margarida, la que escriví amb sang de les seves venes les místiques esposalles amb Jesús, ni l'influència exercida pel Santuari damunt la seva ànima virginal; ni de Sant Francesc de Borja que al 1522 acompanyà l'Emperadriu Isabel, muller de Carles V a regradar Madona Bruna de la salut atorgada; ni de Sant Benet Labre, passat per Montserrat com un captaire; ni del Beat Dídac de Càdiz, del qual hom ha escrit que restà en oració davant la Santa Imatge dos dies sencers; ni de tants i tants d'altres.

Per l'eficàcia de l'expansió montserratina, són més remarcables els Sants fundadors d'Ordes religioses vinguts a Montserrat. Al 1289 Sant Joan de Mata pujava expressament per a demanar la protecció especial de Madona Bruna per l'Orde de la Santíssima Trinitat de poc fundada. Pocs anys després Sant Pere Nolasc, en compliment d'una prometença feta a la Verge de Montserrat, vingué a peu al Santuari i entrà al Temple a genollons; nou dies passà en oració al Monestir. L'exemple de la vida santa que portaven els nostres Monjos i Ermitans l'invitava a restar a Montserrat tota la vida, però el Senyor li revelà que no era aquesta la seva voluntat, i a Montserrat tingué el primer pensament de la fundació de l'Orde de la Mercè. Al 1586, en calitat de Secre-

tari del Visitador Apostòlic, convisqué molts dies al Santuari Sant Josep de Calasanç, Fundador, més tard, de les Escoles Pies.

El lector troba a manca aquí el nom d'un Sant, però endevina que no serà omès: Ignasi de Loyola. Montserrat i Sant Ignasi, heus aquí dos noms gloriosos, evocadors de polèmica. És dolorós i lamentable. La responsabilitat d'aquesta anomalia cau damunt els defensors ultrancers i els impugnadors intransigents de la influència de l'«Exercitatori de la Vida Espiritual» de l'Abat Cisneros damunt els «Exercicis Espirituals» del Fundador de la Companyia de Jesús.

Als primers anys del segle XVII, cordialment, Benedictins i Jesuïtes plantejaren aquesta qüestió. Més endavant s'hi barrejaren d'altres elements, i aviat s'abrandà una controvèrsia apassionada que degenerà en combat aferrissat i personal. La Santa Sèu posà a l'*Índex* un llibre de cada partit, i la lluita s'apaivagà. Al segle XIX la intervenció de Dom Besse orientà el debat vers la crítica textual literària, però no tardà gaire a reaparèixer l'atac virulent.

De poc, hom ha publicat un petit llibre a Alemanya, en el qual es ve a dir que Sant Ignasi no féu més que corregir les proves d'Impremta de l'Exercitatori de Cisneros, la qual cosa si no és mala fe, indica que l'Autor no ha llegit cap dels dos llibres i que desconeix la personalitat del guerrer de Pamplona. Un home del tremp de Sant Ignasi no esdevé plagiar de ningú. L'exuberància espiritual d'aquesta ànima ignora la vida parasitària. Empesa la discussió a aquests extrems, hom comprèn que l'altra part es decanti excessivament en sentit contrari: nega o posa en dubte si Sant Ignasi veié l'obra de Cisneros — malgrat de cons-

tar per testimonis jurats i fidedignes en el procés de Beatificació del Sant — i en tot cas minva la influència de l'Exercitatori amb el record dels llibres predilectes de Sant Ignasi que foren, diuen, no precisament l'Exercitatori, sinó les vides de Sants, la Imitació de Jesucrist, etc.; sense parar esment que la lectura assídua d'aquestes obres no suggerí a Sant Ignasi la publicació d'un *Flos Sanctorum*, ni d'un llibre de sentències a l'estil del seu admirat *Gersoncito*, i en canvi després de llegir un llibre d'Exercicis, escrigué i edita un llibre d'Exercicis, per bé que en ell hi adollà, naturalment, el fruit de lectures, d'experiències personals, d'il·lustracions divines que encunyen als seus Exercicis una fesomia pròpia.

Com tota controvèrsia interminable que les passions enterboleixen, també aquesta ha acabat acarada a un carreró sense eixida. De l'una banda i de l'altra han estat dits i redits mil vegades els mateixos arguments. Sense l'aparició de nous elements de judici, és del tot inútil remoure aquest fòssil.

Montserrat — ho constatem amb joia — mai no ha intervingut a la lluita dels Exercicis. Ha restat absent i ha fet bé, perquè també ell era absent en l'esperit i en el cor dels combatents. Llevat admirades però clares excepcions, el desig de vindicar una glòria legítima del Santuari no posà la ploma als dits dels defensors de Cisneros. Hom endevina, més aviat, una certa projecció de mortificar la Institució fundada per Sant Ignasi. Aquesta disposició i la reacció provocada en l'adversari, han obstaculat l'estudi de la vertadera influència de Montserrat damunt Sant Ignasi, més noble i profunda que la còpia possible d'unes quantes frases.

L'Exercitatori de Cisneros i els Exercicis de Sant Ignasi han estat els dos batents de la finestra que dóna al panorama ignasià-montserratí decorats d'exquisides incrustacions. Amb els batents ajustats hom ha malversat tres segles en l'examen i discussió de la similitud o dissemblança entre els dibuixos d'aquestes incrustacions, sense esma ni coratge d'esbatanar la finestra i lliurar-se a la fruïció serena del magnífic espectacle. Alguna vegada, sense obrir, hom explorà l'exterior; però la visió, anòmala a través d'escltexes, produí efectes divergents. Els del batent cisnerià veieren moltes coses: Sant Ignasi vestit no de sac, sinó de Germà Benedictí; Benedictins que a Montserrat li donaven l'hàbit i el Llibre dels Exercicis, ja fets; a Montmartre el feien professar; a Montecassino li escrivien les Constitucions, i ell mateix davant d'unes autoritats civils que temien no fos un espia, per sincerar-se es declarava Germà llec de Montserrat. Els del batent ignasià, mai no veieren res. Autors moderns, alguns dotats de sentit històric, de finor crítica, als quals no podia ocultar-se la transcendència de l'estada al nostre Monestir — després de narrar amb luxe de detalls els fets episòdics del canvi de vestit i de la vetlla nocturna — fan passar Sant Ignasi pel Santuari de Montserrat com per la Capella de la «Virgen de Aránzazu»; tot, de por de donar arguments als partidaris de l'Exercitatori.

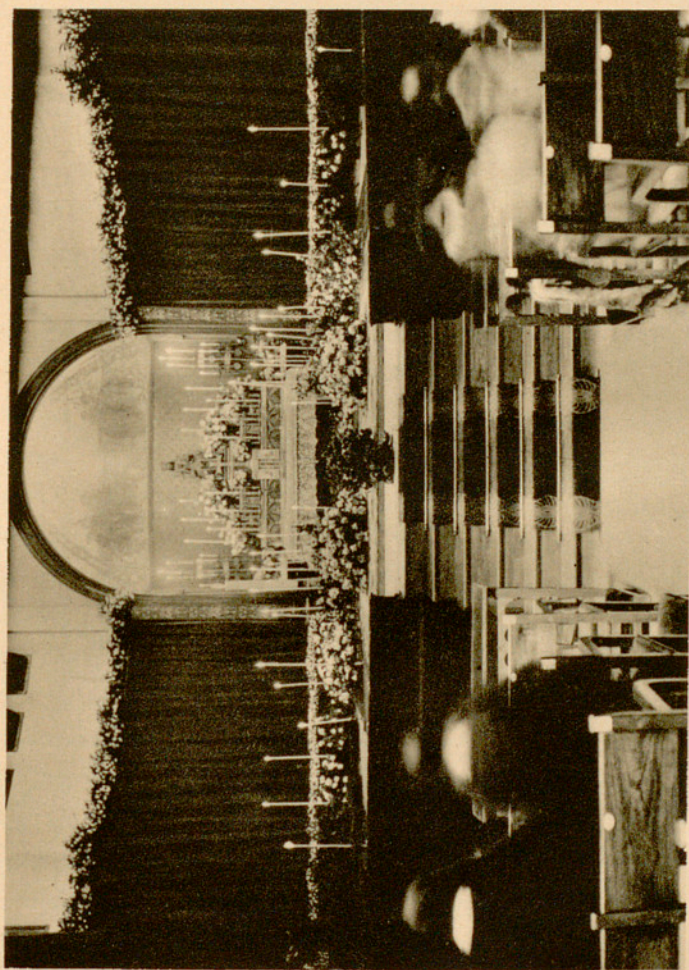
Tanmateix caldria descartar d'una vegada l'obstacle d'aquests llibres i, alliberats d'exaltacions fantàstiques i de susceptibilitats malaltisses, cercar, amb noblesa i sinceritat, la veritat de les relacions existides entre Montserrat i Sant Ignasi. La tasca no és difícil. Cal, únicament, no interceptar la llum que reflexen els fets.

Sant Ignasi, convertit, abandona la casa paterna amb l'ahnel d'emprendre un viatge de penitència a Jerusalem. Amb l'ardor que empeny les seves resolucions, s'adreça a Barcelona per tal d'embarcar-se i, de pas, vol visitar Montserrat. Aquest desig no s'explica únicament per devoció a la Verge. Passa per Saragossa, i l'*Autobiografia* ni tan sols esmenta el Pilar. Hom li hauria parlat del nostre Monestir o, tal vegada, hauria llegit l'edició del 1514 del «Libro de la Historia y Milagros». Sant Ignasi roman a Montserrat tres dies, és a dir, *el temps màxim que era concedit aleshores restar al Santuari* i, en davallar de la Muntanya, es decanta de la ruta amb tant de fervor empresa, abandona el somniat pelegrinatge a Jerusalem. Hom ha negligit l'explicació d'aquesta virada inatesa, o n'ha donat excuses tan minses com la de la pesta de Barcelona, sense pensar que és fer poc honor al Cavaller que en servei dels homes plantava cara a la mort, creure que de por d'un contagi hipotètic retrocedirà d'una empresa que ell tenia per servei de Déu. No és aquest el caràcter de Sant Ignasi, ni abans ni després de la conversió. Quan més tard decidirà el viatge a Jerusalem, el perill de pesta, no d'una ciutat sinó de tot un regne, no fermarà pas els seus passos des de Roma a Venècia. L'explicació és una altra i ben òbvia. Rivadeneyra escriví que al P. Xanonés «fué el primero a quien como a Padre y Maestro Espiritual descubrió Ignacio sus propósitos e intentos». El Confés, ple de seny i prudència els desaconsellà. Massa fresca la seva conversió, poc fonamentada la seva virtut, deficient la seva instrucció religiosa, «sin lumbre de cosas espirituales», com deia el P. Lainez, era prematur emprendre aquell llarg viatge. Calia abans fixar-se, passar el *Noviciat* de la nova

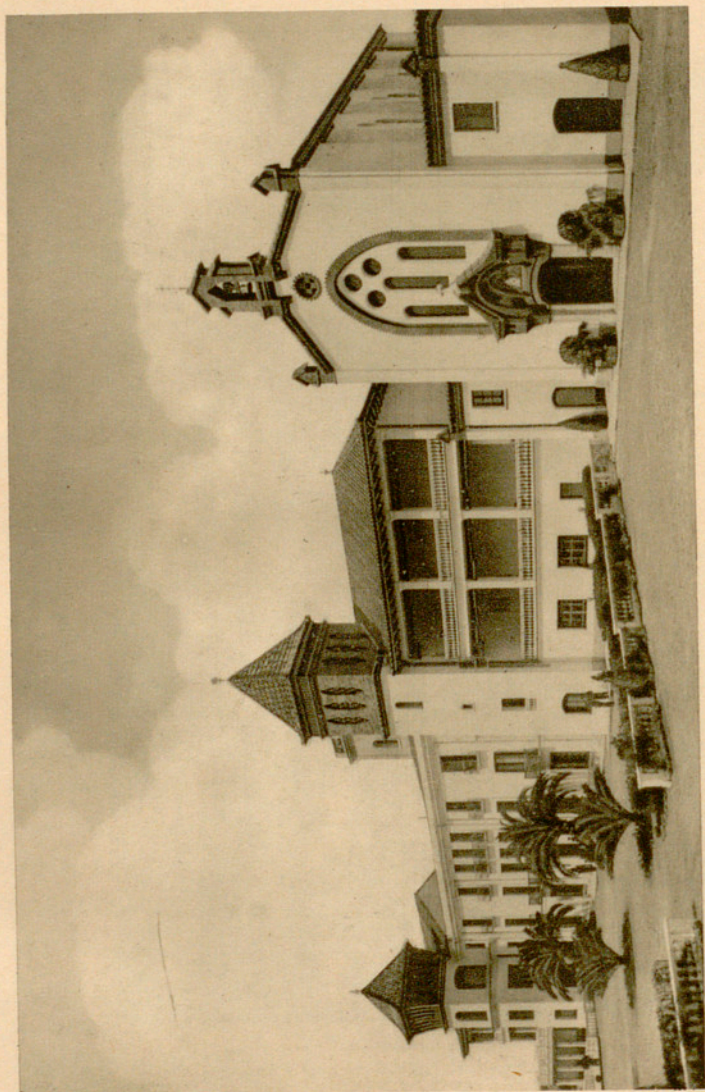
vida. Ignasi obeeix i no s'allunya de Montserrat. Davalla a Manresa, la ciutat més propera on podrà viure sense treballar — soldat, ignorava oficis manuals.

Solament Déu sap què hauria estat de Sant Ignasi i de la seva obra, si de Montserrat hagués passat a Jerusalem. L'historiador no pot judicar els fets amb ciència divina, que no té, sinó amb els coneixements i l'experiència humanes; i humanament parlant Montserrat pesà poderosament en la vida de Sant Ignasi als principis de la conversió. Neòfit, en els moments de les seves màximes indecisions, sense el *Noviciat* de Manresa, abans d'escriure els Exercicis, abans de conèixer i formar els primers companys, el viatge a Palestina marcava una trajectòria divergent a la seguida. L'expert guarda-agulles que obturà la via d'Orient i deixà pas franc cap a Manresa, exercí una influència transcendent a la vida del Fundador de la Companyia de Jesús.

Sant Ignasi, des de Manresa, tornà de tant en tant a Montserrat. Es diu en el procés de beatificació; encara que no es digués era fàcil endevinar que ell tan assedegat de coses espirituals no menysprearia la deu abundosa que brollava tan a prop. Sant Ignasi arribà a Montserrat als dies culminants del seu ascetisme, als dies que Carles V, Antoni de Guevara i d'altres, gent bregada, culta, espiritual no saben expressar la intensa i devotíssima sensació que els emociona al Santuari únic. Cisneros, mort de poc, deixava florentíssima l'Escola ascètica fundada en el seu sistema d'oració metòdica. El P. Xanóns fou un dels deixebles memorables de l'Escola cisneriana. Mestre d'esperit notabilíssim, els Monestirs de Castella i Portugal se'l disputaven per formar

Capella de l' "Institut de Cultura i Biblioteca popular per la Dona", dedicada a la Mare de Déu de Montserrat.

Sanatori antituberculós "Verge de Montserrat", edificat als termes de Terrassa i Sabadell, paríroquia de Sant Julià d'Alforn.

llurs Novicis. Home auster, d'una vida exemplaríssima, era l'edificació d'una Comunitat fervorosa.

En aquest ambient de santedat penetrà Sant Ignasi, i a un home d'aquesta talla espiritual confessà no sols els seus manaments, sinó «sus propósitos e intentos», i la confessió durà tres dies, *tot el temps que podia restar al Monestir*, i després tornà altres vegades... Sense gaires coneixements psicològics, hom endevina l'influència enorme, decisiva de Montserrat i dels seus homes en la plasmació espiritual d'aquesta ànima ardent i neòfita, tot just desclosa a l'oreig de la gràcia divina.

Que lluny resten les petites disquisicions literàries! Què valen, enfront d'aquests fets transcendents, les filtracions possibles d'una dotzena de mots, de frases, de pensaments de l'Exercitatori damunt dels Exercicis? La serenor d'aquestes altures anestesia l'epidermis espiritual més susceptible. La vinguda a Montserrat en res no entela la diafanitat de la glòria de Sant Ignasi, com l'anada a Casa d'Ananias a saber la Voluntat de Déu gens no enfosqueix la de l'Apòstol de les Nacions. I Montserrat és per Sant Ignasi la Casa d'Ananias, com Pamplona fou el seu Camí de Damasc.

Que el lector amable no trobi excessives, en un esbós d'Història de Montserrat, les planes dedicades a Sant Ignasi; les té ben merescudes. Ningú no ponderarà equitativament l'extensió i la profunditat de la més pura expansió de Montserrat realitzada a través de l'obra portentosa de l'Autor insigne dels «Exercicis Espirituals».

MONTSERRAT A CATALUNYA

MONTSERRAT A CATALUNYA

AL costat de l'expansió de Montserrat Catalunya enfora, cal remarcar la penetració de Montserrat Catalunya endins.

Montserrat i Catalunya són indesglossables. La història llur tan íntimament fusionada, no permet destriaments. El Santuari català ha intervingut amb eficàcia a la plasmació espiritual de la gent nostrada.

Molts hereus catalans podrien repetir amb Enric Prat de la Riba: El fang moridor del meu cos tingué origen a Montserrat. A la visita tradicional dels nuvis, el prec més ardent, més íntim dels nous esposos a Madona Bruna ha estat la benedicció de llur amor; i, en fruitar, han pujat altra vegada la Muntanya santa amb la preciosa càrrega, i la mare joiosa ha aixecat enlaire el fill de les seves entranyes perquè el veiés ben bé la dolça Verge a la protecció materna de la qual l'encomanava.

Les visites a Montserrat de les famílies catalanes eren ja freqüents en temps antics. «Qui són — llegim en un còdex del segle XIV — aquells e aquelles que pujan qui no desigen visitar, almenys una vegada a l'any, aquesta devota Cambra de Madona santa, e demanar-li ab ferma fe aquelles gràcies que volran, e fer-li gràcies d'aquelles que rehavudes hauran?» L'anada a Montserrat era un esdeveniment pels nostres avantpassats, la il·lusió de llurs infants. La manca de facilitats, les penalitats i llargada

del camí esperonaven encara la impaciència pia dels devots de la Mare de Déu. Els preparatius del viatge començaven mesos abans, i mesos després encara duraven els comentaris. L'estampa de la Madona portada del Santuari presidia la casa, el rosaris beneïts de Montserrat penjaven del capçal del llit, els brotets de boix i de romaní collits a la Muntanya Santa, senyaven les portes i les finestres de les nostres masies. A la fantasia i al cor d'aquells bons catalans restaven inesborrables les emocions rebudes: el recolliment i fervor de l'Església incomparable, les veus argentines dels petits cantaires de la Verge, la direcció d'esperit rebuda al Confessionari, l'exemple i els consells dels admirables penitents de la Muntanya, la diversitat i multitud inimaginable de gràcies concedides per la Verge, gràficament escrites en els ex-vots innumbrables i, sobretot, el contacte amb la Santa Imatge, aquella sensació de tebior materna en besar la mà estimada, aquella mirada dolça, clement i pia, tan acollidora... A les hores de dol i d'angoixa, la invocació a Madona de Montserrat—Àngel tutelar de la gran família catalana—era a tots els cors, a tots els llavis, i en els moments suprems el petit ciri beneït i segellat amb la santa Imatge cremava a les mans dels que traspassaven, penyora i símbol de la llum indeficient que aviat per ells eternament resplendiria.

La crítica més subtil mai no teixirà una xarxa de malles tan fines que arribi a copsar el polsim imponderable de l'actuació espiritual de Montserrat damunt la massa anònima de la gent nostrada a través dels segles. Eficàcies inintermediàries atenyen directament l'esperit. No se n'aixequen actes notariais, ni es registren en pergamins, ni s'esculpeixen a la pedra. En aquest ter-

reny la documentació tangible falla. Per contra les fonts d'informació són nombroses en tractar de les relacions externes, reveladores d'una devoció fervent entre el Monestir i les famílies nobles catalanes. Escriptures públiques, inscripcions de Confrarès, catàlegs de Benefactors il·lustres, llistes d'Infants ingressats a l'Escolania, llibre d'Aniversaris, lloses sepulcral, a tot arreu del Montserrat antic hom llegeix els cognoms catalans més insignes. Tota la noblesa catalana, sense excepcions, ha estat devotíssima del nostre Santuari. En el curs d'aquesta història hem esmentat alguns noms; ací caldria inscriure'ls tots, des dels Vescomtes de Barcelona que a últims del segle XI oferien a l'incipient Monestir l'Ermita de Sant Miquel, fins al Comte de Peralada que al 1728 demanava en testament que el seu cor fos portat al Monestir i col·locat als peus de la Santa Imatge. Dol no poder-se entretenir a comentar les mostres de devoció generosa que els Moncada, els Recasens, els Cardona, els Tamarit, els Vilamarí, els Boixadors, els Pinós, etc, etc, han donat a Montserrat durant moltes generacions; els límits d'un esbós històric no ho comporten. És, però, imprescindible insistir un moment en les relacions que Montserrat ha mantingut amb la família reial catalana, més extenses, més íntimes, més cordials del que hom podia sospitar.

«Honrat Pare en Crist—escrivia Pere III al Bisbe de Tortosa, Ambaixador a la Santa Seu—digats al Sant Pare que Nòs, per la gran devoció que havem a Madona Santa Maria de Montserrat, e perquè és una de les pus notables coses de nostre Regne, havem fort a cor que el dit Priorat sia proveït a persona a Nòs coneguda». El concís i bell elogi de Montserrat que el Cerimoniós comunicava a Urbà VI, el podien subscriure molts

dels seus antecessors. Cert, des dels temps de Pere I, i sobretot de Jaume el Conqueridor, Montserrat era ja *una de les pus notables coses* de Catalunya. Molt de temps abans era objecte de predilecció a la família comtal de Barcelona. Històricament és cert que Ramon Berenguer IV, en fer testament al 1131, legà al Monestir de Montserrat una de les millors possessions que ell tenia. Alfons I des de Manresa, al mes de Març del 1176, confirma les magnífiques possessions cedides a Santa Maria de Montserrat pel noble Ramon de Copons. Pere I al 1202 afranqueix de tributacions els vassalls de Santa Maria; al 1209, per remei, diu, de l'ànima seva i de la dels seus pares cedeix al Monestir de Montserrat la vila de Malcavaller, i al 1212 signa la confirmació de les deixes de Girald Alemany.

Durant el regnat del Conqueridor, ultra diverses confirmacions a favor de Montserrat, dispensa de tributs, permís de posar mercat a la Vila de Monistrol, etc., cal remarcar dos documents importants. A Barcelona, el 20 de juliol del 1218 el Rei Jaume signava — presents com a testimonis: Guillem de Moncada, Guillem de Cervelló, Ramon Galseran, Pere Arnau de Cervera, Uc de Mataplana i d'altres personatges — escriptura pública en la qual declarava que prenia sota protecció especial «el venerable Monestir i Monjos de la gloriosa Mare de Déu, Santa Maria de Montserrat, que Déu exorna i il·lustra amb continuats miracles, i a totes les seves Viles, vassalls, honors, possessions, mansos, alous i terres amb tots els béns mobles i immobles».

Al 1271 signava a Saragossa un document a favor dels pelegrins de Montserrat. Tots, homes i dones, mentre aniran, romandran o retornaran del romiatge a Santa Maria de Montserrat,

resten sota la ferma custòdia i protecció del Rei; ningú no podrà molestar-los en llurs persones o en llurs béns, sense incórrer en la indignació reial i en l'obligació de satisfer un fort tribut. Pere II i Alfons II diuen que per amor i reverència a Madona Santa Maria de Montserrat dispensen els vassalls del Monestir de prendre part a la guerra. Al 1288 Alfons II al·ludeix, confirma i mana observar tots els privilegis pels seus antecessors i per ell mateix atorgats al Monestir de Montserrat. Des de Jaume II, els privilegis i gràcies concedits a Montserrat pels Reis d'Aragó són molt abundosos i prou coneguts.

Abans i després de grans esdeveniments polítics o militars, era freqüent la vinguda a Montserrat dels Reis del Casal Català. Les referències que tenim, quasi totes pervingudes accidentalment, indiquen que són moltes les vingudes dels Comtes i Reis que ignorem. De Jaume el Conqueridor, del qual fins ara es desconeixia la seva visita, avui sabem que estigué a Montserrat abans del 1218, i vingué, explica ell mateix, per pregar a Madona Santa Maria. No seria la única vegada. Pere II, fill del Conqueridor, segons hem dit en altra banda, als moments més crítics del seu regnat, mentre el Rei de França i el Legat Pontifici invadeixen Catalunya amb un poderós exèrcit, es decanta del camí, puja a Montserrat i passa tota la nit vetllant davant l'Altar de Madona Bruna; fervorosament li demana protecció, i de bon dematí, oïda Missa i ofertes les presentalles, va de cara a l'enemic. El record de Montserrat l'acompanyà a l'expedició afortunada. Des del famosíssim Coll de Panisars, el 27 de maig del 1285, escriu al Veguer de Manresa que de cap manera no obligui els vassalls de Montser-

rat d'assistir a la guerra, car ell per amor i devoció a Madona de Montserrat els ho ha dispensat.

Pere III, al 1343, abans d'emprendre la campanya contra Jaume de Mallorca, pujà la Muntanya Santa i en besar la mà de la Verge es posà un dels anells que portava la Imatge en penyora de protecció. Reeixida la campanya contra l'Illa i a punt d'emprendre'n una altra contra el Rosselló i la Cerdanya, «Dijous, 29 d'abril (1344) — diu el Rei — partim cavalcant, e anam entrò al peu de la costa de Montserrat, e aquí descavalcam, e manam que les bèsties anassen per lo camí pla a Monistrol, e aquí esperassen. E nòs, amb nostres companyies muntam la dita costa a peu; e, aquella pujada, fórem a una Església apel·lada Sant Miquel. En vista del Monestir de Montserrat isqué a Nòs a carrera lo Abat de Montserrat, e rebé'ns reverentment e convidà'ns aquell dia. E ensems anam a fer reverència a nostra Dona Santa Maria, e feta aquella entram a dinar. E, après dinar ab lo Abat ensems, anam presentar a la dita Verge una galera amb totes ses exarcies d'argent en reverència de la victòria que ens donà lo dia que prenguérem terra a Mallorques, la qual (galera) hi haviem feta portar ans de dos dies que Nòs hi fóssim». Després d'encomanar als Ermitans que preguessin per l'èxit de l'empresa, Pere III davallà la Muntanya per les escales dites avui de les Monges.

La campanya del Rosselló fou favorable al Rei Pere. L'infortunat Infant Jaume, vençut, vingué pocs mesos després a Montserrat a cercar consol prop de la Mare de tots els Catalans. Al mateix any 1344, l'Infant assistí a la solemnitat celebrada al

Monestir amb motiu de la festa Patronal de la Madona, el dia 8 de setembre.

El dia 20 d'agost del 1393, el Rei Joan I escrivia als Consellers de Barcelona: «Prohòmens: Fem-vos saber que Nòs de camí anam a nostra Dona de Montserrat, per retre allí algun vot nostre, per tal que nostre Senyor Déu per mig de la sua gloriosa Mare, nos endreç victoriosament en aquest nostre benaventurat passatge de Sardenya; e d'allí anirem aquí per fer reverència al Cos de Jesucrist e de Santa Eulàlia, segons que en semblant cas és acostumat per nostres alts predecessors de bona memòria».

No oblidaria el costum Martí I, quan abans d'ésser Rei emprengué la cèlebre expedició a Sicília. De retorn, sabem de cert que oferí a Montserrat com ex-vot el superb retaule commemorador de la gran gesta. Sense l'incendi del 1811 avui podríem contemplar els retrats del Rei Martí encara Duc de Montblanch, el del seu fill Martí, Rei de Sicília, i de la plana major dels prohoms catalans que formaren part de l'empresa: l'almirall Bernat de Cabrera, Berenguer de Vilaragut, Bernat de Pinós, Felip Dalmau Vescomte de Rocabertí, Ramon de Moncada, Guerau de Cervelló, Ramon de Bages, Pere de Fonollet Vescomte d'Illa, Pere de Queralt, Ferrer d'Abella, Ramon de Perellós Vescomte de Roda, etc., galeria d'homes il·lustres exposada, durant centúries als Claustres Gòtics montserratins.

A la mort sense successió de Martí l'Humà, la nova dinastia inaugurada per Ferran d'Antequera imità l'exemple de la dinastia extingida. Ferran, al setembre del 1413, pujà a Montserrat abans d'emprendre el setge de Balaguer, refugi del malaguanyat Comte d'Urgell.

Alfons el Magnànim, que en un document signat el 3 d'Abril de 1420, nomena la Verge de Montserrat Patrona i Advocada seva, i pocs dies després, en altra lletra, diu que professa a la Mare de Déu de Montserrat «ingentem et singularem devocionem», s'encomana fervorosament a Madona abans de partir cap a Sardenya i Sicília al mateix any 1420.

Durant la guerra contra Joan II, el Príncep de Viana, el Príncep Ferran, Pere de Portugal i Joan de Lorena fill de Reyner d'Anjou visiten el Santuari a implorar la protecció de la Verge de Montserrat.

Més interessants que els Privilegis i excepcions reials, i que les suara esmentades manifestacions públiques, són les lletres reials privades. Sovint hem assenyalat la correspondència familiar dels Reis i Prínceps amb els membres del nostre Monestir. Les relacions literàries, les recomanacions de Monjos, Ermitans, Donats, Preveres, Aceptadors, Servents, la intervenció en petits afers del Monestir, augmentaren l'epistolari reial. Llevat d'algunes recomanacions de Sibília de Fortià, dictades pel seu nepotisme, d'altra banda no acceptades, les peticions o intervencions reials són sempre fetes amb el desig de beneficiar el Monestir o de protegir algun servent fidel. De vegades és la recomanació d'un seglar que vol fer-se Monjo: «Sapiats que el feel nostre, Ramon Bernat de Bonafont, Llicenciat en Lleis, volent fugir a les faenes mundanals, se vol donar al servei de la dita Verge e pendre hàbit de Monge del dit Monestir». La seva admissió, «considerada la sua bonesa e aptesa en lletres, serà pus profitosa que onerosa». D'altres vegades es tracta d'un Prevere: «Prior: sapiats que Ramon de Senyechs, Prevere de Vilafranca de Penadés ha gran

afecció que servís a Déu e a Madona Santa Maria en lo vostre Monestir de Montserrat. E com aquest Ramon sia home fort devot e de bona vida e al qual Nòs som molt tenguts en especial en ço que toc servei de Déu, pregam-vos, tan afectuosament com podem, que el reebats en Monge del vostre Monestir». Sovint l'interès del Rei és a favor dels mateixos Monjos: «Prior: bé creem que us recorda que vós a pregàries nostres atorgats l'any proppassat a Pere Codina, Monge del Monestir vostre de Montserrat, dementre Nòs érem en lo dit Monestir, que pogué anar estudiar en alcun estudi general; per tant, Nòs reduïm-vos a memòria, en cas que no us record l'otorgament dessús dit». Podríem anar transcrivint fragments de lletres semblants a favor de Monjos i dels altres membres de la Comunitat montserratina. Generalment les peticions eren atorgades, com consta de les respostes: «Molt alt Senyor: — escrivia el Prior al Rei — vostres lletres he rebudes ab deguda reverència, en les quals vostra Senyoria me prega que dega reebre en Monge de Montserrat Ramon de Senyechs, Prevere de Vilafranca, als quals prec, que a mi són manament, he obeït de grat e em plau molt de reebre lo dit Ramon en mon Monestir per Monge».

La devoció de la casa reial a Montserrat era profunda i sincera. Les Reines i Infantes tenien singular predilecció en visitar el Santuari, passar la nit en oració i restar-hi novenes senceres. D'anar a Montserrat ja en deien *anar a vetllar a Santa Maria*.

Elionor de Sicília, muller de Pere III, fou singularment devota de Montserrat. Al 1360 pujà la Muntanya acompanyada de la seva fillastra la Infanta Joana; vetllaren diversés nits, i en partir deixaren almoines per «Misses que elles havien fetes dir a Mon-

jos de Madona Santa Maria de Montserrat». Al mes de juny del 1363 la Reina restà al Santuari des del dia tres al vint-i-cinc; creiem que és l'estada reial més llarga feta al nostre Monestir. Esmerçà aquests dies en obres de pietat i caritat; féu la Novena a la Mare de Déu i alimentà cada dia tretze pobres. La Reina Elionor, greument malalta, prengué el darrer comiat de Madona Bruna el març del 1375. Eixí de Barcelona cap a Montserrat el 28 de febrer. El viatge durà cinc dies i restà una setmana sencera a Montserrat aprofitada en satisfer la seva devoció i preparar-se per la mort que li arribà a Lleida un mes després d'abandonar Montserrat. A l'octubre del 1373 tres Infantes d'Aragó passaven la vetlla a l'Església de Santa Maria: Joana, filla de Pere el Cerimoniós, Comtessa d'Ampúries, l'Infanta Elionor, més tard Reina de Castella i la Comtessa de Luna que amb el seu matrimoni amb l'Infant Martí esdevingué Reina d'Aragó. Maria, Reina de Sicília, totjust d'arribada a Catalunya, vol emprendre el romiatge i fer la vetlla a Montserrat. Pere III l'encomana a un fidel servent seu en lletra del 2 de setembre del 1385: «Mossèn Guillem: nostra cara néta, la Reina de Sicília, nos ha escrit que vol anar a Montserrat; e Nòs, ab nostra lletra, rescrivim-li que ens plau...; per què us manam fort expressament que, jaquint-li complir lo dit romiatge, la acompanyets anant, estant e tornant, e la guardets bé e la tingats a prop segons se pertany e de vós confiam». A la Reina escriví Pere III: «Molt cara néta: Vostra letra rebuda, vos responem que ens plau que anets a Montserrat, e satisfent la vostra devoció compliscats el vostre romiatge...» Moltes altres Reines i Infantes vetllaren a Montserrat fins la Reina Maria, muller del Magnànim tan intensament

devota del nostre Monestir. Al gener del 1419 hi passà tres dies, i al 1421 tota l'octava de la Mare de Déu de setembre. Pels llibres de Tresoreria reial sabem algun detall de l'estada de la Reina a Montserrat: «a l'Almoier de la Senyora Reina són degudes les quantitats dejús dites, les quals de manament de la dita Senyora distribuí en lo Monestir de Montserrat, aon la dita Senyora partint de Barchinona era anada en la setmana de Santa Maria de setembre. Primerament li són deguts — los quals foren dats per amor de Déu a diverses pobres, axí per mans de la dita Senyora, com per mans de l'almoier — cent trenta un sous. Item li són deguts — los quals per vigor del dit manament foren mesos per ell, present Majordom e mi, en la caixa d'almoia de la Sglésia del Monestir — cent seixanta cinc sous. E més, li són deguts per vint e vuit fils de pater nosters de boix que comprà, qui a rahó de dotze diners lo fil, fan ab sis sols vuit diners que li costaren quranta senyals d'estany e plom ab l'empremta de Sancta Maria en cascú de aquells a rahó de dos diners la peça, trenta quatre sols vuit diners».

Sovint les anades dels Reis i de les Reines a Montserrat eren en compliment de promences fetes, o amb motiu d'oferir presentalles i ex-vots. La Reina Elionor, per tal d'obtenir de Madona una protecció especial pel seu marit, manà fer «una image de cera gran, a semblança del Senyor Rei, daurada, ab diversos colors, ab un tabernacle; la qual, la dita Senyora ha manada donar e posar en la capella de Madona Santa Maria de Montserrat». Les presentalles de cera promesa durant les malalties dels membres de la família Reial eren abundoses. En Jaume

Bosc, Candler de Barcelona, cobrà certa quantitat del Batlle de Barcelona «per dos ciris de cera pesants cinquanta lliures, los quals tramès a Montserrat en la Festa de la Madona d'agost, per ordinació del Senyor Rei en Jacme, de bona memòria. E així apar per comptes passats que el Batlle de Barchinona és tengut de pagar e trametre cascun any al Monestir de Madona Sancta Maria de Montserrat, quatre ciris de pes de cent lliures de cera entre tots, a la festa de Madona d'agost». Alfons III trametia també anualment quatre grans brandons de cera que feien a Vilafraça. La Duquessa de Bar, muller del Primogènit de Pere III escrivia al 1380: «Com Nòs hajam promès a nostra Dona de Montserrat, per rahó de la bona sanitat que s'és seguida de l'accident que lo senyor Duch e marit nostre molt car ha hagut, un brandó de cera blanca, de valor de quaranta florins d'or d'Aragó, per ço us diem e manam que encontinent façats fer lo dit brandó, com pus bell e més gros se puga, senyalat de les nostres armes, fins a la dita quantitat de quaranta florins».

Joan I, al mateix temps que la seva esposa feia la prometença del brandó, prometia a Montserrat uns rics canelobres que volia oferir ell personalment. Des de Manresa, a la vigília de pujar a la Muntanya, escriví a un servent: «Sapiats que Nòs, ab la gràcia de Déu, ja serem anit a Montserrat, per què volem que encontinent nos trametats los canelobres, de manera que ans que nos partam d'aquí los haïam haïts». Tres anys abans també havia volgut presentar un preat calze, prometença feta a Madona, i passava ànsia que arribés a Montserrat al temps de la seva visita: «Nòs e la Duquessa partim d'ací lo dimecres propinent, e anam-nos drete via a Montserrat a vetllar; per què volem e us

manam que aportets, si fer se porà, lo calze que havets fet fer». La mare del Rei Joan I vers el 1350 oferí a Montserrat un altre calze d'argent daurat, amb esmalts, obrat per l'argenter de Barcelona Francesc de Comabella. La muller de Martí l'Humà, com a prometença, portà al Monestir una galera de fusta de set pams de llargada per dos d'amplada, i el seu marit lliurà un magnífic retaule d'argent fet a Barcelona per Francesc Vilardell, al 1383. Com a ex-vots notables, cal esmentar el de Jaume II, que al 1307 donà una gran lmatge de la Verge tota d'argent, i el del seu germà, l'Infant Pere, que oferí una preadíssima draperia de porpra.

La família reial catalana estimava com a relíquies els objectes vinguts del Santuari estimat. Hem fet esment de la Reina Maria que adquiria a Montserrat mateix rosaris de boix treballats dels Ermitans, i medalles de la Madona. Encara, la pia muller del Magnànim demanava sovint al Monestir objectes de devoció i recordatoris. Existeixen lletres en les quals regracia els Monjos del compliment de les demandes fetes: «vos certificam que per n'Arnau Fonolleda havem rebudes les candeles, e après havem rebudes una dotzena de culleres d'argent d'aquesta Muntanya.», etc. La Reina Elionor, al 1356, fa donar una certa quantitat al Monjo Oliver, Sagristà del Monestir «per rahó e per preu d'alguns anells d'or e de pedres precioses menudes, de la Image de Madona Santa Maria, les quals la dita Senyora ha pres del dit Monestir per devoció». Ja sabem que el Cerimoniós, en penyor de protecció, emprengué la conquesta de Mallorca portant al dit un anell de Madona de Montserrat. La seva nora, Mata d'Armanyach, un pensament supersticiosa, demanà a Montserrat

una cinta que tingués set vegades la llargada i set l'amplada de la Santa Imatge, damunt de la qual s'hi celebressin set Misses.

Els nostres Monjos són informats dels esdeveniments de la família reial. En tenir un fill el Primogènit de Pere III, escriu tot seguit als seus amics de Montserrat; aquests contesten, i llavors és la novella mare, joiosa i agraïda, que regracia el Prior: «Havem hagut plaer e us graïm molt, car havets feta oració a nostre Senyor Déu e a la Verge Madona Santa Maria, del fill que havem hagut, e de tot ço que es contén en la dita vostra lletra. E pregam-vos que vós ab los Monges e ermites continuets la dita oració, e que nostre Senyor Déu salv lo dit nostre fill e que el fassa bo, a profit e honor de la Corona e del Regne».

L'Aimador de la gentilesa, el més montserratí dels Reis catalans, preparà amb temps el seu viatge de nuvis, quan al 1380 es casà amb Violant, Duquessa de Bar. Alguns detalls d'aquests preparatius són deliciosos. Ell sap que a la núvia li plau una certa mena de ví d'ús corrent a França, i prevé el Monestir: «Prior: sapiats que Nòs e la Duquessa, nostra cara companyona, Déu volent, serem al Monestir de Montserrat dins breus dies, per què us pregam que vós façats per manera que hi haja compliment de tot ço que menester hi sia, especialment que hi haja bon vi e clar, axí com a França...». Els nuvis reials acordaren de visitar Madona Bruna el dia de la seva festa, vuit de setembre. A últims d'agost assabentaren al Príncep Joan que a Montserrat havien mort dues persones de pesta. Precipitadament s'informa de l'estat sanitari de la Muntanya i dels seus voltants; esvanida tota por de contagi es realitza l'excursió al Monestir.

La princesa que visitava Montserrat per primera vegada, restà fonament emocionada i prengué Madona Bruna per especial Protectora. En moltíssimes ocasions demostrà la devoció al Santuari. Al 1387, ja Reina, prometé a la Verge de pujar descalça la Muntanya si donava salut al Rei, gravíssimament malalt. Joan I guarí de la malaltia. També ell havia promès de visitar el Santuari, però Violant no tingué espera; convalescent encara el marit, el dia 19 d'octubre de l'esmentat 1387, la Reina d'Aragó complia coratjosa el vot penosíssim. En arribar a Montserrat escriví al Rei ansiós aquesta lletra gentil: «Molt alt e molt excel·lent e molt poderós Príncep e senyor marit, senyor meu molt car: De la vostra gran senyoria he rebuda una lletra molt graciosa, de la qual, Senyor, he rebut plaer en recreació molt gran, majorment com per aquella he sabut vostre bon estament a mi singularment molt car. Part açò, Monsenyor, notific a la vostra molt gran Senyoria, com anit a hora de Completa, arribí a Collbató, e avui matí, partent d'aquí som arribada a Madona santa Maria de Montserrat, on, Senyor, me som trobada sana e en fort bona disposició de ma persona, gràcies a nostre Senyor. A la qual devota (Església), ab humil reverència he presentades, Senyor, les joies que la vostra Senyoria sap... Jo, molt alt Senyor, entén a partir d'ací dilluns, e anar-me'n, Déu volent, per Monistrol, jaure a Terrassa, e depuix continuar lo camí a la vostra Senyoria, la qual nostre Senyor Déu conserve per molts anys ab creixement de salut e ab exalçament de la sua reial corona. E sia guarda vostra, Senyor, la santa Divinitat, que us faça prosperar longament, segons que vós, Senyor, e jo desitjam. Dada en lo Monestir de Montserrat, sots lo segell de mon anell, dissabte, a

hora de les llums enceses, a dinou dies d'octubre de l'any 1387. Senyor: vostra humil companyona, la Reina». El Rei Joan no oblidà la prometença feta a Madona. Encara convalescent, abans i tot que la Reina Violant pugés la costa, es preocupava de la seva anada a Montserrat. Preveia que aquesta no seria possible fins a principis de primavera, i com que recordava que a la cambra reial del Monestir no hi havia calefacció, encomana que es facin dues xemeneies: una de gran a la cambra i una de petita al menjador, i que els fumerals siguin ben amples per tal que el tiratge sia perfet i no entri fum a les cambres. El Prior respon felicitant-lo en nom de tota la Comunitat de la salut recobrada, i indica que tal vegada mancarà temps per a fer les obres que ell desitja, si la visita reial es realitza «dins breus dies» segons li escriu. El Rei fa de contesta: «Prior: vostra lletra havem rebuda, a la qual vos responem que jatsia que Nòs vullam anar visitar aqueix sant lloc, axí com havem promès e som tenguts, emperò no ho entenem a fer deçà Pasqua, e bé porets haver proveït de fer fer les xemeneies de què us havem escrit; les quals volem que sien fetes, una en la cambra que Nòs havem acostumat a dormir quan som aquí, e l'altra en lo menjador petit que li és a prop, on així mateix solem menjar. E recomanat-nos a vostre Convent e als Ermitans que preguen Déu per nostra prosperitat e salut; regraciant-los de part nostra ço que han fet; de què, jatsia meresquen nostra retribució condigna, emperò lo major guardó devets presumir que n'hauran d'aquell sobiran Rei a servei del qual vós e ells sots lloablement dedicats».

Diverses altres vegades visitaren Montserrat aquests Reis. La Reina Violant, el 2 d'agost del 1393, en compliment d'una

altra prometença pujava la Muntanya a peu, no sabem si descalça com al 1387; el dia 20 del mateix més Joan I anunciava un altre romiatge. En un moment de greu perill féu vot d'enterrar-se a Montserrat. A la seva mort el cadàver restà a la Sèu de Barcelona, puix Poblet el reclamava. El Rei Martí, germà i successor del difunt, es decantà a favor de Poblet, i demanà i obtingué de la Santa Sèu la dispensa del vot fet pel Rei Joan.

Ferran d'Antequera, en partir precipitadament de Barcelona cap a Castella el dia 9 de març del 1416, es decantà del camí i pujà a Montserrat. Com Elionor de Sicília, sembla que sentí la mort propera. Al Santuari passà quaranta vuit hores, es confessà i combregà; al cap de pocs dies moria a Igualada. D'aquesta vila estant Alfons el Magnànim escrigué a l'Abat de Montserrat que ell personalment i tots els Monjos disponibles vagin a Igualada, car desitja que vetllin les despulles del seu pare i celebrin les Misses de cos present.

Aquestes dades espigolades a l'atzar entre la documentació publicada de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, palesen elles soles la fervent veneració de la família reial a Montserrat, i permeten fàcilment endevinar la intimitat i extensió de llurs relacions, no totes, és evident, consignades en lletres i documents.

Verdaguer deia a Madona Bruna: «Els Sants de nostra terra/ passen per vostra serra/ quan pugen cap al cel». Sabien bé el camí. Pelegrinaren tantes vegades a la Muntanya els sants personatges catalans, des del Bisbe Oliva, Patriarca espiritual de la

Catalunya vella, Fundador del nostre Monestir, fins al Bisbe Torras, Patriarca espiritual de la Catalunya nova, que apadrinat per l'Abat de Montserrat rebia al nostre Santuari la consagració episcopal i ha deixat escrites aquelles invocacions a Madona Bruna tan amarades d'espiritualitat i de catalanitat!

Hom ha dit que el Beat Ramon Llull visità diverses vegades Montserrat. És molt possible; fins avui, però, no creiem que històricament es pugui afirmar. La documentació montserratina, sempre tan migrada, escasseja més encara en tractar-se dels Sants, els quals defugien tota exhibició i popularitat. Així, per bé que és cosa probabilíssima, no consta documentalment la vinguda de Sant Josep Oriol.

Altres Sants no reeixien sempre d'amagar-se. És remarcable el cas del gran Taumaturg: el Beat Salvador d'Horta. Sovint havia pujat la Muntanya desconegut; però vers el 1540 els malalts que el seguien arreu, el descobriren a Montserrat. La nova es divulgà aviat i els hospitals es buidaren. Hom mai no havia vist tants de malalts al nostre Monestir. En eixir el Sant a la Plaça del Santuari, la pobre gent l'assetjà demanant a crits la salut. Salvador d'Horta imposà silenci i els digué graciosament: «Téniu tan a prop la deu abundosa de totes les gràcies, i veniu a mi que no sóc més que un degotís d'aquesta font? Déu no permeti que a Casa de la Mestressa vulgui ésser jo més que ella! Farem una cosa. De primer us anireu a confessar; després jo vindré amb vosaltres i tots plegats pregarem a la Verge per la vostra curació. Hom assegura que cap miracle no féu a Montserrat, però que tots els malalts que ell encomanava a Madona Bruna restaven guarits.

El gloriós Sant Pere Claver visità el Monestir abans d'emprendre la seva missió apostòlica. Era consuetud de tots els Novicis de la Companyia de Jesús de la Província Tarraconense, en recordança de la vinguda de llur Fundador Sant Ignasi. S'ha conservat la transcripció de les lletres testimonials impreses que l'Abat lliurava als esmentats Novicis en retornar a llur Casa: «Nòs, l'humil Abat del Reial Monestir de Santa Maria de Montserrat, de l'Orde de Sant Benet, Bibliotecari Major del Rei, etc., etc. Per les lletres presents assabentem i donem fe, que els nostres molt estimats en Crist NN., per precepte d'obediència han vingut en romiatge al nostre reial Monestir. Han presentat les lletres comendàcies, han prestat obediència, i Nòs, amb l'acostumada caritat paterna els hem acollit i els hem adreçat al Noviciat del nostre Monestir, per tal que el reverend P. Mestre de Novicis els exortés al compliment dels preceptes divins. Totes aquestes coses acomplertes, han rebut els Sagraments de la Penitència i Eucaristia i han reemprès el camí de retorn cap a la Casa de la seva Orde a Tarragona, etc.».

No han estat els PP. Jesuïtes els únics religiosos devots de Montserrat. Al 1578 els fundadors dels PP. Caputxins a Catalunya restaren a Montserrat els tres dies tradicionals, que empraren, segons els Cronistes de l'Orde, en oració i penitència. La nova Província fundada es posà sota el patronat de Madona Bruna; els PP. Caputxins catalans han perseverat constantment devotíssims de Montserrat.

Un decenni més tard, les filles de Santa Teresa de Jesús i deixebles seves, venien a Catalunya a establir la reforma carmelitana. També llur primera visita fou a la Verge Santíssima

de Montserrat. Sabem que durant els tres dies d'estada al Santuari, la Priora Caterina de Crist i les seves companyes visitaren les Ermites i restaren sumament edificades i instruïdes de les santes converses amb els nostres Ermitans.

Del Venerable P. Claret hom ha dit que als peus de la nostra Verge concebé la fundació dels Missioners fills del Cor Immaculat de Maria, i a Montserrat s'inspirà el Servent de Déu Enric Ossó per fundar les Germanes de Santa Teresa. Seria llarg de referir el nom de Congregacions i institucions pies que tenen llur fundació i desplegament relacionat amb Montserrat.

Com els individus i famílies particulars, com els nobles, els Reis, els Sants, així els pobles col·lectivament — tot el nostre Poble — han estimat i venerat sempre el seu Santuari, i en les angoixes i tribulacions han cercat remei a Montserrat. Un ràpid escorcoll dels Arxius de les Viles i Parròquies catalanes, demostraria que no són exagerades les nostres paraules.

A Martorell, per exemple, tots els caps de casa estaven obligats a fer el romiatge a Montserrat cada any per la Quaresma. Així es llegeix en el llibre d'Ordinacions de l'esmentada Vila: «Ordinació que tot cap de casa haja a confessar i anar a Montserrat en temps de Coresma. A 17 de març, any 1517, fou congregat lo Consell general y los honrats jurats de la Vila de Martorell ensems ab l'honrat Batlle lo Senyor en Jaume Almirall dins la Església Mayor de dita vila, y fone ordenat per dit consell que tot cap de casa sia tingut i obligat en confessar y anar a nostra Dona de Muntserrat en temps de la Coresma tots anys, lo dia que li tocarà sa tanda y per los honrats jurats li serà

manat. E qui el contrari farà sia incorregut en pena d'una lliura i mitja de cera, confiscada a la luminària de la Verge Maria de dita Església ».

Tota la Comarca de Manresa patí extraordinàriament de manca d'aigua a l'any 1337. Reunits els Consellers de la Ciutat, resolgueren, per tal d'aconseguir del cel la pluja tan necessària, que tots els habitants de Manresa fessin un romiatge de penitència a Montserrat. Freqüentíssimament la il·lustre ciutat de Manresa acudia a Montserrat en les seves necessitats. És notable el cas esdevingut l'any 1628. Una altra vegada la secada colpia els voltants de Manresa amb tanta de persistència, que hom donava per perduda tota la collita. A petició dels Consellers de la ciutat es cantaren a la Sèu els Goigs als Cossos Sants, i es practicaren altres devocions per impetrar la pluja per mitjà dels Patrons de la Ciutat. L'aigua desitjada, però, no venia. Llavors fou ordenat un pelegrinatge de Sacerdots manresans a Montserrat. Els preveres, després d'haver dit Missa, eixiren en processó de la Sèu, a les quatre del matí. El Capítol i els Consellers acompanyaren els Romeus fins a la Capella de Sant March a la qual es cantaren algunes antífoes. A la mateixa Capella l'endemà a la tarda, eixiren a rebre els sacerdots romeus els Consellers i gran multitud de poble, i processionalment els acompanyaren a la Sèu. El dia següent Madona Bruna els concedia l'aigua demanada. També contra el flagell de la pesta acudia fervorosament i confiada a la Verge de Montserrat el poble de Manresa. Al primer de juliol del 1515 els Consellers deliberaren «que sien fetes les processons e dites Misses e donatius o presentalles a la Verge de Montserrat ». Al 1522 per tal d'evitar el contagi de la gran pesta que

invadia Catalunya, els Consellers manresans «feren vot a nostre Senyor Déu y a la sacratíssima Verge Maria de tots anys, una vegada l'any, anar la ciutat y lo clero ab professó a visitar la santa Casa de Montserrat i principiar-hi un ciri de cera de vàlua de cinc lliures de moneda, y tots anys augmentar aquell de dites cinc lliures, y assò perquè nostre Senyor Déu nos hage misericòrdia». Ultra aquest vot, ordenaren que dos pelegrins pugessin a Montserrat i fessin celebrar set Misses a honor dels set goigs de la Mare de Déu, i cinc a honor de les cinc plagues de Jesucrist, i tres a honor de la Santíssima Trinitat. «E més, deliberaren e feren vot de dejunar tres divendres de l'advent i fer dejunar a tothom que de edat sia, y que les dites coses sien publicades perquè així sia notori a tothom». Madona escoltà els seus fidels; l'Àngel exterminador passà de llarg per Manresa.

L'esmentada epidèmia del 1515 colpí greument molts pobles de Catalunya. Molts d'ells organitzaren romiatges de penitència a Montserrat, i s'obligaren a mantenir un ciri perpètuament al Santuari. Triem per exemple les disposicions preses pel Consell general i particular d'Igualada el dia 8 de Desembre de l'any susdit: «E primerament volgué i ordenà lo dit honorable Consell, que tots anys sia ordonada una devota professó a la Verge Maria de Montserrat, la darrera festa de Pasqua, e de fet la ordonaren en dit any. Que tots los caps de casa axí homes com dones hagen d'anar a la dita professó. Los honorables Consellers hagen d'anar ab ses xies de grana y ses gramalles, e los prohòmens lo més aternats que poran y axí mateix los altres. Que si per cas restava ningú, que no tingués justa ocasió de no poder anar, que haja d'estar vuit jorns a la presó o pagar cinc sous

per lo ciri. Que no emprassen de cosa ninguna de la gloriosa Verge Maria de Montserrat, ni de pa, ni de vi, ni de carn, ans que los senyors oficials e Consellers hagen a fer la provisió necessària. Que sia fet un ciri nou a la Verge Maria de Montserrat, y que hi sia posat lo senyal de la vila reial. Los qui cessaran y no aniran a la dita beneita processó, que no gosen fer faena nenguna, ni obrir botigues fins que la processó sia tornada, sots pena de cinc sous guanyadors al ciri, etc».

No solament de les viles veïnes a Montserrat: d'Igualada, Piera, Martorell, Manresa, Sabadell, Terrassa, sinó de tots els indrets de Catalunya arribaven pelegrins en compliment de vots col·lectius de poble. Cervera, per exemple, acordava trametre pelegrins per la pesta del 1523; a la secada del 1541, del 1549, del 1583, etc. És interessant la narració servada de l'anada a Montserrat de set preveres cerverins per obtenir pluja: «A treze del dit mes — gener — fonc proposat per ses magnificències que ocorreguen a la Verge Maria de Montserrat, com aquella que en nengun temps falta a sos devots, de fer pelegrins a dita casa, e per lo dit Consell fonc deliberat, com a catòlics cristians, anassen pelegrins e que fossen preveres y anassen ab sobrepellissos, ab un ciri de dues lliures en las mans quiscú, e dos hòmens ab dos cavalcadures que los acompanyassen e los donassen recapte y pagassen tot lo que se despengués per compte de la Vila. Lo dimecres, que comptava divuit del dit mes de gener, ab grandíssima professó davallaren tot lo clero i tot lo poble fins a Sant Salvador, i dita que hagueren una Salve Regina, partiren tots los set pelegrins a peu ab los sobrepellissos vestits, i ciris en les mans. E partint-se de la professó tots cridant a grans crits de miseri-

còrdia!, la professó s'entornà y dits pelegrins tiraren son camí, y fins a nostra Senyora tingueren devoció de dir una Salve Regina a cada lloc en la Església, i a cada Creu que trobaven deien una oració a dites Creus. E arribaren lo dijous a cinc hores a dita Casa de Mon serrat. E los dits pelegrins encengueren los ciris a Sant Sebastià fins al Monestir, dient lo salm Miserere; i essent a la porta del portal reixat, foren allí en professó los Capellans i Donats i Escolans de la Casa, i allí los reberen, i anaren fins a l'Altar de Nostra Senyora, i essent allí començaren a cantar la Salve i presentaren los set ciris. Lo divendres de matí sis Preveres peregrins digueren en lo Altar de Nostra Senyora quiscun la Missa d'un goig, i après d'haver dita los Monjos la Missa parroquial, lo setè Prevere digué lo darrer goig ab Missa cantada ab gran solemnitat i so d'orgues, i abans de començar la Missa, los Monjos i dits pelegrins feren professó per los Clostres i davant lo Chor. Lo dissapte matí digueren cinc pelegrins les cinc Misses de les cinc plagues, i après partiren del dit Monestir seguint l'orde de ses devocions com havien fet a l'anar. E dits pelegrins arribaren a Cervera diumenge a cinc hores, e lo Clero ab professó e los Senyors de Pahers ab tot lo poble i molts minyons e tots los estudiants, que estime eren més de 250, ab ciris e candeles a les mans anà dita professó per rebre dits pelegrins, e axí arribaren a l'Església e cantaren la Salve Regina, i fonc una de les majors professons que molt havia s'hagués fet e vist».

Datada a Tortosa el dos de febrer del 1495, el Prelat de Montserrat rebia la lletra següent: «Senyor Prior, de molta reverència: En aquesta ciutat, per nostres pecats e dels singulars

d'aquella, Nostre Senyor Déu per sa gran potència e prudència, perquè los pecadors de sa mala vida s'esmenen, nos ha tramès l'Àngel percucinet ab lo qual molts de la pesta són estat ferits e morts, e de cada dia moren. E per ço deliberadament aquesta ciutat recorre a l'advocada dels pecadors, la gloriosíssima et intemerada Mare de l'Omnipotent Déu, la Verge Maria del sagrat e devot Monestir de Montserrat, amb cinc pelegrins tramesos per part de dita ciutat ab un ciri e cert nombre de cantis d'oli, ab los quals la dita Mare de Déu impetradora de gràcies, en aqueix Monestir sia il·luminada; e que humilment e ab la major devoció que poran, presentant-li lo dit donatiu e oracions la supliquen sia intercessora ab lo seu gloriós Fill Jesús que la dita pesta sia totalment relevada, e en la primitiva sanitat reduïda e tornada. E a vós, Pare reverend, afectadament pregam e reportam los dits nostres pelegrins vos sien recomanats, e lo dit ciri e oli, en nom e per part de la dita Mare de Déu, dels pecadors advocada, per il·luminació de la sua Imatge, en aqueix devot Monestir accepteu; e que en les Misses, sacrificis, oracions vostres e dels vostres Monges, Frares, Ermitans e altres súbdits per impetrar la dita gràcia a aquesta Ciutat, ciutadans singulars d'aquella, de qualsevol condició sien, vos plàcia tenir en memòria, e ben recomanats, a fi que nostre Senyor Déu placat de la sua ira, aquesta Ciutat obtinga la gràcia que demana. E sia, senyor molt reverend, la Santíssima Trinitat vostra especial custòdia. De Tortosa, e a dos de febrer 1495. A tota ordinació de la reverència vostra, Los Procuradors de la Ciutat de Tortosa ».

Aquests exemples són fàcilment multiplicables; ens resta, però, encara parlar de la veneració dels catalans a Montserrat als temps actuals.

L'antiga devoció de tot Catalunya a Montserrat, es serva fervent als nostres dies. Pensar que les facilitats de comunicació i el relatiu confort hodiern han minvat la devoció al nostre Santuari, argüiria una miopia espiritual lamentable i un coneixement deficientíssim de la Història de Montserrat antiga i moderna.

La gran majoria dels primitius fidels montserratins pujaven la Muntanya a peu perquè mancava tot altre mitjà d'accés al Santuari. En arranjar-se el Camí de Collbató hom utilitzà animals de bast; aviat fou establert un servei públic que vers el segle XV cobrava set sous per persona. Més tard, l'eixamplament del Camí de Can Massana permeté el trànsit rodat, i els bons pagesos dels pobles veïns i dels pobles llunyans no s'hi pensaren gens en venir a Montserrat amb carro. Ahir la carretera de Monistrol facilitava el servei de *diligències* — que alguns vells encara enyoren — avantatjosament substituïdes per la ferrovia dentada; avui, ultra el *Cremallera*, hom aprofita els automòbils i les cabines suspeses a l'aire; demà, en inaugurar-se el servei d'aeroplans, els fidels *volaran* a Montserrat.

El mateix cal dir amb referència al confort. Els romeus del segle XII eren feliços d'aixoplugar-se a l'Església, la qual cosa els evitava passar la nit a la intempèrie. En l'evolució dels temps llurs fills acceptaren agraïts, sense minves de devoció, les flassades ofertes pel Monestir que els preservaven dels freds intensos a les nits hivernals; els petits matalassos per jeure, menys incòmodament, sota les voltes dels Claustres; els braçats de palla

estesos en recons arrecerats i, més endavant, els llits en sales col·lectives, les cel·les de família o individuals; és a dir, totes les millores de l'albergament montserratí des dels temps primitius fins els nostres dies en els quals les persones benestants, poden fruir a Montserrat de les comoditats a les quals s'han avesat, puix existeixen cambres confortablement instal·lades amb bany anexe, calefacció central, telèfon, etc.

És una evolució perfectament normal. Aquesta adaptabilitat perfecta, sincrònica amb el progrés de tots els temps, és la prova palesa que la devoció de Catalunya a Montserrat no és un canelobre apagat que el temps ha envellit i que cal arreconar a un Museu arqueològic, sinó una flama vivent, inextingible, que no es deixa esmortuir per cap vent de cosa nova, ans amb vitalitat poderosa l'assimila i la colltorça al seu servei.

Mai cap historiador no provarà amb documents a les mans que la pietat, la devoció, la veneració a Montserrat hagin estat en relació inversa amb l'adaptació i utilització dels avenços de les èpoques respectives. Les crisis de la devoció montserratina a través els segles no han estat provocades pel progrés sinó per la barbàrie. Les lluites fratricides, les discòrdies civils, les guerres amb l'estranger, els aldarulls polítics, les estúpides escomeses sectàries, interceptaren sovint les vies al Santuari, privaren els fidels de visitar francament i segura la Muntanya Santa; expropiaren, abrusaren, arruïnaren completament el Monestir. Ha estat amb l'auxili dels avenços moderns que el coratge dels Monjos coadjuvat eficaçment per la pietat dels fidels, ha aixecat el Santuari d'aquell munt de ruïnes.

Hom diu: els mitjans ràpids de comunicació porten a Montserrat molta gent impiadosa. Certament. Però donaria mostres d'una candidesa infantina qui cregués que segles passats, quan calia pujar la Muntanya a peu, tothom anava a Montserrat amb esperit de devoció. La prohibició terminant de passar a Montserrat més de tres dies, fou mantinguda durant segles, per tal d'evitar que hom explotés la caritat del Monestir. Després, segons hem ja remarcat, els Monjos de tots els temps són constants en indicar com un dels principals i més freqüents miracles de la Mare de Déu de Montserrat, les conversions fulminants de gent descreguda o desvagada que visitaven per curiositat el Santuari.

És innegable que l'excursionisme, el turisme, el desig de divertiment, exacerbat als nostres dies fins al paroxisme, porta a Montserrat molta gent no devota, damunt el nombre de curiosos i desvagats de segles anteriors; però no cal oblidar que el capteniment d'aquestes persones és correcte, almenys en el clos del Santuari, i que la seva presència en res no ha minvat el concurs dels fidels sincerament devots de Montserrat, cada dia més nombrosos.

Hom diu encara: les comoditats presents han destruït l'esperit de sacrifici amb què els nostres avantpassats pujaven la Muntanya Santa. Avui ja ningú no hi va a peu, ni descalç; ningú no intenta l'ascensió a genoll nu. Els que així parlen obliden que la pietat cristiana és una, però que les seves manifestacions externes són diversíssimes, que varien segons els graus de latitud, i es modifiquen amb el curs del temps. No hi ha

pas cap dubte que avui no sovintegen tant aquelles demostracions fervents dels antics devots montserratins, però solament una visió molt migrada de les coses pot atribuir les causes d'aquest fet a la construcció d'un ferrocarril, a la instal·lació d'aigua corrent, a la implantació d'un Restaurant confortable. La minva d'aquestes emocionants exaltacions externes de fe i de pietat, és un fenomen de caràcter universal que es regula per una complexitat de motius que no cal escatir en aquestes planes. N'hi ha prou en remarcar que no es tracta d'un fet privatiu de Montserrat; més aviat hom pot dir que Montserrat és una excepció d'aquesta llei general, puix no són tan infreqüents, com molts es pensen, les anades a peu a Montserrat des de diferents pobles, fins de Barcelona, i sobretot des de Monistrol, en compliment de prometences fetes a la nostra Madona.

També als nostres dies hem vist pujar la Muntanya a peu descalç des de Collbató pel camí avui quasi abandonat, molt més de mal seguir que quan hi pujà descalça la coratjosa Reina Violant de Bar. Són moltes encara les persones que davallen a peu nu el camí de la Cova. En escriure el present llibre hem fet una breu estadística. En un mes han baixat del Monestir a la Cova vint-i-dues persones de tota edat, sexe i estament, algunes de les quals han reprès la pujada sense calçar-se. De poc, un home de bona posició social, descalç i amb una consolació d'esperit que es reflexava al seu rostre, pujà i baixà tres vegades seguides tot el camí de la Cova.

Per tal de defugir exhibicions i d'evitar preguntes indiscretes el compliment d'aquestes prometences sol verificar-se a les primeres o a les darreres hores del dia; no es pas per respectes

humans, car aquests actes exciten l'admiració i són l'edificació dels que els presencien. Narrarem un fet recentíssim. Un dia, mentre un grup de joves i donzelles es deportava honestament a la petita plaça davant la Cova de la Verge, entrà, inobservada, a la Capella una bona dona amb un parell de ciris. Al cap de pocs moments eixí amb els braços extesos i un ciri encès a cada mà. El gest insòlit diduixà una rialla als llavis del jovent que la seguí amb l'esguard encuriolit. En arribar al cancell de ferre, la dona s'agenollà devotament i a genollons s'adreçà a la Capella. Les rialles es fongueren, les converses s'estruncaren. Pregà una estona al peu de l'altar, s'alçà i altra vegada es dirigí al cancell i retornà a la Capella a genollons. En reprendre per tercera vegada aquella via dolorosa, dels ulls de tots els espectadors lliscaven llàgrimes d'emoció devota per l'escena presenciada que no oblidaran fàcilment.

La intensa veneració a Madona de Montserrat exterioritzada fins amb aquestes manifestacions vibrants, grat sigui a Déu, no és pas extingida, com suposa el pessimisme de persones indocumentades. Tal vegada el futur historiador de Montserrat assenyalà els nostres dies com un dels períodes àlgids de la devoció de Catalunya a Madona Bruna. Alguns indicis permeten de formular l'auguri precedent.

Unes deu mil dones catalanes responen avui al nom de Montserrat, la qual cosa fou desconeguda en segles passats. Oratoris particulars, Capelles semipúbliques, fins Esglésies parroquials es dediquen a la Mare de Déu de Montserrat en profusió mai no vista fins ara a Catalunya. Les agregacions a la Confraria de la nostra Verge es multipliquen diàriament; les medalles, les

estampes de la Madona, els petits ciris amb la seva venerada Imatge, es difonen amb una prodigalitat consoladora. Associacions piadoses, institucions socials, centres de cultura, de la importància, per exemple, de la meritíssima «Lliga Espiritual», del ben organitzat Sanatori antituberculós de Terrassa, del prestigiós «Institut de Cultura i Biblioteca popular per la Dona», s'han posat sota la protecció de Madona Bruna, i exterioritzen ben sovint llur devoció efectiva.

En el nostre Santuari mai no s'havien donat tantes benediccions nupcials com en els temps actuals i, sobretot, mai no s'havia repartit tan abundantament el Pa Eucarístic. Els vells Monjos de Montserrat, sobretot el P. Pere Alfons, acèrrim propugnador de la Comunió freqüent, exultarien en veure distribuïdes anualment més de cent mil Formes consagrades als fidels montserratins que s'atansen a la Sagrada taula devotíssimament i amb una freqüència que ells no conegueren.

El capteniment de les romeries actuals, ben nombroses per cert, és altament edificant. Avui no cal pas que hom suggereixi cants espirituals per tal d'evitar cançons profanes com calia que fessin els Monjos dels segles XIII i XIV amb els Pelegrins d'aquells temps. La «Salve Regina», el «Rosa d'Abril» i d'altres càntics piadosos brollen contínuament dels llavis dels nostres bons Romeus, que constitueixen un dels més preats encisos del Santuari de Montserrat als nostres dies.

Emociona d'observar el fervor amb què tota mena de fidels puja al Cambril a besar la mà de la Madona estimada; el recolliment amb què tothom assisteix al Sant Rosari i al cant quotidià de la tradicional *Salve Montserratina*, executada alternament

per Monjos i Escolans; l'admiració intel·ligent i devota amb què són presenciats els solemníssims Pontificals en les grans festivitats; l'exemple admirable d'un bell estol de fidels que, íntimament compenetrats amb els sentiments de l'Església, segueixen amb pietat profunda els impressionants Misteris divins de Setmana Santa.

El testimoni de personatges estrangers sobre la pietat del nostre poble a Montserrat, no pot ésser més afalagador. Sovint en acompanyar altes dignitats eclesiàstiques, monàstiques i fins seculars vingudes al nostre Monestir, hem escoltat elogis com aquest: « Venim de visitar els principals Santuaris d'Europa; a tot arreu hem trobat coses a admirar, però una devoció tan sincera i profunda, tan ardent i ponderada com la que aquests fidels professen a la vostra Imatge venerada, mai no l'hem vist enlloc ».

La veneració que els catalans del segle XX tributen a la Mare de Déu de Montserrat, és mereixedora d'aquests mots ponderatius.

EPÍLEG

ENTRÉ

ESBÓS migrat d'una gran història, aquestes planes, prematurament escrites, no donen, no poden donar la visió justa del desplegament i de l'actuació del nostre Monestir. Uns quants anys d'intens escorcoll documental han de precedir a la redacció relativament definitiva de la història de Montserrat. Les investigacions fins avui realitzades ens donen només les línies generals, la qual cosa, però, ja permet de situar globalment el nostre Santuari.

Entre els insignes Monestirs de l'Orde Benedictina, a la qual pertany fa nou centúries, Montserrat ocupa un lloc preeminent. No resta diluït en la grisor de milers d'Abadies, la història de les quals podria hom escriure en sèrie si canviava els noms propis i les dates. La seva silueta poderosa emergeix a gran alçada, i es destria netament de la dels seus gloriosos germans als quals fa bell costat. Montserrat no és Montecassino, no és Bobbio, no és Farfa, no és Cantorbery, no és Cluny, no és Saint-Germain-des-Prés; és... Montserrat. La seva personalitat precisa, massissa és inconfusible i incomparable.

Al Catàleg de les grans Abadies benedictines, Montserrat resta inscrit com el Monestir-Santuari per excel·lència.

A la història de Catalunya primeregen tres Monestirs: Ripoll, Poblet, Montserrat. Ací un amic de simbolismes i al·legories fantasiajarà a pler. Atribuirà a Ripoll la intel·ligència, a Poblet la potència, a Montserrat l'amor; en altres mots: Ripoll li representarà el cervell, Poblet el braç dret, Montserrat el cor de Catalunya. La ciència, però, dirà, evoluciona i emigra; el poder sofreix les inconstàncies de l'atzar; solament l'amor, el cor, serva una joventut immarcible. El Portal meravellós de Ripoll, les ruïnes venerables de Poblet evoquen les grandeses transitòries de la Pàtria; la vitalitat perenne de Montserrat proclama les seves grandeses immutables.

Fugim divagacions estèrils, però confessem que cap dels nostres grans Monestirs no ha penetrat tan profundament Catalunya endins com el de Montserrat. La causa d'aquesta convivència íntima del Poble amb Montserrat, cal cercar-la en la prerrogativa d'haver esdevingut el Santuari cabdal de la nostra terra.

Les causes eficients de la gran història d'aquest Santuari, per complexes que semblin, es redueixen a tres: La Imatge de Madona Bruna, la situació topogràfica del Monestir, la Comunitat benedictina que ha presidit els seus destins.

Hem escrit al principi i al mig d'aquest llibre—l'amic lector ens permetrà de repetir ara, en acabar—que la Imatge de la Mare de Déu de Montserrat que avui venerem a l'Altar Major de la nostra Basílica ha estat, per mitjà dels seus miracles, la causa inicial i efectiva de tota la nostra història.

Abans d'Ella, la Capella de Santa Maria de Montserrat resta immersida en les tenebres de l'oblit; llevat del nom res més no

en sabem. Sense Ella el nostre Monestir hauria menat una vida migrada, equiparable, si hagués arribat a tant, a l'Abadia de Santa Cecília construïda a la mateixa Muntanya, de la qual, sense la Capella romànica, encara en peu, i alguna dotzena de documents, fins els aciençats n'ignorarien l'existència. Amb Ella s'inicià i es desplegà tota la glòria de Montserrat. Tot just aquesta Santa Imatge prengué possessió de la Muntanya, foren inaugurats els romiatges particulars i col·lectius de fidels cada vegada més nombrosos i vinguts de Comarques més llunyanes. Paral·lelament, la fama dels Miracles obrats per intercessió de la Mare de Déu de Montserrat s'escampà cada vegada més lluny, més enllà de les fronteres de Catalunya, fins a passar l'Oceà; i la devoció a la nostra Madona filtrà arreu, a una profunditat que tal vegada no ha conegut cap altra invocació mariana local.

La situació topogràfica del Monestir, edificat al mig d'una Muntanya prodigiosa, ha contribuït amb eficàcia a l'elaboració de la seva història.

Per bé que la degustació reflexa de les bel·leses naturals s'ha desenvolupat en temps relativament recents, narracions i referències primitives demostren que a totes les èpoques la silueta fantàstica d'aquesta Muntanya única, ha fet alçar l'esguard meravellat i encuriós de l'home, i l'ha arborat en desig d'atansament, d'ascensió. L'anhel de contemplar d'a prop l'espectacle magnífic, ha conduït molta gent a Montserrat; i la sublimitat de la Muntanya accentuà els sentiments vivíssims, i s'incorporà a les emocions profundes experimentades al Santuari. La visió restava inesborrable i indestruable als ulls, a la imaginació, a la intel·ligència

dels romeus, els quals mai no podien recordar la Imatge venerada, el Santuari admirat, sense reveure a l'entorn d'ell els formidables blocs de pedra que tan colpiren llur fantasia, ni mai no somniaren aquest superb retaule gegantí, sense que llur esguard no cerqués anhelós el punt central, insubstituïble, la santa Imatge.

La posició del nostre Santuari dóna, d'altra banda, una valor especial a les visites realitzades. Als romeus, ultra la fatiga de la pujada, els ha calgut anar-hi expressament. Montserrat és una estació de terme; la qual cosa el diferencia de molts altres Santuaris i Monestirs. Per Poblet, per exemple—hostal reial a mig camí de les dues Capitals de la Confederació Catalano-Aragonesa—s'hi passa. Per Montserrat no s'hi passa, s'hi resta. És i ha estat sempre fita termenal del pelegrinatge constant de tot un Poble.

La influència, però, més remarcable de la topografia del Santuari damunt la nostra història, cal cercar-la en l'obligació que imposava als romeus de restar, almenys una nit, a Montserrat. Llevat dels fidels veïns a la Muntanya, per tothom resultava impossible, fins quasi als nostres dies, l'anar i venir en un dia. Aquesta necessitat i la manca d'espai a l'entorn del Monestir, bastit entre la roca i l'abisme, impulsaren una sèrie d'activitats i motivaren alguns dels trets característics del Santuari, notòriament l'hospitalitat als pelegrins i l'expansió del culte de Madona Bruna a l'estranger; puix per tal de subvenir les despeses inimaginables que ocasionava l'allotjament i la manutenció de milers de romeus, hom implantà a Europa i a Amèrica nombroses Cases-Procures que vetllaven la transmissió fidel de les almoines aplegades. Aquestes Cases, administrades per Monjos montserratins, amb llurs Capelles a la Madona Bruna, amb les agregacions

a la Confraria, amb la publicació d'estampes, fascicles, etc., amb les medalles i candeles beneïdes del Santuari, servaven arreu viva i fervent la devoció a la Mare de Déu de Montserrat.

L'hospitalitat montserratina, d'altra banda, esdevingué famosa. Pocs són els Privilegis reials, les Concessions pontificies que no l'esmentin elogiosament; i moltes d'aquestes gràcies foren atorgades en premi d'aquesta caritat insòlita.

En fi, poseu aquest Santuari amb el mateix Monestir, la mateixa Imatge, els mateixos miracles en un pla, accessible, amb bones vies de comunicació, i la seva història canviarà essencialment.

Un altre element importantíssim en la plasmació del Monestir-Santuari, han estat els Benedictins que el fundaren ara fa nou centúries.

La Comunitat benedictina dotà Montserrat de la característica més notable: el culte magníficament tributat a la Verge, el qual, sobretot durant els segles de la «*Laus perennis*», excel·lí entre tots els santuaris marians.

Íntimament relacionada amb el culte de la Madona, els Monjos instituïren molt aviat la famosa Escolania, una de les notes més simpàtiques del Santuari montserratí.

La discreció benedictina no solament féu viable sinó que mantingué en estat florentíssim, durant centenars d'anys, la vida eremítica a Montserrat que perfumà la Muntanya amb olors de santedat.

El temps sobrer — en haver exercitat amb cor generós totes les obres de misericòrdia amb els pelegrins — fou esmerçat en el conreu de les arts i de les ciències; i els fills de Sant Benet, ul-

tra la direcció i el culte, emmarcaren el gloriós Monestir-Santuari, ja situat a la Muntanya meravella de l'Omnipotència divina, amb una garlanda de flors de cultura, perfectament d'acord amb la tradició catorze vegades secular de l'Orde Benedictina.

L'avenir està a mans de Déu.

Si hom gosés pronosticar el futur, després d'un minuciós estudi del passat i d'una atenta observació del present, el vaticini seria plenament favorable al Montserrat que admiraran les generacions a venir. A la vigília de cloure's definitivament el període de *Reconstrucció*, hom endevina l'inici d'un nou període—que potser el futur historiador de Montserrat qualificarà de *Plenitud*, d'*Eclosió*—en el qual el Monestir-Santuari podrà atènyer esplendors encara no assolides. Cal només que resti fidel al seu destí: això és, que abans de tot i per damunt de tot sigui, com fins ara, el Santuari per excel·lència de la terra catalana, en el qual amb tota la magnificència i amb el concurs de poble més nombros possible es tributi culte perenne a la Patrona, Mare i Subirana de Catalunya, la Verge Bruna de Montserrat.

ÍNDICE ANALÍTICO

INDEX ANALYTIC

DEDICATÒRIA	7
ADVERTIMENT	9-10
LA MUNTANYA DE MONTSERRAT.	

Situació i dimensions. — Formació geològica. — L'avenir de la Muntanya. — Hidrologia. — Flora. — Fauna. — Vies de comunicació	11-18
---	-------

EL MONESTIR

ORÍGENS, (S. XI).

Antiguitat de la primitiva Capella de Santa Maria a Montserrat. — És convertida en Monestir benedictí pel gran Abat de Ripoll, Oliva. — Construcció de l'Església romànica. — El segle XI és decisiu en la història de Montserrat. — Primeres notícies del culte. — Primeres vocacions i oblacions personals. — Primeres peticions d'enterrament al Monestir. — Donacions de béns immobles. — Inicis de la Confraria. — Primer intent d'expansió montserratina. — La Imatge de la Mare de Déu, punt central i eficient de tota la història de Montserrat	21-32
--	-------

CREIXENÇA, (SS. XII-XIII).

Comencen els Miracles a invocació de la Madona. — S'extén la fama d'aquests prodigis. — En parlen elogiosament Jaume el Conqueridor, el Bisbe de Vich, l'Arquebisbe de Tarragona, els Papes Climent III i Bonifaci VIII. — Aquests fets augmenten els pelegrinatges individuals i col·lectius a Montserrat. — Impres-

sió dels Romeus en entrar al Santuari. — Les vetlles a l'Església. — Els pelegrins s'inscriuen a la Confraria. — Funden llànties que nit i dia cremen davant l'Altar. — Multitud d'aquestes fundacions. — Fundacions de ciris perpetus. — Fundacions de Misses perpètuës. — Institució de Preveres que resideixen habitualment al Monestir i celebren les Misses perpètuës. Devots del Monestir que es lliuren com a vassalls. — Com a Oblats. — Que volen ésser-hi enterrats. — Nobles famílies catalanes, la Casa reial, Prelats i Pontífexs atorguen llurs favors a Montserrat.

33-46

EMANCIPACIÓ DE RIPOLL, (s. XIV).

Crisi del Monestir a últims del s. XIII. — Intervenció del poder reial. — El Prior Dom Bernat Salvador; les seves grans qualitats. — Planteja a Roma, contra Ripoll, el problema de la independència de Montserrat. — El Prior Bernat Escarrer continua el plet que no és resolt favorablement. — El Monestir ha arribat a major d'edat; l'emancipació de Ripoll no tardarà. Les petites pertorbacions ocasionades a les eleccions dels Priors no entrebanquen el camí ascensional del Santuari. — Els miracles i els romiatges augmenten sempre. — El greu problema de l'allotjament dels pelegrins. — No caben a l'Església. — Els fidels continuen les oblacions personals i materials, les fundacions de llànties, etc. com als segles passats. — Els augments de la Comunitat. — Els Monjos. — La vida eremítica a la Muntanya. — Els Preveres. — Els Escolans. — Primers indicis de la «Laus perennis». Els Prelats il·lustres d'aquest segle. — Jaume de Vivers. — Adquireix els Castells situats a l'entorn de la Muntanya. — Castells d'Esparraguera i de les Espases. — Vila d'Olesa i Sant Pere de Sacama. — Castell de la Guàrdia i Parròquia del Bruch. — Castell de Collbató. — Jaume de Vivers funda un Priorat benedictí dependent de Montserrat al Regne de València. — Les seves construccions a Monistrol i a Montserrat. Mort d'aquest Prior.

47-68

INDEPENDÈNCIA, (s. XV).

El segle més tempestejat de la nostra història. — Benet XIII erigeix el Monestir de Montserrat en Abadia. Martí V i Eugeni IV confirmen l'erecció i l'exempten absolutament de Ripoll. — Mont-

serrat independent intervé en els afers principals de l'Època. — Montserrat i el Cisma d'Occident. — La guerra contra els Turcs. — La descoberta d'Amèrica. La descoberta de la Impremta. — El Renaixement. — Intervenció política de Montserrat a la Catalunya del segle XV. L'Abat Marc de Vilalba, Diputat, Ambaixador i del Consell de Regència de la Reina Maria. — Montserrat a favor del Príncep de Viana. — L'Abat Antoni Pere Ferrer, contra Joan II. — Cerca recursos a Portugal a favor de l'Infant Pere. — És nomenat Conseller reial i Canceller de Catalunya per Reyner d'Anjou. — La seva caiguda. — La Comunitat al segle XV: estat florent als temps de l'Abat de Vilalba. — Decadència a la seva mort i vinguda dels Monjos de Montecassino. — Fondes pertorbacions. — Actuació brillant de l'Abat Ferrer. — Recupera possessions i jurisdiccions civils i eclesiàstiques. — Reorganització de la Comunitat. — Administració. — Observança. — Cultura. — Gravíssima crisi material i moral després de deu anys de guerra. — Julià della Rovere, Abat de Montserrat. — Redreçament del Santuari en temps del P. Llorenç Marull, Vicari del Cardenal. — El Jubileu del 1475. — La construcció dels Claustres Gòtics. — Estat de Montserrat en perdre la seva independència.

69-89

SUBJECCIÓ A VALLADOLID, (ss. XVI-XVIII).

Ingerència de Ferran el Catòlic en l'expulsió dels Monjos catalans de Montserrat i vinguda dels de Valladolid. — Divergències jurídiques. — Divergències nacionals. — Finalitat política de la subjecció de Montserrat a Valladolid. — Doloroses conseqüències a la vida íntima. — Elecció providencial del P. Cisneros. — Obté de Roma la dignitat abacial pel Monestir. — No ha estat el Reformador, sinó el Continuador de les glòries de Montserrat. — La seva obra constructora al Monestir. — L'educació de la Comunitat. — La formació espiritual. — Publica l'«Exercitatori». — És estimat dels seus Monjos. — Dels pobles veïns. — Dels Reis Catòlics. — La seva Mort. — Pere de Burgos, deixeble i Successor de Cisneros. — Segueix l'exemple del Mestre. — Construccions i millores. — Cultura; represa de la Impremta montserratina. — Escriu una història de Montserrat. — Pere de Burgos mort amb la recança de no poder encabir els fidels a l'Església, massa petita. — L'Abat Bartomeu Garriga. — D'Escolanet proposa

construir una gran Església a Madona de Montserrat. — En ésser Abat compleix la promesa. — Construcció del Temple actual. — Altres activitats de l'Abat Garriga. El seu mecenatge. — L'escriptor. — La seva autobiografia. — El P. Garriga, l'últim dels grans Abats montserratins abans de la destrucció del Monestir. — Fins ben dotats, els Abats triennals no tenien temps d'actuar un programa. — El Santuari continua prósperament. — Augmenten els Miracles; s'intensifica la devoció a la Madona; culmina l'expansió de Montserrat.

90-113

DESTRUCCIÓ, (s. XIX).

Montserrat arriba a la destrucció sense decadències. — És *Arxiabadia*. — Cultura intensa. — Construcció de l'obra nova. — L'Abat Argerich. — Guerra de la Independència. — Actuació de Montserrat: Orienta els Sometents. — Estableix al Monestir un hospital de Sang. — Lliura a les autoritats el tresor de la Verge per subvenir les despeses de la guerra. — El Comandant Desveaux perquissa el Santuari. — La primera vinguda dels francesos a Montserrat és pacífica. — La Junta Provincial de Defensa comet el gravíssim error de declarar Montserrat «Plaza de armas». — Els Monjos preveuen la destrucció i expedeixen cap a Mallorca, l'Arxiu, part de la Biblioteca, paraments litúrgics, etc.; la Junta fa retornar per força totes les caixes al Monestir. — «Corpus Christi» del 1810, l'última solemnitat celebrada al Santuari. — El Monestir convertit en Caserna. — Inèpcia dels fortificadors i defensors de Montserrat. — El General Suchet s'apodera del Monestir en tres hores. — El combat. — El saqueig. — L'incendi — Vessament inútil de sang innocent. — Tercera vinguda dels francesos. — Ruïna total del Santuari.

114-126

RECONSTRUCCIÓ, (ss. XIX-XX).

Intents de reconstrucció als anys 1811-1920. — Període de desolació; 1820-1844. — El «Crédito público» de Barcelona s'incauta de les poques joies salvades. — Es dispersa la Comunitat. — La Santa Imatge és portada a Barcelona, 1822. — Nou intent de reconstrucció. — Vinguda i almoïna del Rei Ferran VII. — Calamitats dels anys 1834-35. — La Santa Imatge és

amagada. — La Comunitat abandona el Monestir. — Un Monjo, un Llec i un Escolà continuen d'amagat el culte a la Madona absent. — Reapertura del Monestir al 1844. — Festa solemníssima. — Dificultats materials i de personal per la reconstrucció. — Visita dels Ducs de Montpensier. — Pius IX nomena Abat vitalici de Montserrat al P. Muntadas. — Comença seriosament la Reconstrucció. — Biografia d'aquest Abat. — L'Abat Deàs continuador de l'obra del seu Antecessor. — La Reconstrucció als nostres dies.

127-138

DEVOCIÓ AL SANTUARI

LA SANTA IMATGE.

Descripció. — Perquè és negra. — Els vestits postissos. — Vicissituds de la Imatge: Solemne trasllat de l'Església vella a la nova. — Èxodes de la Imatge durant la Guerra de la Independència. — Anada a Barcelona al 1822. — Retorn a Montserrat al 1824. — Restà amagada del 1835 al 1844. — Les processons del 1880 i 1881. — Transcendència d'aquesta Imatge a la Història de Montserrat.

141-152

MIRACLES I EX-VOTS.

Comencen al 1100. — El llibre més antic que en parla. — Els escampen Pelegrins i Trobadors. — Les cantigues montseratines d'Alfons el Savi. — Són esmentats en els Privilegis reials i Butlles pontificies. — Són escrits i estampats pels Monjos. — Nombroses edicions. — Divulgació gràfica: boixos, coures, aiguafort. — La narració dels miracles montseratins al s. XII; al s. XIV; al s. XVI. — Els Miracles de la Mare de Déu de Montserrat als nostres dies. Ex-vots: Ex-vots a Montserrat al segle XII. — Testimoni del segle XIV. — Diversitat de presentalles. — Els ex-vots d'argent. — Aviat no caben a l'Església i invadeixen els Claustres. — Els *Llangardaixos*. — Tots aquests ex-vots foren cremats al 1811.

153-166

ROMIATGES.

El nombre dels antics romeus. — Vies de comunicació i estadístiques. — L'arribada al Santuari. — Romiatges de penitència. — Hom puja la Muntanya a peu descalç; a genollons. — Cerimonial d'entrada. — L'allotjament; evoluciona durant els segles. — L'hospitalitat del Santuari. — Pobres; malalts. — Distribució del temps durant els tres dies de permanència al Monestir. — Partença dels Romeus.

167-180

EL TRESOR.

El Tresor montserratí al s. XIV. — Preocupa al Rei Pere III. — Inventari de joies del s. XV. — A la descoberta d'Amèrica l'or augmenta considerablement en el Tresor de Montserrat. — Descripció del Tresor abans de la vinguda dels francesos. — Els vestits, el soli d'argent, els joiells de la Santa Imatge. — L'antic Cambril Museu d'art. — Certitud de l'existència de totes aquestes joies. — Solament ha restat als nostres dies un calze i unes canadelles d'or.

181-190

«LAUS PERENNIS».

El culte a la Mare de Déu, és el títol més gloriós de la Història de Montserrat. — Sumptuositat del Temple. — Riquesa dels paraments litúrgics. — Il·luminació profusa. — Les llànties d'argent. — L'Església preparada nit i dia pels Oficis Divins. — Fundacions de Misses cantades, Aniversaris perpetus, Trentenaris, celebrats per Monjos i Preveres. — L'aportació de L'Escolania al culte. — Les execucions musicals del Chor d'Infants. — La Capella de Música. — Els Instruments. — L'Orgue i els Monjos Organistes. — Ermitans i Romeus se sumen als Monjos, Preveres i Escolans en el Culte a la Madona. — L'horari del culte ininterromput

191-202

LA CONFRARIA.

Origen d'aquesta Institució. — La confirmació al 1223. — Les confirmacions dels Abats: Marc de Vilalba, Antoni Pere Ferrer i Joan de Peralta. — Llibre de la Confraria. — Confreres il·lustres. Les gràcies i privilegis pontificis.

203-210

CUSTODIS DEL SANTUARI

ELS MONJOS.

Els Monjos de Montserrat han estat sempre Benedictins. — L'Orde de Sant Benet. — Els Benedictins Custodis de Santuaris marians. — Austeritat i Observança dels Monjos de Montserrat abans de la vinguda dels de Valladolid. — Mestratge ascètic de l'Abat Cisneros. — Testimoni d'un Visitador Apostòlic. — L'horari. — El Ministeri. — Confessors. — Direcció del Santuari; Custòdia de la Santa Imatge. — Monjos il·lustres: Cardenals, Arquebisbes, Bisbes, Abats. — Ambaixadors, Diputats, Presidents de Corts. — Monjos traspassats en olor de Santedat. . . . 213-233

ELS ERMITANS.

Primitius custodis de l'Ermita de Santa Maria. — Les Ermites de Montserrat. — Descripció i parament. — Els Monjos fan viable la vida eremítica. — Els Ermitans súbdits del Prior del Monestir. — Nombrosos Candidats. — Els Reis d'Aragó n'encomanen algun. — Noviciat dels Ermitans. — Presa de possessió de l'Ermita. — Horari. — Vida austeríssima. — Isolament. — La fama dels Ermitans. — Ascetes i místics. . . . 234-250

ELS DONATS.

Daten del segle XI. — De bona hora foren incorporats a la Comunitat. — Les vocacions eren abundoses. — Donats al segle XV. — Fórmula de Professió. — Donats il·lustres per dots de govern, talent i santedat. — El Vble. Josep de Sant Benet, glòria dels Donats montserratins. . . . 251-257

ELS ESCOLANS.

Orígens de l'Escolania. — Els Escolans al segle XIII. — nombre i habillament. — Referències al segle XIV. — Les Constitucions de l'Abat Ferrer al segle XV. — Els Escolans lectors i

servidors a la taula dels Monjos. — Quan foren dedicats al cant. — Educació religiosa donada als Escolans. — Educació intel·lectual. — Educació musical. — El nombre d'Escolans en diverses èpoques. — Escolans de famílies catalanes nobles. — Cerimonial d'entrada d'un d'aquests Infants. — Escolans-Monjos il·lustres. — L'Escolania al període de Reconstrucció del Santuari.

258-272

ELS PREVERES I ELS SERVENTS.

Institució de beneficis presbiterals a Montserrat. — Situació jurídica al Monestir. — Subjecció al Prelat. — Vida domèstica. — Ocupacions. — Hàbit. — Desaparició del Monestir. — Servents del Santuari: Pallador. — Mestre Major d'Obres. — Traginer. — Barber. — Altres Oficis. — El Metge Joan Carles Amat. — Aceptadors o Baciners.

273-282

CULTURA.

Scriptorium. — Obres transcrits, redactades i impreses per Monjos de Montserrat. — Monjos erudits i professors il·lustres. — La Biblioteca antiga de Montserrat. — L'Arxiu. — La Impremta als segles XV i XVI. — Taller de Relligadura. — Orfebreria. — Pintura. — Escola de música. — Cultura actual.

283-308

EXPANSIÓ DE MONTSERRAT

Expansió de Montserrat al segle XIV. — Testimonis. — El romanticisme cavalleresc medieval. — Un Priorat de Montserrat al Regne de València al 1350. — Expansió universal de Montserrat. — Construcció de Capelles i Esglésies a Madona de Montserrat a Sicília, Península Italiana, Malta, Moràvia. — Les grans fundacions a Bohèmia i Àustria. — Waldstein i Montserrat. — Bezdez. — Praga. — Viena. — Solemnitats dedicades a Madona Bruna a l'estranger. — La gran processó a Viena al 1633. — Emperadors, Reis i Nobles devots de Montserrat, a: Àustria, Portugal, França, Itàlia, Espanya. — L'Estament eclesiàstic. — Cardenals i Pontífexs relacionats amb Montserrat. — Montserrat

en el món intel·lectual: els Llibres, la Iconografia, pintura i altres arts. — Els Viatgers insignes: Thicknesse, Humboldt, Laborde. — Els Sants a Montserrat. — La influència de Montserrat damunt Sant Ignasi	309-353
---	---------

MONTSERRAT A CATALUNYA

Montserrat i Catalunya indesglossables. — La noblesa catalana i Montserrat. — Devoció de la família reial. — Le seves múltiples manifestacions. — Els nostres Sants a Montserrat. — Les Ordes i Congregacions religioses. — Les Viles i pobles de Catalunya recorren oficialment a Montserrat en totes llurs necessitats. — Devoció de la Catalunya actual a la Verge Bruna.	355-388
EPÍLEG.	389-396

ÍNDIX DE GRAVATS

1. Montserrat. Vista parcial de la Muntanya a la banda de Santa Cecília. Bancs de conglomerat seccionats verticalment.
2. Detall de la part alta de la Muntanya. Formes capricioses esculturades per l'obra secular dels agents atmosfèrics.
3. Fragment del portal de l'Església romànica de Montserrat; obra del segle XII, posterior d'un segle a la construcció de l'Església i del Monestir primitiu.
4. Capitell romànic. Un dels vestigis més antics que resta de les primitives construccions montserratines. Representa la temptació dels primers pares al Paradís terrenal.
5. Claustres de l'antic Monestir. Al mig els del Prior Jaume de Vivers; a l'esquerra els Gòtics, i al fons, al costat de l'escala per pujar a la clausura, els Claustres actuals. Dibuix de Laborde.
- 6.^a Escut del Prior Ramon de Vilaragut.
- 6.^b Escut del Prior Jaume de Vivers.
7. Entrada principal de l'antic Monestir després de la destrucció napoleònica. El portal fou construït pel Prior de Vivers. Les finestres són del temps del Prior Vilaragut. Les dues columnes servien de pedestal a les estàtues de Sant Benet i Santa Escolàstica.
8. Ala del Claustre conegut amb el nom de Romànic construït pel P. Llorenç Marull en temps de l'Abat Comendatari Giuliano della Rovere, que més tard fou el Papa Juli II. Encara els angles conserven el *roure*, emblema de la seva família.
9. El Temple de Montserrat pocs anys abans de la destrucció del Monestir, segons un dibuix pres del natural vers l'any 1800 per Laborde.
10. Portal, estil Renaixement, situat abans al fons dels Claustres anomenats dels *Llangardaixos*, i que donava a la Clausura. Avui està col·locat a

l'interior del Monestir, i comunica un dels corredors amb les tribunes altes de l'Església.

11. Els Claustres gòtics i els del Prior de Vivers després de l'incendi i de la destrucció del Monestir al 1811. D'un dibuix pres del natural per Langlois.

12. Vista parcial del Santuari al 1830, després dels primers intents de reconstrucció, acabada la Guerra de la Independència i les revoltes polítiques dels principis del segle XIX. D'una litografia de Langlois.

13.^a El Santuari vers l'any 1895.

13.^b El Santuari a l'estat actual de reconstrucció, any 1931.

14. Detall dels nous Claustres, construïts recentment a l'interior del Monestir sota la Direcció de l'Arquitecte J. Puig i Cadafalc.

15. La Imatge original de la Mare de Déu de Montserrat, sense els vestits postissos.

16. La Imatge original de la Mare de Déu de Montserrat amb els vestits postissos, la corona i el ceptre.

17. Reproducció dels ex-vots, que amb més freqüència eren penjats als Claustres del nostre Santuari als segles XV-XVIII. Dibuix de F. Tramulles, fet cap el 1750.

18. Sala actual d'ex-vots, coneguda amb el nom de «Biblioteca de la Verge».

19. Calze d'or, esmaltat i ornat amb robins. Ofrena de l'Emperador Ferran III d'Àustria al Monestir de Montserrat per agrair a Madona Bruna una gran victòria obtinguda.

20. Plata i canadelles d'or esmaltat, amb robins, que fa joc amb el calze precedent, ofrena del mateix Emperador. Úniques joies que han romàs de l'immens tresor montserratí, lliurat en part per les despeses de la Guerra de la Independència, i en part confiscat al 1822.

21. Madona de Montserrat, voltada de les diverses seccions de la Comunitat Montserratina: Monjos, Ermitans, Donats i Escolans. D'una tela existent al Monestir atribuïda al P. J. A. Ricci, Monjo de Montserrat.

22. Interior d'una de les velles Ermites montserratines, sorprès pel llapis fidelíssim de Laborde, que es pot dir una fotografia. Els inventaris que es conserven d'aquestes Ermites revelen l'exactitud del present gravat.

23. Exterior d'una de les nostres Ermites. Era dedicada a Sant Benet. Hom veu l'Ermità conreant el seu hortet.

24. Indret on estaven situades les Ermites de Sant Joan i Sant Onofre. Totes foren dibuixades del natural per Laborde i donen una idea aproximadíssima de la realitat.

25. Part inferior d'un antic gravat de Montserrat, en el qual als peus de la Verge hi han els Escolans que canten i toquen diversos instruments.

26. L'Escolania de Montserrat. Fotografia treta al brollador dels Claustres nous, 1930.

27. Miniatura d'un Còdex d'últims del segle XIV, eixit del *Scriptorium* de Montserrat. Representa pelegrins de tots els estaments que visiten la Madona.

28. Actual Biblioteca del Monestir de Montserrat. Sala central.

29. Imatge de la Mare de Déu de Montserrat que des del segle XVII fins als nostres dies es venera al Monestir de Montserrat-Emaús de Praga.

30. Altar Major de l'Església de la Mare de Déu de Montserrat molt venerada a la ciutat de Nàpols.

31. Capella de l'«Institut de Cultura i Biblioteca popular per la Dona», dedicada a la Mare de Déu de Montserrat.

32. Sanatori antituberculós «Verge de Montserrat», edificat als termes de Terrassa i Sabadell, Parròquia de Sant Julià d'Altura.

ESMENES

A la llegenda del gravat immediat a la p. 81 i al n.º 8 de l'Índex de gravats p. 408, on diu: «conegut amb el nom de *Romànic*», ha de dir: *Gòtic*.

A la p. 151, on diu: *9 de setembre*, ha de dir: *11 de setembre*.

NIHIL OBSTAT

D. COLUMBÀ CUCURELLA, O. S. B.

CENSOR

IMPRIMATUR

† MAUR ETCHEVERRY, O. S. B.

ABAT GENERAL

D. PAU VAN CALTER, O. S. B.

CONS. A SECR.

Subiaco, 13 de Gener de 1931.

NIHIL OBSTAT

AGUSTÍ MAS FOLCH, C. O.

CENSOR

IMPRIMATUR

† MANUEL, BISBE DE BARCELONA

Per manament de Sa Sria. Il·lma.

DR. RAMON BAUCELLS SERRA

CANCELLER SECRETARI

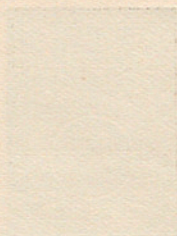
Barcelona 20 de Gener de 1931.

DECLARACIÓ

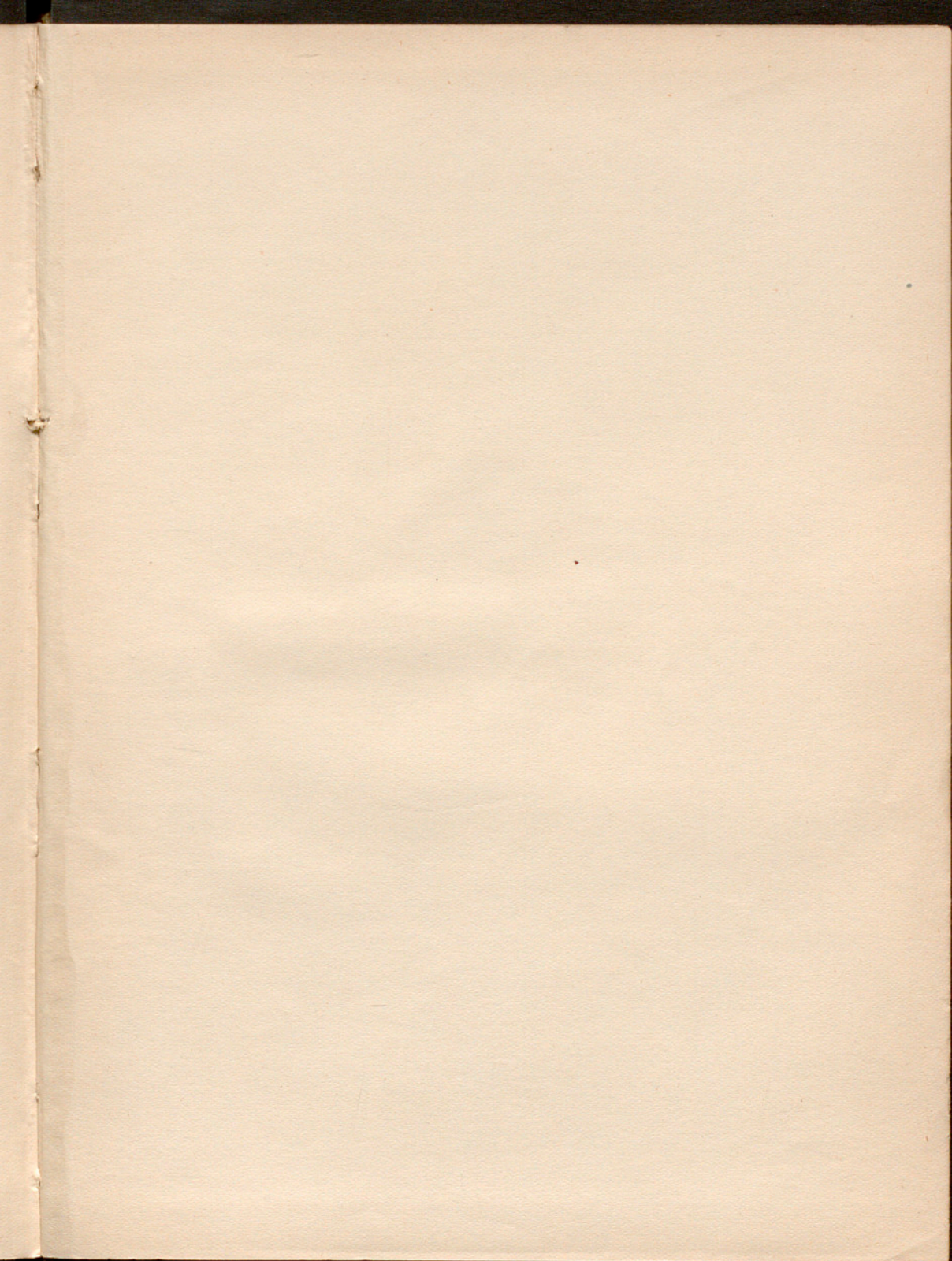
De conformitat amb les disposicions d'Urbà VIII i els decrets de la Sda. Congregació de Ritus, l'autor declara que els mots *Sant* i *Venerable*, els de *Miracle*, *Revelació*, etc. emprats en aquest llibre, no tenen altre significat ni autoritat que la purament humana, llevat els casos de confirmació de la Seu Apostòlica, de la qual es professa fill obedientíssim.

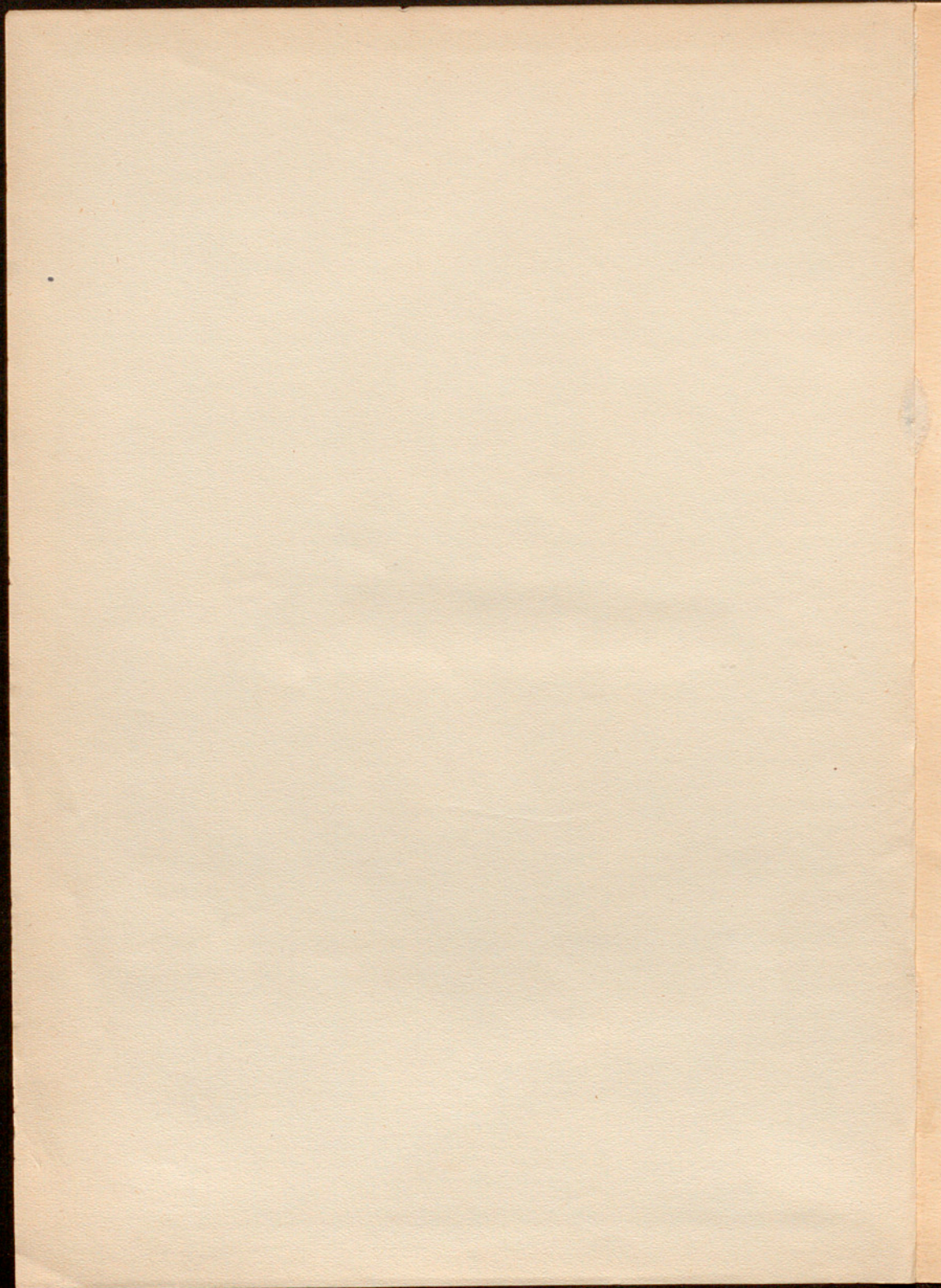

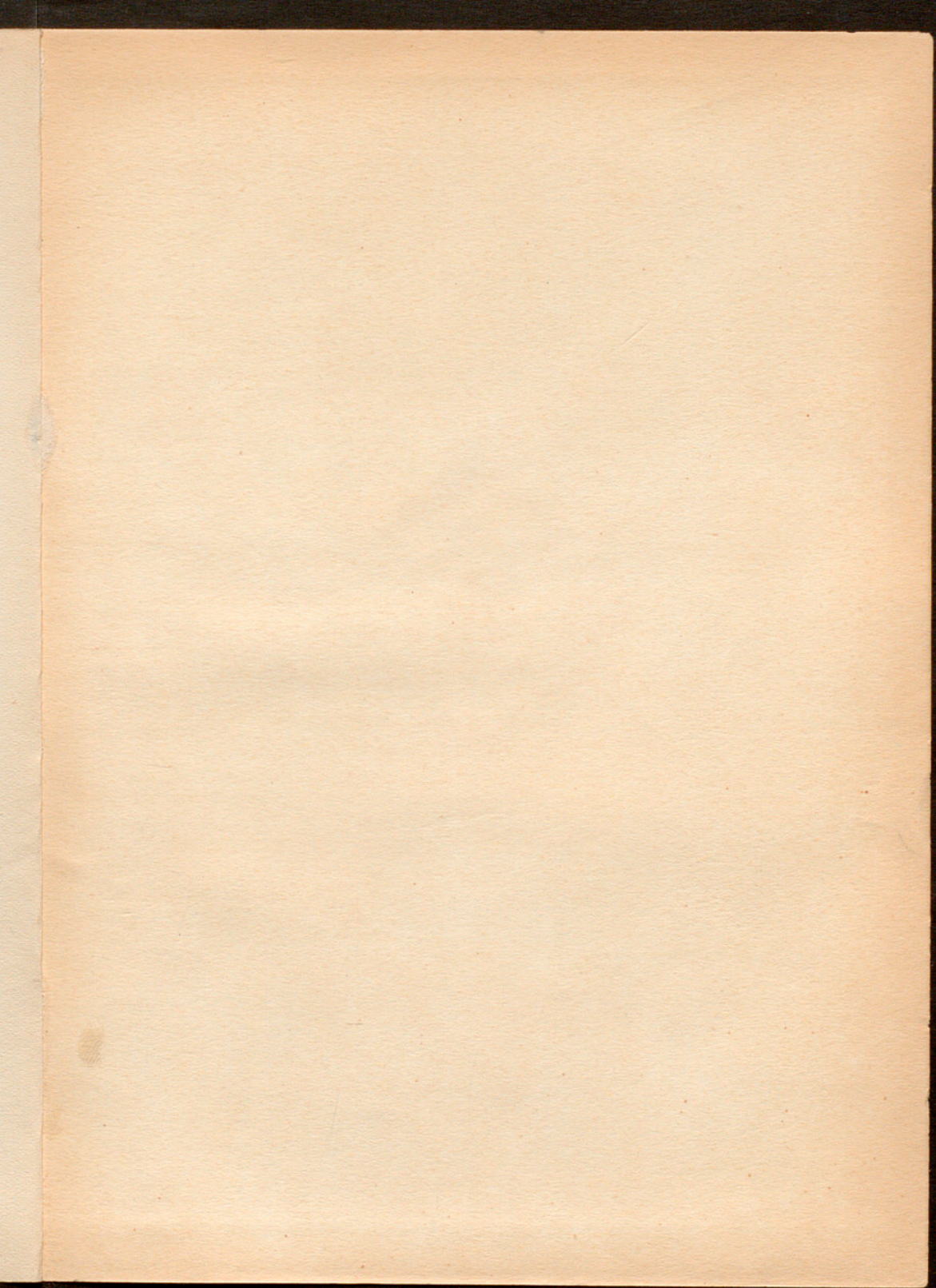
AQUESTA « HISTÒRIA DE MONTSERRAT » S'HA ACABAT
D'ESTAMPAR A LA IMPREMTA DEL MONESTIR DE
MONTSERRAT, AVUI 3 DE FEBRER, FESTA DE
LA DEDICACIÓ DE LA BASÍLICA DE LA
VERGE BRUNA, DE L'ANY JUBILAR
MONTSERRATÍ M · CM · XXXI.

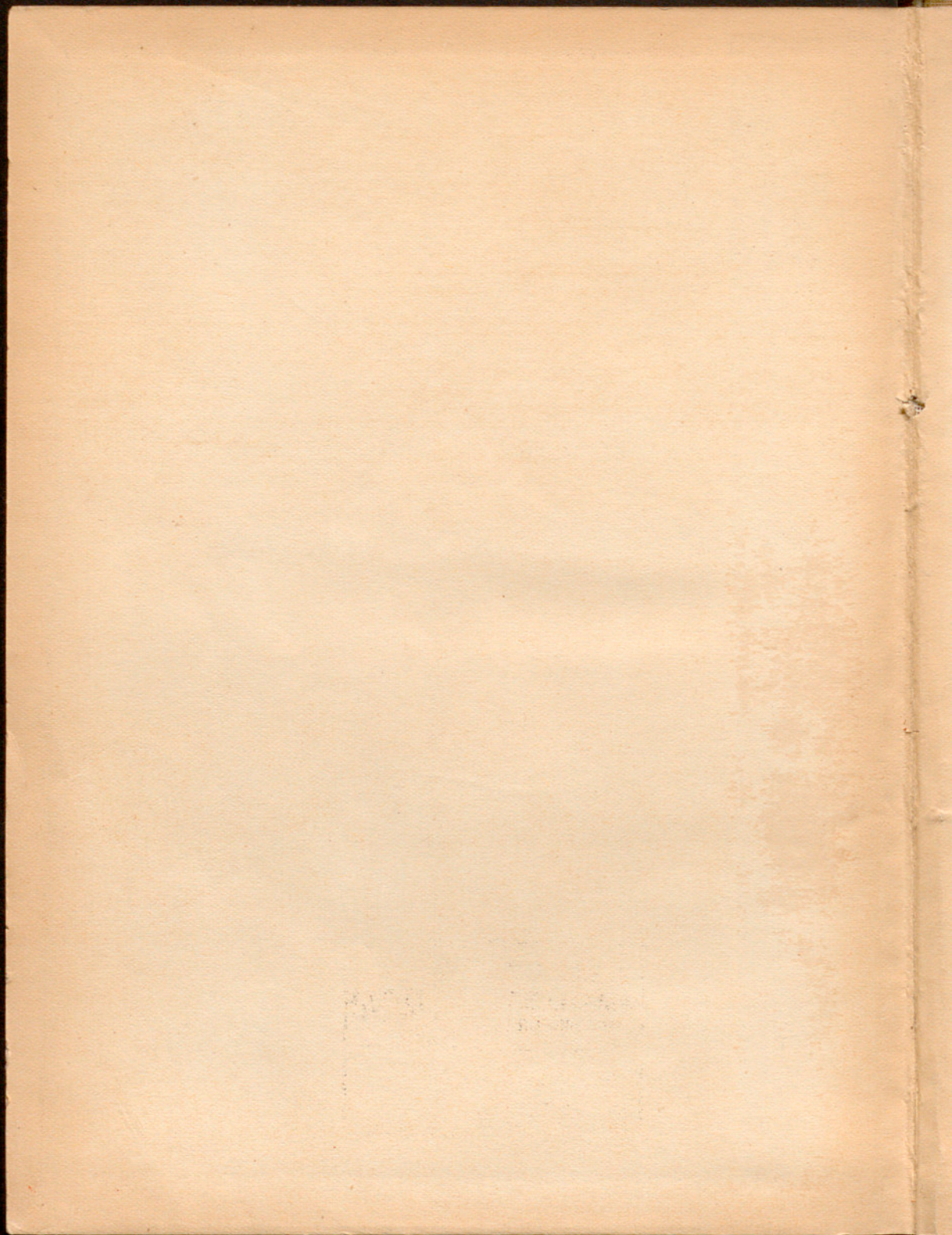

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1215 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 733-4331

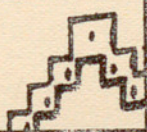

INSTITUT
AMATLLER
D'ART HISPÀNIC

ID. BIB: 17791
NUM. REG: 138

INSTITUTO AMATLLER^{8a}
DE ARTE HISPÁNICO

N.º Registro:

138.X

Signatura:

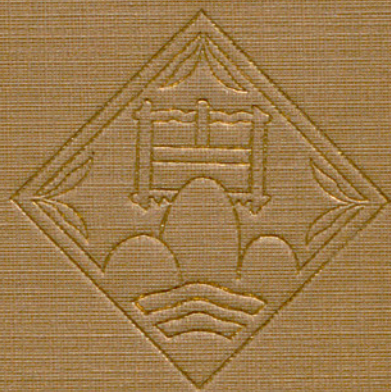
M. y G.
(B) II - Montserrat

Sala

Barcelona

Armario

Estante

BIBLIOTHECA DE MONTSENI

